

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - YLEMPI AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

"PERUSPALIKOITA TALOUDEN HALLINNASTA"

Varusmiesikäisten nuorten ryhmämuotoinen talousneuvonta osallistavia menetelmiä käyttäen.

TEKIJÄ:

Johanna Judin

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Tutkinto-ohjelma Sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen tutkinto-ohjelma	
Työn tekijä(t) Johanna Judin	
Työn nimi "Peruspalikoita talouden hallinnasta" Varusmiesikäisten nuorten ryhmämuotoinen talousneuvonta osallistavia menetelmiä käyttäen.	
Päiväys	22.9.2021
Sivumäärä/Liitteet	55/6
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Pohjois-Savon oikeusaputoimiston talous- ja velkaneuvonta / Helsingin Diakonissalaitoksen säätiön Vamos Kuopio	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tämä opinnäytetyö on toteutettu toiminnallisena kehittämistutkimuksena, jossa tavoitteena oli tuottaa tietoa talousosaamisen merkityksestä subjektiiviseen hyvinvointiin ja osallistaa nuoret kehittämään Kuopion talous- ja velkaneuvonnan palvelua arvioimalla toteutunutta ryhmätoimintaa. Oikeusministeriön asettaman ennakoivan talousneuvontahankkeen myötä pyritään parantamaan kansalaisten talousosaamista ja toteuttamaan siten hallitusohjelmaa. On tärkeää, että ymmärrämme talous- ja velkaneuvonnassa talousosaamisen merkityksen ja sen pohjalta kehittää toimintaamme vastaamaan erilaisten ryhmien tarpeeseen. Tässä opinnäytetyössä toiminnan kohderyhmänä oli nuoret, mutta saatuja kokemuksia voi hyödyntää myös muun ikäisten ryhmien parissa.</p> <p>Hyvinvointiin vaikuttavat monet eri tekijät, mm. sosiaaliset suhteet, terveys, koulutus ja aineellinen elintaso. Kun suurin osa näistä tekijöistä on kunnossa, ihmisellä on todennäköisesti elämänhallintataitoja. Elämänhallintataidot vaikuttavat myös taloudenhallintaan. Taloudelliseen toimintakykyyn vaikuttaa paitsi elämänhallintataidot, myös taloudellinen tilanne ja oma terveys. Taloudellisella toimintakyvyllä ja talousosaamisen taidoilla on merkitystä psyykkiseen hyvinvointiin. Kun raha-asiat ovat jatkuvasti mielessä, ne kuormittavat psyykkistä voimaa. Haastavassa taloustilanteessa tehdään tutkitusti huonompia päätöksiä, jotka saattavat johtaa entistä vaikeampaan taloudelliseen tilanteeseen. Sosiaalinen pääoma, johon voi luokitella niin lähipiirin, verkostot kuin yhteiskunnasta saatavan tuenkin, on tärkeä voimavara talouden hallinnassa. Varsinkin, jos talousosaamisen taitoja ei ole, korostuu sitä enemmän sosiaalisen pääoman merkitys. Vahva sosiaalinen verkosto, oli se sitten lähipiiristä tai viranomaisista koostuva, antaa tuen taloudelliselle pärjäämiselle ja vahvistaa subjektiivista hyvinvointia, kun pystyy luottamaan tulevaan.</p> <p>Opinnäytetyössä käytettiin laadullisen tutkimusmenetelmän aineistonkeruumuotona vertaishaastattelua. Nuoret keskustelivat ennalta annetuista aiheista ja nauhoittivat keskustelun. Aineisto litteroitiin ja sen käsittelyssä käytettiin luokittelua. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Lomakemuotoinen kysely järjestettiin ryhmätoiminnan jälkeen, jossa pyydettiin nuorilta palautetta menneistä ryhmäkerroista. Kyselyssä oli avoimia kysymyksiä ja yksi monivalintakysymys. Toiminnan kehittämistä varten on tämän opinnäytetyön tuotoksena laadittu osallistavan menetelmän huoneentaulu avuksi tulevia ryhmäkertoja varten. Toimintaa talous- ja velkaneuvonnassa voisi kehittää Kuvastin -menetelmän avulla.</p> <p>Tulosten mukaan nuorilla on jo ennestään paljon tietoa talouden hallinnasta, ja he mieltävät talouden suunnittelun ja valintojen tekemisen vaikuttavan subjektiiviseen hyvinvointiin joustavuutena ja hallinnan tunteena. Myös taitoja esimerkiksi budjetoinnista nuorilla tuntuu olevan. Kuitenkin nuoret kokevat vaikeaksi tietojen hyödyntämisen arjessa sekä itsehallinnän. Talousneuvonnan ryhmätoiminta toteutettiin osallistavilla menetelmillä ja toteutuneista kerroista kerättiin nuorilta palautetta. Tuloksissa korostui jälleen, että asiat olivat tuttuja. Nuorten mielestä talousasioiden läpikäynti olisi parasta tehdä ryhmässä keskustellen sekä erilaisten tehtävien kautta.</p>	
Avainsanat talousneuvonta, osallisuus, taloudellinen toimintakyky, psyykinen hyvinvointi, sosiaalinen pääoma, subjektiivinen hyvinvointi	

Field of Study Social Services, Health and Sports	
Degree Programme Master's Degree Programme in Management and Development for Social and Health Care Professionals	
Author(s) Johanna Judin	
Title of Thesis "Basic Blocks of Financial Management" Group financial guidance for young people at the age of military service using participatory methods.	
Date 22.9.2021	Pages/Appendices 55/6
Client Organisation /Partners Financial and debt counselling of the North Savo Legal Aid Office / Vamos Kuopio, foundation of the Helsinki Deaconess Institute	
<p>Abstract</p> <p>This thesis was implemented as a functional desing research and the goal was to provide information about subjective welfare and its importance to financial skills. The goal was also to make young people participate in developing the service of financial and debt counselling in Kuopio by evaluating the group activities that were carried out. The Ministry of Justice has launched a proactive financial advice project and its goal is to improve financial expertise of citizens and to implement the Government Programme. It is important to understand the meaning of financial expertise and to develop working methods to respond to the needs of different groups. In this thesis the target group was young people, but their experiences can benefited from among groups of other ages.</p> <p>Many factors have an impact on welfare, for instance social relations, health, education and standard of living. If most of them are intact, a person possesses skills of life management, which affect also financial management. Life management skills, financial situation, and health have an impact on one´s financial capability. Financial capability and skills in financial matters affect mental welfare. When financial matters are always on mind, they burden mental health. Research has shown that when a person experiences a challenging financial situation, he or she makes worse choices, in turn leading into even more difficult financial situations. Social capital, which comprises friends and family, networks of other social contacts and support from society, is an important resource in financial management. The importance of social capital is emphasized when a person lacks sufficient skills in finances. Strong social relations provide support to a person´s ability to cope financially and strengthen his/her subjective welfare, irrespective of the fact whether the support is provided by friends and family members or by authorities. A strong social network strenghtens subjective welfare as one can rely on the future.</p> <p>In this thesis material was collected by peer interviews as a qualitative research method. Young people discussed pre-selected themes and recorded the discussion. The material was transcribed and classified for analysis. The method of qualitative analysis was data-based content analysis. The material was collected with a questionnaire, where the participants could give feedback on group activities. The questionnaire consisted of open questions and one multiple choice. The output of this thesis is a list of recommended instructions of participatory methods, which financial and debt counselling can take advantage of in the future. The working methods could be developed by using the Kuvastin method.</p> <p>The results showed that young people already have knowledge of finances, and they understand the impact of financial planning and choices on subjective welfare as an element to increase flexibility and control over one´s life. Young people also appear to have skills in for instance budgeting. However, they feel it is difficult to utilize the knowledge in everyday life and self-control is also a challenge. According to the respons the best way of addressing financial topics would be discussion and different exercises.</p>	
<p>Keywords</p> <p>financial guidance, participation, financial capability, mental welfare, social capital, subjective welfare</p>	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	6
2	TALOUSNEUVONTA ENNALTAEHKÄISEVÄNÄ TOIMINTANA	8
2.1	Talousneuvonta osana talous- ja velkaneuvonnan työtä.....	8
2.2	Talousneuvonta ryhmämuotoisena ohjauksena	9
2.3	Ennakoivan talousneuvonnan hanke kehittämistutkimuksen mahdollistajana	10
3	KOHDERYHMÄNÄ VARUSMIESIKÄISET NUORET	11
3.1	Varusmiespalvelusaika ja talous	11
3.2	Nuorten talouden hallinnan haasteet	12
4	TALouden HALLINNAN MERKITYS SUBJEKTIIVISEN HYVINVOINNIN NÄKÖKULMASTA.....	14
4.1	Taloudellinen toimintakyky osana subjektiivista hyvinvointia	15
4.2	Talousosaamisen rooli psyykkisessä hyvinvoinnissa	17
4.3	Sosiaalisen pääoman merkitys talousosaamisen vahvistajana	18
5	NUORTEN OSALLISUUS RYHMÄMUOTOISESSA TOIMINNASSA	20
5.1	Osallisuuden merkitys.....	20
5.2	Osallistavien menetelmien käyttäminen ryhmätoiminnassa	21
6	RYHMÄMUOTOINEN TALOUSNEUVONTA OSALLISTAVIA MENETELMIÄ KÄYTTÄEN.....	23
6.1	Yhteistyökumppanina Helsingin Diakonissalaitoksen säätien Vamos Kuopio	23
6.2	Ryhmätoiminta osallistavien menetelmin.....	24
6.3	Ensimmäinen ryhmäkerta: arvojen merkitys rahan käytön hallinnassa	25
6.4	Toinen ryhmäkerta; talouden suunnittelu ja hyvinvointi	25
6.5	Kolmas ryhmäkerta; talousosaaminen valintojen näkökulmasta.....	26
6.6	Neljäs ryhmäkerta; muutostilanteisiin varautuminen.....	26
6.7	Kokemukset osallistavien menetelmien käytöstä	27
7	TOIMINNALLINEN KEHITTÄMISTUTKIMUS	29
7.1	Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona	29
7.2	Aineistonkeruu työpajojen vertaishaastatteluna	31
7.3	Aineiston analysointi aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin	32
7.4	Palautteen kerääminen lomakekyselynä	33
7.5	Luotettavuusnäkökulmat ja eettisyys tutkimuksessa	34
8	TUTKIMUSTULOKSET.....	36

8.1 Arvojen merkitys ja psyykkinen hyvinvointi subjektiivisen hyvinvoinnin osa-alueena nuorten kokemana	37
8.2 Nuorten kokemuksia taloudellisesta toimintakyvystä ja sosiaalisesta pääomasta	38
8.3 Kokemukset ryhmämuotoisesta talousneuvonnasta	40
9 YHTEENVETO JA KEHITTÄMISSUUNNITELMA	43
10 POHDINTA.....	46
LÄHTEET	50
LIITE 1: ESITE TUTKIMUKSESTA	56
LIITE 2: TEEMAHAASTattelun runko.....	57
LIITE 3: WEBROPOL-KYSELY	58
LIITE 4: ONGELMAPUU	60
LIITE 5: AINEISTON LUOKITTELU.....	61
LIITE 6: HUONEENTaulu osallistavien menetelmien käytöstä.....	64

1 JOHDANTO

Yhteiskunnassamme vallitsee monenlaisia haasteita. Tällä hetkellä yksi haasteista on selvitä koronaepidemian aiheuttamasta taloudellisesta ahdingosta, joka on koskettanut useaa taloutta. On ollut irtisanomisia sen vuoksi, että yrittäjät ovat joutuneet lopettamaan toimintansa, on lomautuksia samasta syystä ja yrittäjien ahdinkoa kannattamattomasta yritystoiminnasta. Hallitusohjelma on kuitenkin laadittu jo ennen koronaepidemiaa ja jo siinä on otettu kantaa mm. talousosaamisen parantamiseen, ylivelkatilanteen ehkäisemiseen ja sosiaaliturvan uudistamiseen, jolla voidaan parantaa jokaisen toimeentuloturva. Hallitusohjelman mukaan palvelujärjestelmää tulee uudistaa, koska se on kansalaisille vaikea hahmottaa. Ihmisten hyvinvointia tulee lisätä ja osallisuutta vahvistaa. (Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 2019.) Köyhyys ja syrjäytymisriski ovat usein ylisukupolvisia ja myös näihin tulee panostaa tulevaisuudessa. Näihin perustuu myös tämän opinnäytetyön perusajatus.

Nuorten osallisuutta vahvistetaan monella eri palvelusektorilla. Talous- ja velkaneuvonnassa ei ole vielä siihen juurikaan panostettu. Talous- ja velkaneuvonnassa nuorten asiakkaiden määrä on melko pienessä roolissa. Nuorilla talousasiat eivät välttämättä aiheuta tarvetta velkajärjestelylle tai aika sen hakemiselle ei ole oikea, koska nuorella on elämäntilanne usein vakiintumaton. Oikeusministeriössä alkaneen ennakoivan talousneuvontahankkeen myötä materiaalit ryhmämuotoiseen talousneuvontaan ovat nyt jokaisen toimipisteen käytössä ja niissä on huomioitu myös nuoret. Nyt myös aiempaa enemmän tehdään yhteistyötä sidosryhmien kanssa ja tämä mahdollistaa ennakoivan talousneuvonnan yhä useammalle nuorelle. (Oikeusministeriö 2021.) Jotta toiminnasta saataisi mahdollisimman vaikuttavaa, tulisi siihen entisestään panostaa ja mikä tärkeintä; kysyä mistä talousasioista nuoret ovat kiinnostuneita ja tutkia, millaisesta toiminnasta he hyötyisivät. Se, että talous- ja velkaneuvonnasta tullaan vierailemaan ryhmään ja tunnin aikana kerrotaan runsaasti asiaa, ei välttämättä anna riittävästi työkaluja nuorelle talouden hallintaan. Ensisijaisen tärkeää olisikin, että ryhmissä käytäisi useammin kuin kerran.

Talouden hallinta on vaikea kokonaisuus. Sen ohjaaminen myös ammattilaiselle on haastavaa, koska jokainen ihminen hallitsee kuitenkin itse talouttaan, ellei ole edunvalvonnassa. Talouden hallinnan keinoja on useita, mutta usein törmää siihen haasteeseen, että tietoa ja taitoa on, mutta syystä tai toisesta niitä ei oteta käyttöön. Ensimmäisenä näitä taitoja opitaan kouluissa ja lapsuudenkodeissa. Herääkin kysymys, miksi näitä oppeja ei kyetä ottamaan käyttöön. Lähestyin tutkielmassani asiaa hyvinvoinnin näkökulmasta. Talouden hallinta oletettavasti kasvattaa hyvinvointia ja toisaalta hyvinvointi myös talouden hallintaa. Mitä hyvinvointiin sitten sisältyy sellaista, että se ruokkii talouden hallinnan taitoja? Elämähallintataidot ovat hyvin lähellä talouden hallinnan taitoja, oikeastaan osa sitä. On hyvä pohtia, mitkä asiat omassa elämässäni lisäävät elämähallintataitoja. Täytyykin mennä hyvinvoinnin tutkimisessa hieman syvemmälle löytääkseen ne juurisyyt, jotka luovat niin elämähallintataitoja kuin talouden hallinnan taitojakin.

Harva meistä pohtii omia arvojaan. Jokaisella kuitenkin on arvoja, vaikka niitä ei ole aktiivisesti miettinytkään. Arvot kuitenkin vaikuttavat pitkälti siihen, millaisia valintoja teemme elämässämme. Toinen arvostaa hyviä ihmissuhteita ja perhettä, toiselle työ ja menestyminen ovat tärkeintä. Joku toinen voi arvostaa omaa terveyttään yli kaiken ja on valmis jopa elämään askeettisissa olosuhteissa,

jos se tuo terveyttä ja hyvinvointia. Usein ei kuitenkaan ajatella, että jopa oman talouden hallinnassa omat arvot voisivat olla yksi avaintekijä. Kun ennakoivaa talousneuvontaa annetaan ryhmässä, olisikin tärkeää, että hetkeksi pysähdymme miettimään niitä juurisyytä, mitkä kenelläkin ovat talouden hallinnan tai sen puutteen taustalla. Onko kenties opittu lapsuuden kodissa, että kaikki mitä tulee, tuhlataan. Vai onko opittu, että säästetään pahan päivän varalle. Jotta omaa toimintaa voi muuttaa, täytyy ensin huomata ne seikat, jotka kaipaavat muutosta. Vaikka talous- ja velkaneuvonta ei yhden tai kahden käyntikerran aikana ehdi kovin syvälle mennä juurisyyden etsintään, olisi ryhmätoiminnassa hyvä kuitenkin herätellä pohtimaan näitä ajatuksia ja jättää ryhmän ohjaajalle työkaluja ohjatessaan omaa ryhmäänsä eteenpäin. Tässä opinnäytetyössä selvitetään, mitkä muut tekijät kuin arvot voivat olla taustalla talouden hallinnan taidoissa. Lisäksi selvitetään, millaisena nuoret kokevat, kun talousneuvontaa toteutetaan osallistavilla menetelmillä.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jossa toiminnallisen kehittämistutkimuksen keinoin kehitetään talous- ja velkaneuvonnalle uusi työkalu ryhmätoimintaa varten. Toiminnan kehittämisen keskiössä ovat nuoret ja heidän kokemustensa selvittäminen. Tutkielman aineistonkeruu toteutetaan vertaishaastattelun ja lomakemuotoisen kyselyn keinoin. Toimintaa kehitetään kokeilemalla osallistavia menetelmiä ja kerätään palautetta sen onnistumisesta, kirjataan kehittämissuhteet tulevia ryhmäkertoja varten ja laaditaan talous- ja velkaneuvonnan käyttöön huoneentaulu osallistavien menetelmien käyttöön. Opinnäytetyöllä tavoitellaan talous- ja velkaneuvonnan toiminnan kehittämistä ja nuorten kokemusten selvittämistä.

2 TALOUSNEUVONTA ENNALTAEHKÄISEVÄNÄ TOIMINTANA

Yhteiskunnan muutokset vaikuttavat moniin asioihin ihmisen elämässä, niin myös talouskäyttäytymiseen. Elämönhallinnan taidot ovat koetuksella monella nuorella ja talouden hallinnan taitoja ei välttämättä omaksuta lapsuuden kodissa. Monella ikäihmiselläkin on haasteita talouden hallinnan kanssa. Voi vain ihmetellä ja pohtia, mistä tämä kaikki johtuu.

Sitran julkaisema Hämläläisen (2019) tekemä selvitys taloudenhallinnan juurisyistä osoittaa, että taloudenhallintaan vaikuttavat monet tekijät. Ihmisellä voi olla elämönhallinnassa useita erilaisia haasteita, palvelujärjestelmän jäykkyys aiheuttaa haasteita talouteen sekä toisaalta se, miten markkinoinnilla vaikutetaan meihin. Nuoren aikuisen elämä on Hämläläisen (2019) mukaan muutoinkin kuormittavaa, koska elämän taittokohdat osuvat usein varhaisaikuisuuteen; itsenäistyminen, perheen perustaminen, varusmiespalvelusaika, opiskelu, ym. Nämä vaativat voimavaroja, joita tarvittaisi myös taloudenhallinnassa.

Puutteellinen talouden hallinta aiheuttaa ylivelkaantumisen riskin. Kun ihminen on ylivelkaantunut, hänellä on entistä korkeampi kynnys hakea apua tilanteeseensa. Avun hakemista varjostaa häpeä. Talouden hallinnan yksi keskeinen asia onkin talousosaaminen. Talousneuvontaan tulisi yhteiskunnassa panostaa, koska kotoa tai koulusta saadut talouskasvatukset eivät ole riittäviä. Palvelujärjestelmässä ei osata tunnistaa talousneuvonnan tarpeessa olevaa henkilöä eikä talousneuvonnalle ole riittäviä taitoja kaikilla palvelun tarjoajilla. (Hämläläinen 2019.)

2.1 Talousneuvonta osana talous- ja velkaneuvonnan työtä

Talous- ja velkaneuvonnasta laaditussa laissa todetaan, että talous- ja velkaneuvontaan kuuluu velkaantuneiden avustamisen lisäksi tiedon ja neuvonnan antaminen myös talouden hoidosta sekä avustamista taloudenpidon suunnittelussa (Laki talous- ja velkaneuvonnasta 2017/813, 1 §). Ensimmäisen kerran laki tuli voimaan vasta vuonna 2000 ja tuolloin talous- ja velkaneuvonnan tehtävien järjestämisestä huolehti lääninhallitus. Kuntien ei ollut pakollista ottaa tehtävää hoidettavakseen. Pääasiassa talous- ja velkaneuvonta keskittyi tuohon aikaan velkaongelmien ratkomiseen ja talousneuvonta jäi vähemmälle. Palvelun laadussa oli suuria eroja ympäri Suomen, ja yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ei toiminut. Työ- ja elinkeinoministeriö on tehnyt asiasta selvityksen vuonna 2015, jossa on ehdotettu palvelun siirtämistä oikeusaputoimistojen yhteyteen. (Kuntaliitto 2000; Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2004, Työ- ja elinkeinoministeriö 2015.)

Talous- ja velkaneuvonta on toiminut 1.1.2019 lukien oikeusaputoimistoissa. Talous- ja velkaneuvontaan on siirron yhteydessä tehty laajamittainen rekrytointi ja siirron tarkoituksena on ollut yhdenmukaistaa palvelua ympäri Suomen. Uudistuksella pyritään myös tavoittamaan entistä varhaisemmassa vaiheessa taloushaasteissa olevia henkilöitä kehittämällä sähköisiä palveluja. (Oikeusministeriö 2018.) Palvelua kehitetään edelleen. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelman (2019, 82) mukaan tavoitteena on parantaa ihmisten talousosaamista ja talouden hallintaa vahvistamalla taloussosiaaliryöy osaamista sekä helpottaa avun saantia. Talous- ja velkaneuvonnan työkuvaan kuuluu siis jatkossa yhä enemmän talouden hallintaa ohjaavia elementtejä, joita tehdään niin ryhmämuotoisesti kuin yksilötapaamisissakin.

Talousneuvonta on sekä henkilökohtaista neuvontaa että ei-henkilökohtaista neuvontaa. Henkilökohtaisena neuvontana talousneuvontaa voi antaa korjaavana talousneuvontana, jolloin asiakkaalla on vaikeuksia hallita talouttansa ja usein tällainen asiakas onkin velkajärjestelyn tai muun velkojen järjestelykeinojen tarpeessa. Talous- ja velkaneuvonnassa annetaan tällaisessa tilanteessa neuvontaa ja opastusta talouden sopeuttamiseksi velkajärjestelyvaatimusten mukaiseksi ja velkajärjestelyn alettua annetaan ohjeistusta taloudenpitoon sen aikana. Velkajärjestelykeinojen ulkopuolelle jäävälle asiakkaalle annetaan korjaavana talousneuvontana ohjausta talouden sopeuttamiseksi ja kulutustottumusten muuttamiseksi ja tehdään suunnitelmaa tulevaisuutta varten. Ennaltaehkäisevää talousneuvontaa voidaan myös antaa henkilökohtaisena ja tällöin asiakkaalla voi olla elämäntilanteessa tulossa oleva muutos, johon hän tarvitsee taloudellista ohjausta. Näissä molemmissa; niin korjaavassa kuin ennaltaehkäisevässä talousneuvonnassa, selvitetään aina asiakkaan tulot ja menot sekä elämäntilanne talouden tasapainottamiseksi, ohjataan hakemaan puuttuvat sosiaalietuudet ja tarvittaessa ohjataan sosiaalitoimeen tilanteen niin vaatiessa. Kun talousneuvonta on ei-henkilökohtaista, sitä annetaan erilaisille asiakasryhmille ja tavoitteena on antaa ohjausta samanaikaisesti suuremmalle kohderyhmälle. Talousneuvonta voi olla myös yhteistyökumppaneille kohdennettua koulutusta talousasioissa tai erilaisien luentojen ja tilaisuuksien pitämistä kouluissa ja oppilaitoksissa. Tärkeää on verkostoitua, jotta talousneuvontaa olisi mahdollista toteuttaa.

2.2 Talousneuvonta ryhmämuotoisena ohjauksena

Talousneuvontaa on tuoreimman tutkimuksen mukaan kohdennettu hyvinkin paljon nuorten pariin eri toimijoiden toimesta. Erilaisia hankkeita on aiheen tiimoilta käynnissä ja toimijoiden kesken tehdäänkin jo runsaasti yhteistyötä. Talousneuvonnan vaikuttavuuden osoittaminen hankerahoitusten perusteeksi onkin hieman haasteellista, koska vaikutukset näkyvät viiveellä. Talousneuvontaa voidaan toteuttaa monella eri tavalla, esimerkiksi ryhmämuotoisena neuvontana tai opetuksena, mutta myös mm. työpajatoimintana, tilaisuuksien järjestämisenä ja viestimisenä eri kanavien kautta. Talousneuvonnan tavoitteet ovat tutkimuksen mukaan melko vaikeita määritellä. Tärkeimpänä tavoitteena lienee kuitenkin vahvistaa taloudellisesti kestäväää käyttäytymistä. Talousosaaminen tarkoittaa eri kohderyhmille erilaisia asioita ja tämä tulisikin huomioida suunnitellessa ryhmämuotoista talousneuvontaa. Tutkimuksen mukaan uusia toimintatapoja kannattaisi lähteä kokeilemaan, esimerkiksi etäyhteydellä toteutettava toiminta olisi mahdollisuus saavuttaa kustannustehokkaasti erilaisia ryhmiä. (Raijas 2020.)

Oikeusavusta vuonna 2019 tehdyn selvityksen mukaan nuoret eivät käytä aktiivisesti talous- ja velkaneuvonnan palveluja, koska eivät ole niistä tietoisia (Majamaa ym. 2019, 116). Kuluttajaviraston (2011) tekemässä tutkimuksessa selviää, että nuorten velkaantuminen johtuu hyvin usein siitä, että nuorilla ei ole riittävästi talouden hallinnan taitoja. Talousneuvonnan tarpeen vuoksi ei tulla talous- ja velkaneuvonnan palveluun, koska vuonna 2019 tehdyn selvityksen mukaan vain 1 % talous- ja velkaneuvonnan asiakkaista oli ainoastaan talousneuvonnan asiakkaana (Majamaa ym. 2019, 127). Ryhmämuotoisella talousneuvonnalla voidaan saavuttaa paitsi talouden hallinnan vahvistamista, myös talous- ja velkaneuvonnan tunnettuuden lisäämistä, palveluun hakeutumisen helpottumista sekä erilaisten väärin mielikuvien murtamista. Tutkimuksen mukaan myös nuoret itse pohtivat, että

ajoissa palveluun hakeutumisella voisi ehkäistä ylivelkaantumista, mutta häpeä palveluun menemisestä sekä palvelun tiedottamisen epämääräisyys on ollut hidastamassa palveluun pääsyä (Majamaa ym. 2019, 146–148).

Talous- ja velkaneuvonnan tulisi olla jatkossa esillä enemmän juuri ryhmämuotoisen talousneuvonnan keinoin. Näin mm. nuorten olisi helpompi jatkossa hakeutua palveluun omakohtaisten asioiden selvittämistä varten. Ryhmämuotoisena talousneuvontana on ollut mm. Fyrkkaa ja Fiilistä -ryhmätöiminta, joka on toteutettu Tampereen aikuissosiaalityön ja talous- ja velkaneuvonnan yhteistyönä. Ryhmässä on annettu tietoa eri sosiaalietuuksista, veloista, ulosotosta ja säästämisestä, mutta ryhmässä on myös harjoiteltu edullisen ruuan tekemistä ja budjetointia. Ryhmä on toteutettu siten hyvin pitkälti toiminnallisena. (Karjalainen 2019, 46–47.) Ennaltaehkäisevää talousneuvontaa, johon myös ryhmämuotoinen talousneuvonta kuuluu, pyritään vahvistamaan entisestään 1.9.2019 alkaen ennakoidun talousneuvontahankkeen myötä.

2.3 Ennakoidun talousneuvonnan hanke kehittämistutkimuksen mahdollistajana

Oikeusministeriön asettama ennakoidun talousneuvonnan hanke on käynnissä ajalla 1.9.2019 – 31.12.2021. Hanke toteutetaan Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelman (2019) tavoitteiden mukaisesti; kehitetään kansalaisille annettavaa talousneuvontaa ja ehkäistään velkaongelmien syntymistä. Hankkeen tavoitteena on luoda sellaisia toimintatapoja ja välineitä, jotta mahdollisimman moni saisi riittävän aikaisin taloudellista ohjausta ja neuvontaa. Hankkeen yksi tavoite on myös vahvistaa sidosryhmäyhteistyötä. Hankkeessa on tarkoitus suunnitella toimintamalleja talous- ja velkaneuvonnan, ulosottoviraston sekä sidosryhmien kanssa yhteistyössä. Hankkeeseen nimetty suunnitteluryhmä kehittää toimintamalleja ja ulosoton sekä talous- ja velkaneuvonnan asiantuntijoista koostuvat verkoston yhdyshenkilöt jalkauttavat ennakoidun talousneuvonnan jokaiseen toimistoon. (Oikeusministeriö 2019; Oikeusministeriö 2021.) Pohjois-Savon oikeusaputoimiston talous- ja velkaneuvonnasta hankkeessa on mukana yksi talous- ja velkaneuvoja, joka tekee sidosryhmäyhteistyötä ja on mukana mm. Kuopioon vasta perustetussa talousneuvolassa.

Ennakoiva talousneuvontahanke on päättymässä vuoden 2021 loppuun, mutta työ ennaltaehkäisevän talousneuvonnan parissa on tarkoitus jatkaa talous- ja velkaneuvonnassa. Tavoitteena on pitää yllä sidosryhmäyhteistyötä ja kiertää erilaisten asiakasryhmien parissa kertomassa talousasioista sekä jatkaa talousneuvolatoimintaa yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Oikeusministeriöstä on rohkaistu talous- ja velkaneuvoja eri paikkakunnilla kokeilemaan erilaisia tapoja tehdä yhteistyötä ja asiakasryhmien ohjauksia. Materiaaleja erilaisten ryhmien ohjaukseen on laadittu hankkeen myötä oikeusministeriössä ja niitä voi käyttää apuna ryhmän ohjauksessa. Tämän kehittämistutkimuksen tekemisen oikea ajankohta on juuri nyt, kun erilaisia tapoja mm. ryhmän ohjaukseen tarvitaan. Kun ennakoidun talousneuvonta jalkautuu talous- ja velkaneuvojien arkiseen työhön, on kehittämistutkimuksen tuotoksena laaditulla osallistavien menetelmien huoneentaululla käyttöä. Talous- ja velkaneuvojan työhön on aiemminkin kuulunut kertoa talous- ja velka-asioista erilaisille ryhmille. Kuitenkin rekrytointien myötä joukossa on myös paljon uusia talous- ja velkaneuvoja, jotka eivät ole vastaavaa työtä aiemmin tehneet. Lisäksi, kun tavoitteena on kokeilla entistä toimivampia menetelmiä, on osallistavien menetelmin tehtävä ryhmänohjaus uutta ehkä myös kokeneille talous- ja velkaneuvojille.

3 KOHDERYHMÄNÄ VARUSMIESIKÄISET NUORET

”Jokainen Suomen kansalainen on velvollinen osallistumaan isänmaan puolustukseen tai avustamaan sitä sen mukaan kuin laissa säädetään”(Suomen perustuslaki 1999/731, 127 §). Asevelvollisia ovat siis kaikki 18–60-vuotiaat miehet, naiset vapaaehtoisena voivat hakea palvelukseen. Kutsuntatilaisuuteen tulee osallistua sinä vuonna, kun täyttää 18 vuotta. Kutsu saapua tilaisuuteen lähetetään kaikille kyseisen ikäryhmän miehille. Kutsunnassa tarkistetaan palvelukelpoisuus, mutta palvelusajan pituutta ei tuossa vaiheessa vielä tiedetä. Naisille, jotka ovat hakeneet palvelukseen on oma valintatilaisuus huhtikuussa. (Puolustusvoimat 2021a.)

Varusmiespalvelusaika koskee 18–30-vuotiaita. Yli 30-vuotiaat kuuluvat reserviin. Palveluksen kestolle on erilaisia aikoja, joista lyhin on 165 päivää. Aseeton palveluksen suorittamisaika on 255 päivää. Upseereiksi ja aliupseereiksi koulutettavat sekä siviilipalvelustaan suorittavat palvelusta 347 päivää. (Puolustusvoimat 2021a.)

3.1 Varusmiespalvelusaika ja talous

Varusmiespalvelusaika kestää 165–347 päivää ja tuona aikana maksetaan päivärahaa kahdesti kuukaudessa. Päivärahan määrä ensimmäisen 165 päivän aikana on 5,20 e/pv. Suurin osa varusmiehistä siis saa tuon summan, joka tarkoittaa käytännössä 145,60 euron suuruisia tuloja kuukaudessa lähes puolen vuoden aikana. Aseettoman palveluksen päivärahan määrä nousee ensimmäisen 165 päivän jälkeen 8,70 euroon, eli viimeisten kolmen kuukauden tulot ovat 243,60 euroa kuukaudessa. Kun palveluksen kesto on 347 päivää, viimeisten kolmen kuukauden kuukausitulot ovat 338,80 euroa. Naisille maksetaan lisäksi varusrahaa 0,50 e/pv. (Puolustusvoimat 2021b.)

Varusmies voi saada Kelalta sotilasavustuksena asumisavustusta ja opintolainan korkoavustusta. Asumisavustus korvaa vuokran tai vastikkeen, vesimaksut, sähkölaskut, lämmityskulut ja asuntolainan korot. Autopaikkamaksua tai internetmaksua asumisavustus ei korvaa. Myöskään kotivakuutus ei ole korvattava meno, tai omistusasunnossa kiinteistövero. Opintolainan korot Kela voi maksaa, jos ne erääntyvät maksettavaksi varusmiespalvelusaikana sekä elatusavustuksen palveluksen ajalta elatusapuun oikeutetulle lapselle. Lisäksi sotilasavustuksen perus- ja erityisavustusta voidaan maksaa varusmiehen puolisolle ja lapselle tietyin edellytyksin. (Kela 2021.)

Moni nuori on itsenäistynyt jo ennen armeijan alkamista ja ehtinyt velkaantua mm. vuokravakuudesta, huonekalujen hankinnasta ja kodintarvikkeiden hankinnasta. Kaikilla kotoaan pois muuttavilla ei ole sellaisia rahavaroja säästössään, joilla voisi hankkia edellä mainittuja tarvikkeita. Usein nuorilla miehillä on myös auto ostettuna osamaksulla ennen armeijan alkamista. Hankintoja on tehty mahdollisesti opintojen ohessa saaduilla tuloilla ja varauduttu siihen, että osamaksut saa hoidettua. Välttämättä ei tulla ajatelleeksi armeija-aikaa lainkaan tai tehdä suunnitelmaa sen varalle, kun aika koittaa. Puolustusvoimien (2020) mukaan palveluksen aloittamisaikaa on mahdollista siirtää mm. vaikean taloudellisen tilanteen vuoksi. Tietääkö tätä vaihtoehtoa kuitenkään kovin moni nuori mies? Tai miten yleisesti käytetty asia tuo on? Kuinka pitkälle aloittamisaikaa on järkevää siirtää, joten poistaako kyseinen mahdollisuus kuitenkään varusmiehen taloudellista ahdinkoa, vai siirtääkö se sitä vain eteenpäin?

3.2 Nuorten talouden hallinnan haasteet

Tilastokeskuksen mukaan 20–29-vuotiaista nuorista 60 %:lla on velkaa. Tämä tieto on vuodelta 2020. Tässä ovat mukana niin asuntolainat kuin opintolainat ja muut velat. Erillistä tilastoa kulutusluottojen ja pikavippien osuudesta ei ole saatavilla, koska tilastoinnissa muut velat ovat opintolainan kanssa samassa. (Tilastokeskus 2021a.) Määrä on kuitenkin suuri ja tuolle ikäkaudelle osuu myös varusmiespalvelusaika monella nuorella. Toki tilastoinnin mukaan joukossa on myös opintovelallisia ja mikäli opintolaina tulisi maksettavaksi armeijan aikana, sen korkomenoihin on mahdollista saada sotilasavustusta. Myös pankit usein pystyvät joustamaan takaisinmaksun aikataulussa armeijan aikana. Kuitenkin huomioitavaa on, että velallisia on noin suuri joukko ja varusmiespalveluksen aikainen tulotaso ei mahdollista lainan takaisinmaksua.

Nuorten velkaantumisen tarkempi tarkastelu osoittaa, että nuoret naiset velkaantuvat miehiä enemmän. Tilastokeskuksen (2021a) mukaan 20–29-vuotiaista miehistä 50,7 %:lla on muuta velkaa kuin asuntolainaa ja naisilla vastaava luku on 56,1 %. Vuonna 2020 vastaavasti ulosottoasioita on 15–24-vuotiaista 40 900:lla, joista 61,5 % on miehiä. Seuraava ikäryhmä, 25–34-vuotiaiden keskuudessa ulosottoasioita on yhteensä 99 599 nuorella, joista 60,8 % on miehiä. (Tilastokeskus 2021b.) Tämä siis osoittaa, että vaikka naiset ovat miehiä useammin velkaantuneita, he mitä ilmeisemmin pystyvät hoitamaan velkansa miehiä useammin ilman ulosottoperintää. Voi vain pohtia, onko armeijalla tekemistä tämän asian kanssa, koska miehet suorittavat armeijan naisia enemmän vai onko kyse talousosaamisen taidoista.

On tärkeää puuttua nuorten taloustaitojen kehittymiseen, koska tutkimuksen mukaan nuorella aikuisella huono-osaisuus luo pitkälle tulevaan riskin syrjäytymiselle. Toki työttömyys omalta osaltaan vaikeuttaa tilannetta, mutta vaikea taloudellinen tilanne voi vaikuttaa jopa loppuelämään. Taloudellisiin vaikeuksiin johtaa muutkin tekijät kuin pelkästään työttömyys. Lapsuuden kodin tapahtumat ja opit vaikuttavat hyvin pitkälti nuoren omaan talouden hallintaan. Ilmakunnas (2019) on tutkinut, että vanhempien toimeentulotukiasiakkuus on suuri riski nuoren omalle toimeentulotukiasiakkuudelle kotoa pois muuton jälkeen. Lisäksi tutkimuksessa tulee esille, että elämän taitokohdissa mm. itsenäistyminen tai lapsen saaminen on suuri riski taloudellisille vaikeuksille, mutta myös kouluttamattomuus on erityisesti suuri riski sille. Myös Karhula & Sirniö (2019) ovat tutkineet, että työttömyys ja toimeentulotukiasiakkuus näyttävät periytyvän herkästi, varsinkin pojilla. Nuorten syrjäytymiseen ja huono-osaisuuteen ei siis riitä, että talouden hallinnan taidot ovat kunnossa, vaan syrjäytymisriskiin tulisi puuttua laajemminkin. Talouden hallinta on kuitenkin yksi kokonaisuus huono-osaisuuden kokemisessa ja myös yksi osa elämönhallintataitoa.

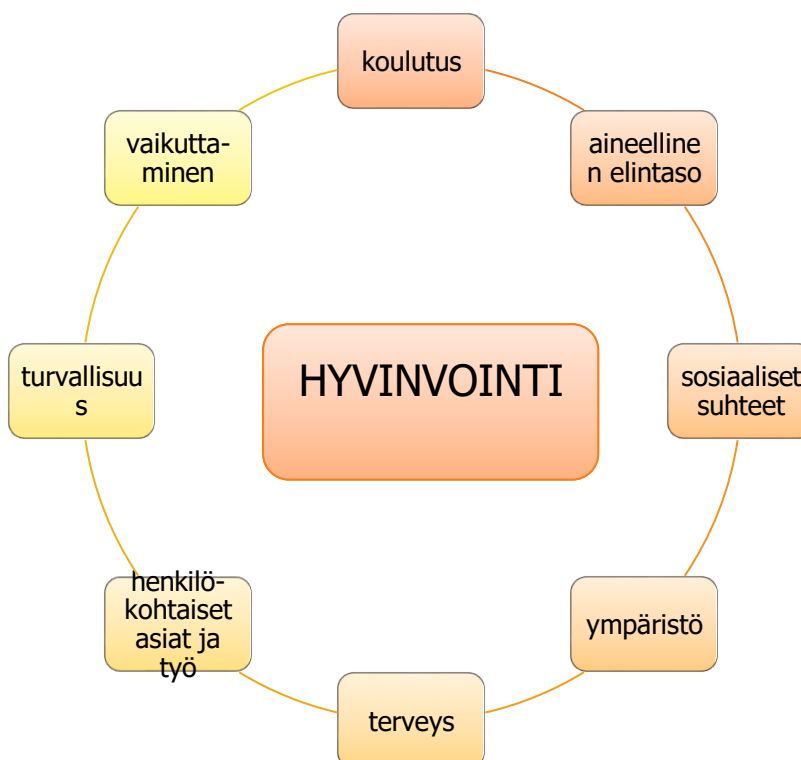
Nuoret, jotka ovat koulutuksen tai työn ulkopuolella, ovat suuremmassa riskissä syrjäytyä. Näitä nuoria kutsutaan nimellä NEET-nuoret. Nimi tulee englannin kielestä; Not in Education, Employment or Training. Syrjäytyminen on tila, jossa useita erilaisia ongelmia on kasautunut yhdelle ihmiselle, kuten työttömyys, taloudelliset vaikeudet, sosiaaliset vaikeudet ja terveydelliset vaikeudet. Yksistään esimerkiksi työttömyys tai opintojen puuttuminen ei tee vielä kenestäkään syrjäytyneitä. Elämönhallintataitojen puute voi myös aiheuttaa syrjäytymistä, koska usein nuoret itsekin mieltävät, että jokainen on itse avainasemassa omaan menestykseen. Jos on elämönhallinnan puutteita, se voi johtaa

alisuoriutumiseen, joka on korkein riski syrjäytymiselle. Jos taas tutkitaan, mikä vaikuttaa hyvinvoinnin kokemiseen, on nuorilla itsellään tunne, että sosiaaliset suhteet luovat enemmän hyvinvointia kuin esimerkiksi koulutus. Kuitenkin tutkimusten mukaan kouluttamattomuus ja työttömyys on yhteydessä heikkoon elämänlaatuun ja näin ollen niihin panostaminen nostaisi samalla nuorten hyvinvointia. Jos nuorten työllistämiseen ja koulutukseen voi rakenteellisilla uudistuksilla puuttua, on tärkeää huomioida lisäksi nuorten oma kokemus hyvinvoinnista. (Aaltonen, Kivijärvi & Myllylä 2018; Lehtonen & Kallunki 2013.) Talouden hallinnan taidot voivat auttaa elämänhallinnassa tilanteessa, jossa vielä rakenteelliset muutokset eivät ole ehtineet tuottaa hyvinvointia työllistymisen tai opiskelupaikan muodossa. Talouden hallinta kasvattaa itseluottamusta omaan osaamiseen ja pärjäämiseen olemassa olevilla tuloilla ja voi olla askel kohti parempaa hyvinvoinnin kokemusta.

4 TALOUDEN HALLINNAN MERKITYS SUBJEKTIIVISEN HYVINVOINNIN NÄKÖKULMASTA

Taloudellinen hyvinvointi ja tulojen kasvaminen on yhdistetty onnellisuuteen. Tuoko raha kuitenkin onnellisuutta tai hyvinvointia siinä määrin, mitä yleisesti oletetaan? Etsiessäni tietoa hakusanoilla arvot ja hyvinvointi, values and subjective well-being sekä choice/decision making and subjective well-being ja vielä values, well-being and money, löytyy muutamia aiheeseen liittyviä tutkimuksia. Stevenson & Wolfers (2008) ovat tehneet tutkimuksen, jossa on tulojen roolia tutkittu onnellisuuden tekijänä. Jo Easterlinin paradoksissa on todettu, ettei raha tuo loputtomasti onnea vaikkakin se jossain määrin on onnellisuuden tuoja. Paradoksi liittyy ekonomisti Richard Easterlinin vuonna 1974 tekemään onnellisuustutkimukseen. Stevenson & Wolfers ovat eri mieltä paradoksin kanssa ja toteavat, että on selkeä yhteys tulojen kasvulla ja subjektiivisella hyvinvoinnilla. (Economic and Social Research Council 2021; Stevenson & Wolfers 2008.) Diener & Biswas-Dienerin (2001) tekemän kirjallisuustutkimuksen mukaan ihmiset, jotka arvostavat materiaalista rikkautta ovat onnellisempia silloin, kun heillä on rahaa. Voidaanko siis ajatella, että omilla arvoilla on enemmänkin merkitystä subjektiivisen hyvinvoinnin kokemisessa kuin pelkästään taloudellisella hyvinvoinnilla? Toisaalta kuitenkin tutkimuksessa on osoitettu, että pysyvä tulotaso luo subjektiivista hyvinvointia enemmän kuin satunnainen hyvä tulo ja vastaavasti tuloissa tapahtuvat muutokset vaikuttavat subjektiiviseen hyvinvointiin negatiivisesti (D' Ambrosio, Jäntti & Lepinteur 2019). Tämä osoittaa mielestäni taas sen, että epävarmuus tuloista, kuten sosiaaliturvalla eläminen yleensä on, vaikuttaa hyvinvointiin enemmän kuin tulon määrä. Voisiko siis ajatella, että talouden hallinta ja ennakointi antavat paremmat lähtökohdat hyvinvoinnille, kuin suuret tulot?

Mitä hyvinvointi ja subjektiivinen hyvinvointi sitten tarkoittavat tai ovat? Stiglitzin komitea on määritellyt hyvinvoinnin koostuvan kahdeksasta komponentista:

KUVA 1. Hyvinvointi Stiglitzin komitean määritelmän mukaisesti (Simpura 2009).

Hyvinvoinnin mittaaminen pelkästään esimerkiksi aineellisen elintason kautta ei anna kattavaa kuvaa todellisesta hyvinvoinnin tilasta. Komiteassa onkin painotettu, että tutkimuksissa tulisi mitata myös subjektiivista hyvinvointia, jos halutaan tutkia nimenomaan hyvinvointia. Simpuran artikkeli on jo yli 10 vuotta vanha, mutta jo tuohon aikaan on ollut tutkimuksia, joissa on alettu huomioida hyvinvointi myös subjektiivisesta näkökulmasta. Ja kuten Hämäläinen (2019) tuoreemmassa artikkelissaankin tuo esille, elämänhallinta kaikkienensa vaikuttaa mm. taloudenhallintaan ja sitä kautta myös subjektiiviseen hyvinvointiin. (Simpura 2009.)

Subjektiivista hyvinvointia voidaan tarkastella Erik Allardtin hyvinvointiteorian mukaisesti. Hyvinvointitutkimukset usein mittaavat hyvinvoinnin objektiivisia tekijöitä, joilla toki on vaikutuksensa myös subjektiiviseen hyvinvointiin. Subjektiivisella tarkoitetaan yksilön omia kokemuksia. Pelkästään subjektiivista hyvinvointia on melko perusteltua olla tutkimatta, koska yksilön asenteet muuttuvat jatkuvasti. Kun tutkitaan asioita, joissa aihealueena on hyvinvointi, on tärkeää huomioida, että jokaista objektiivista tekijää vastaa samansisältöinen subjektiivinen mittari. Mittareina voi toimia esimerkiksi seuraavat asiat: onnellisuus, tarpeiden tyydyttäminen, kokemukset yhteiskuntaluokista, tasa-arvoisuuden kokemukset ja tulotyytyväisyys. Hyvinvointi voidaan jakaa elintasoon (Having), yhteisöllisyyteen (Loving) ja itsensä toteuttamiseen (Being). Subjektiivisia asenteita vastaavasti on vain kaksi: tyytymättömyys ja tyytyväisyys. (Allardt 1976, 180–185, 205.)

Huono-osaisuutta mitataan yleensä objektiivisilla mittareilla; tuloilla, asumisolloilla, työttömyydellä tai sairaudella. Subjektiivinen mittari voidaan sitoa näihin edellä mainittuihin mittareihin, onko esimerkiksi asumisolloilla merkitystä ihmisen elämäntyytyväisyyteen. Köyhyys ja syrjäytyminen kuvastavat huono-osaisuutta, mutta on kuitenkin eri asia, tunteeo ihminen itse olevansa syrjäytynyt ja sen vuoksi huono-osainen. Kuten Allardtin teoriassakin on todettu, onnellisia köyhiäkin on olemassa. Kainulaisen ja Saaren (2013) tutkimuksessakin asunnoton on voinut kokea olevansa hyväosainen, vaikka pelkästään objektiivisin mittarein näin ei voida sanoa olevan. Honkakoski, Kinnunen & Vuorijärvi (2016) ovat tutkineet nuorten koettua hyvinvointia ja siinä ryhmässä, jossa nuoret kokevat hyvinvointinsa hyväksi, on nuorilla kokemuksia huonosta taloudellisesta toimeentulosta. Silti tämä sama ryhmä kokee tyytyväisyytensä elämäänsä hyväksi. Vaikka siis taloudellisia haasteita on, heidän sosiaaliset suhteensa ja harrastusmahdollisuudet sekä henkiset voimavarat ovat hyvät ja tämä tuottaa heille tunteen hyvinvoinnista ja tyytyväisyydestä. Vastaavasti tutkimuksen mukaan heikoimmaksi hyvinvointinsa kokeneessa ryhmässä edellä mainitut tekijät joko uupuvat tai niitä on vähän ja tyytyväisyys elämään on heikkoa ja elämän vaikeudet koetaan suurina. Eli, pienet tulot ja taloushaasteet eivät välttämättä vaikuta subjektiiviseen hyvinvointiin nuorilla, vaan siihen vaikuttavat enemmän hyvät ja riittävät sosiaaliset suhteet ja henkiset voimavarat.

4.1 Taloudellinen toimintakyky osana subjektiivista hyvinvointia

Tulo- ja elinkeinotutkimuksen mukaan ne henkilöt, joilla on heikko toimeentulo, kokevat myös eniten tyytyväisyytensä elämäänsä heikoksi. Kuitenkaan heikko toimeentulo ei heijastu onnellisuuteen, koska 60 % heikon toimeentulon omaavista kokee onnellisuuden tunteensa hyväksi. Easterlinin paradoksi pätee Suomessa, eli raha ei tuo onnellisuutta kuin tiettyyn määrän asti. (Honkkila 2015.) Subjektiivisen hyvinvoinnin kokemiseen on kuitenkin rahalla osittain merkityksensä, mutta pelkkä raha ei selitä subjektiivisen hyvinvoinnin kasvua. Tämän on todennut myös Huusko (2017) tekemässään Pro

Gradu tutkielmassa. Hänen tutkielmansa mukaan subjektiivista hyvinvointia luo mm. asenteet tulevaisuutta kohtaan ja hyvät henkiset voimavarat. Tämänhän oli tutkimuksessaan todenneet myös Honkakoski, Kinnunen & Vuorijärvi (2016).

Taloudelliseen toimintakykyyn vaikuttavat paitsi ulkoiset tekijät, kuten koulutus, myös henkilökohtaiset tekijät, kuten sairaus. Taloudellinen toimintakyky ei siten ole kenenkään henkilökohtainen ominaisuus, jota on tai ei, vaan siihen vaikuttavat monet seikat. Hakusanalla taloudellinen toimintakyky löytyy Zechnerin (2019) tutkimus, jossa hän on kuvannut vammaisen henkilön mahdollisuuksia taloudelliseen toimintakykyyn. Tutkimuksessa heijastuu yhteiskunnan rakenteet, jotka ylläpitävät taloudellisen toimintakyvyn vaikeutta. Tämä tulee kysymykseen myös muilla kuin vammaisilla. On yllättäviä sairastumisia, jolloin talous joutuu koetukselle yhteiskunnan rakenteiden vuoksi, kun tuloja joutuu odottamaan pitkiä aikoja. Myös elämänhallintavaikkeudet, jotka johtuvat esimerkiksi oppimisvaikeuksista, tekevät arjen taloustilanteesta haastavan, kun yhteiskunnan rakenteita pitäisi osata lukea. Tulisi tietää, mihin etuuksiin on oikeutettu, miten niitä haetaan ja millä tavoin omaan taloudelliseen tilanteeseen on mahdollisuus vaikuttaa. Kaikille nämä asiat eivät ole helppoja eikä yhteiskunnassa ole tarjolla riittäviä tukitoimia, joilla tämän kaltaisia henkilöitä voisi tukea. Pienet tulot antavat myös hyvin vähän liikkumavaraa ja tällaisen henkilön päätöksentekokyky on koetuksella ja taloudellinen toimintakyky heikkoa.

Taloudellisen toimintakyvyn kehittyminen alkaa jo lapsuudessa. On todettu useissa tutkimuksissa, miten suuri merkitys vanhempien taloudellisella tilanteella ja taloudellisella toimintakyvyllä – ja taidoilla on lasten tulevaisuuden talousasioihin. Hakusanoilla financial capability and young adults tai economic capacity and young adults löytyy aiheesta muutamia tutkimuksia. Ammerman & Stueve (2019) ovat tutkimuksessaan todenneet, että talousasioiden oppiminen alkaa lapsena kokemuksen kautta. Kun lapsi esimerkiksi oppii säästämään, hän hallitsee sen myös aikuisena. Toisaalta oman rahan käyttö lapsena harjaannuttaa aikuisuuden rahan käyttöön. Myös vanhempien antama malli rahan käytöstä on tärkeä oppi lapsille. Ullah & Yusheng (2020) ovat tutkimuksessaan todenneet saman seikan. He myös painottavat, että lapsena opitut arvot ja asenteet heijastuvat aikuisikään ja näiden taloudellisten asenteiden kehittämiseen tulisikin tehdä enemmän tutkimuksia. He myös esittävät lukuisia tutkijoita, jotka ovat tulleet samaan lopputulokseen siitä, että lapsuudessa koetut ja opitut talouden hallinnan taidot vaikuttavat pitkälle aikuisuuteen. Mutta on myös tärkeää muistaa, että arvojen ja opittujen käyttäytymismallien muutos on mahdollista myös myöhemmin elämässä.

On tutkittu, että taloudellinen turvallisuus tulevaisuudessa luo subjektiivista hyvinvointia. Huoli taloudellisesta pärjäämisestä esimerkiksi eläköityessä tai opintojen jälkeen vaikuttavat subjektiivisen hyvinvoinnin kokemiseen negatiivisesti. Kykenemättömyys selviytyä päivittäisistä menoista heikentää subjektiivista hyvinvointia, kun taas varautuminen tulevaan säästämällä lisää sitä. Taloudellinen toimintakyky ja sen harjaannuttaminen vahvistavat subjektiivisen hyvinvoinnin kokemista. (Kiymaz & Öztürkkal 2019.) Tutkimus vahvistaa sitä ajatusta, että olisi tärkeää lisätä kansalaisten tietoisuutta oman talouden hallintaan ja pohtimaan omaa rahan käyttöä ja sitä myöten myös vahvistamaan taloudellista toimintakykyä.

4.2 Talousosaamisen rooli psyykkisessä hyvinvoinnissa

Tutkimus osoittaa, että haastava taloudellinen tilanne vaikuttaa minämyötätuntoon negatiivisesti (Kunnari 2017, 159). Minämyötätunto tai itsemyötätunto on taito, joka auttaa pääsemään vaikeiden tilanteiden yli, estää murehtimista ja takertumista vaikeisiin asioihin sekä luo puskuria pettymyksiin. Minämyötätunto ehkäisee häpeän tunnetta, joka voi nousta esimerkiksi haastavassa taloustilanteessa elävälle. Minämyötätunnolla on selkeä yhteys psyykkiseen hyvinvointiin ja joustavuuteen. (Martin & Saariranta 2020, 21; Neff 2004.)

Psyykkiseen hyvinvointiin voi katsoa kuuluvan onnellisuuden, elämänlaadun sekä mielenterveyden. Toki nämä tekijät kuvaavat yleensäkin hyvinvointia, mutta erityisesti ne kuvaavat psyykkistä hyvinvointia. Myös osallisuuden kokemisella on merkityksensä psyykkiseen hyvinvointiin. FinSoten tekemän tutkimuksen mukaan köyhyyden kokemuksia on melko suurella osalla suomalaisista. Köyhyys on myös yksi tekijä, joka vaikuttaa subjektiivisen hyvinvoinnin ja sitä myöten psyykkisen hyvinvoinnin kokemiseen. Tutkimuksen mukaan suomalaisista 10,4 % on kokenut pelkoa ruuan loppumisesta ennen kuin kykenee ostamaan sitä lisää ja 18,3 % on joutunut tinkimään ruuasta ja lääkkeistä rahan puutteen vuoksi. Tiukkaa taloudellista tilannetta yleensä aiheuttaa työttömyys ja opiskelu. Työttömyys ja opintojen keskeyttäminen sekä työn ja opiskelupaikan uupuminen heikentävät elämönhallintaa eli koherenssia. Madaltunut elämönhallinta lisää psyykkistä pahoinvointia, psyykinen pahoinvointi madaltaa elämönhallintaa ja heikentynyt työkyky ja taloudelliset huolet heikentävät psyykkistä hyvinvointia. Noidankehä on valmis. Kun koherenssia tunnetta vahvistetaan, luo se luottamusta myös omiin kykyihin ja mahdollisuuksia työhön tai opiskeluun ja sitä myöten tulotasonkin kohentamiseen. Tutkimuksen mukaan elämänlaatunsa kuitenkin kokee hyväksi 56,3 % suomalaisista ja 24 % kokee positiivista mielenterveyttä. Positiivisella mielenterveydellä tarkoitetaan psyykkisiä voimavaroja, elämönhallinnan tunnetta, vaikuttamismahdollisuuksia, hyviä sosiaalisia suhteita sekä myönteistä ajattelutapaa itsestään. (THL 2021b; THL 2021c; Vastamäki 2010.)

Heikot talouden hallinnan taidot voivat johtaa ylivelkaantumiseen. Siihen voi johtaa myös muut syyt, kuten itsestä riippumattomina syinä sairastuminen, avioero tai puolison kuolema. Velkaantuminen yli varojensa tietoisesti on kuitenkin selvä merkki talouden hallinnan puutteellisista taidoista. Ylivelkaantumisen ja psyykkisellä hyvinvoinnilla on selkeä yhteys. Ylivelkaantuneet sairastuvat tutkimuksen mukaan fyysisesti ja psyykkisesti muita enemmän ja heillä on myös epäterveellisemmät elintavat (Blomgren, Maunula & Hiilamo 2014).

Talouden hallinnan taidoilla ehkäistään ylivelkaantuminen ja siitä johtuvat sairastumiset ja pahoinvoinnit. Talouden hallinta on osa elämönhallintataitoja. Elämönhallintataidot kasvattavat minämyönteisyyttä ja positiivista mielenterveyttä. Aina tulojen kasvattamiseen ei ole mahdollisuuksia, mutta talouden hallinnan taidoilla voi vaikuttaa omaan elämään ja hyvinvointiin. Omalla toiminnalla voi vaikuttaa merkittävästi siihen, millä tavoin omaa talouttaan hallitsee ja millaisia valintoja elämässään tekee. Sosiaalisella tuella ja sosiaalisella pääomalla on tutkitusti merkitystä ihmisen psyykkiseen hyvinvointiin ja varsinkin osallisuudella ja verkostoilla (Nieminen 2015, 63). Henkilöt, jotka elävät haastavassa taloustilanteessa, osallistuminen ryhmätoimintaan, jossa voi keskustella talousasioista ja saada uusia näkökulmia ja ideoita, vahvistaisi myös heidän psyykkistä hyvinvointiaan. Tällöin heillä

vapautuisi myös voimavaroja hoitaa yksilötasolla omaa tilannettaan, ja he rohkaistuisivat ottamaan yhteyttä talous- ja velkaneuvontaan.

4.3 Sosiaalisen pääoman merkitys talousosaamisen vahvistajana

Sosiaalinen pääoma ymmärretään sosiaalisina suhteina, yhteisinä arvoina ja luottamuksena. Sosiaalisen pääoman lähteet voidaan jakaa karkeasti kolmeen kategoriaan: lähipiiri, verkostot ja yhteiskunta. Lähipiiriin kuuluvat luonnollisesti perhe ja ystävät, verkostoina ovat esimerkiksi työtoverit, opiskelutoverit tai muu yhteisö. Lähipiirissä arvot ja luottamus ovat enemmän läsnä, kuin koko yhteiskunnassa. Luottamus yhteiskuntaan ja omaan pärjäämiseen vahvistaa myös sosiaalista pääomaa. Sosiaalisen pääoman syntyminen alkaa jo lapsuudessa, jossa lähteinä ovat lähipiiri ja siinä syntyvä luottamus ja vastavuoroisuus. Myöhemmässä vaiheessa verkostot ovat tärkeitä pääoman lähteitä, koska niissä eri taustoista tulevat ihmiset kokoontuvat ja jakavat kokemuksiaan. Lapsuudessa ja nuoruudessa verkostojen syntyminen onkin tärkeää juuri sosiaalisen pääoman kasvattamiseksi, mutta tuloerot valitettavasti heikentävät omalta osaltaan mahdollisuutta esimerkiksi osallistua harrastustoimintaan. Yhteiskunnassamme tuntuu kasvavan yhteiskuntaluokkien väliset erot, joka heijastuu myös sosiaalisen pääoman muodostumiseen ja kasvamiseen. Tutkimuksen mukaan sosiaalinen pääoma kasvaa eniten niillä, joilla on paljon ns. objektiivista hyvinvointia; mm. koulutus, avioliitto ja hyvät tulot. Myös luottamus yhteiskuntaan sekä omaan pärjäämiseen on vahvempaa korkeasti koulutetuilla, mutta myös nuorilla aikuisilla. Sosiaalinen osallistuminen kasvattaisi kuitenkin kaikissa yhteiskuntaluokissa sosiaalista pääomaa, hyvinvointia ja terveyttä riippumatta lähtötilanteesta. Vahva sosiaalinen pääoma myös tutkitusti vahvistaa psyykkistä hyvinvointia, vaikka taustalla olisi esimerkiksi sairautta. (Hanifi 2013; Nieminen 2015, 59–60; Nissinen 2015; OECD 2001, 40–41.)

Sosiaalinen pääoma näyttäisi tutkimuksen mukaan kasvavan osallistumisen, työllistymisen ja muun hyväosaisuuden myötä. Syrjäytyminen heikentää sosiaalista pääomaa ja luottamusta sekä muihin ihmisiin että viranomaisiin. Tämä aiheuttaa noidankehää, koska sosiaalista pääomaa tarvitaan niin työllistymisessä, opiskelussa kuin muussakin toiminnassa ja vaikuttaa sitä myöten myös talouden hallintaan. Toisaalta taas epäluottamus viranomaisia kohtaan voi syrjäytyneellä tai esimerkiksi ylivelkaantuneella aiheuttaa oman tilanteen huononemista, koska ei haluta ottaa yhteyttä luottamuksen puuttuessa. Sosiaalinen osallistuminen vahvistaa tutkimuksen mukaan itsetuntoa ja luo uusia mahdollisuuksia haasteista selviytymiselle, mutta on tutkittu, ettei syrjäytymisvaarassa olevat tai hyvinvointinsa muita huonommaksi kokevat nuoret mielellään osallistu sosiaalisiin ryhmiin tai luota yhteiskuntaan (Honkakoski, Kinnunen & Vuorijärvi 2016, 30; Nieminen 2015, 20, 76). Onkin tärkeää, että talous- ja velkaneuvonta on laajasti mukana erilaisissa ryhmissä, joita yhdistykset järjestävät, jotta mahdolliset negatiiviset ennakkoluulot karisevat pois ja luottamus talous- ja velkaneuvontaa kohtaan kasvaisi. Lisäksi on tärkeää, että luottamusta rakennetaan jo siellä, mihin nuoret joko vapaaehtoisesti osallistuvat, sekä koulussa jonne nuorilla on velvollisuus osallistua.

Tutkimuksia siitä, millainen merkitys sosiaalisella pääomalla on talousosaamiselle, ei ole juurikaan tehty. On paljon tutkimuksia sosiaalisen pääoman merkityksestä hyvinvoinnille ja myös sille, millaista noidankehää se aiheuttaa syrjäytymisvaarassa oleville, joilla sosiaalista pääomaa on vähän. Kaikella tällä on vaikutuksensa talousosaamisen, koska voidakseen hallita taloutta, tulee omata elämänhallin-

taitoja ja mitä enemmän on sosiaalista pääomaa, on myös elämänhallintataitoja ja osallisuutta erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin. Sosiaaliset ryhmät voivat koostua vertaistukiryhmistä, jossa samaa kokevat voivat keskustella keskenään kokemuksistaan ja saada tukea tilanteeseensa. Ylivelkaantuneille on vähemmän vertaistukiryhmiä. Ylivelkatilanne tai muutoin haastava tilanne on yleensä seurausta jostain muusta vaikeasta elämäntilanteesta ja vertaistukiryhmät kokoontuvat sen johdosta. Siksi onkin tärkeää, että talousasioita otetaan esille missä tahansa vertaistukiryhmässäkin, tai muussa yhteisön järjestämässä ryhmässä, koska usein ryhmiin osallistuvat saattavat jakaa myös samankaltaisen taloudellisen tilanteen.

Tutkimuksen mukaan nuoret turvautuvat taloudellisissa huolissaan vanhempiinsa, jossain määrin myös kavereihinsa. Toimeentulotuki on myös yksi keino selvitä haasteista, mutta myös lainat ja pikavipit. Tämä osoittaa, että konkreettista taloudellista tukea haetaan yleensä lähipiiristä. Hyvinvointinsa hyväksi kokeneiden osalta sosiaalinen tuki tulee lähiverkoston ja kolmannen sektorin tuista. Pelkästään viranomaisten kautta saatu sosiaalinen tuki on heillä, jotka kokevat vähiten hyvinvointinsa hyväksi. (Honkakoski, Kinnunen & Vuorijärvi 2016, 39.) Tutkimuksesta on pääteltävissä, että lähipiirin lisäksi on tärkeää, että nuoret saavat tukea myös kolmannen sektorin palveluista ja on tärkeää, että kolmas sektori tekee vahvaa yhteistyötä viranomaisverkostojen kanssa ja madaltaa näin myös nuorten yhteydenottoja viranomaisiin, luottamusta viranomaisiin mutta myös samalla antaa aihetta kehittää viranomaisten tapaa toimia.

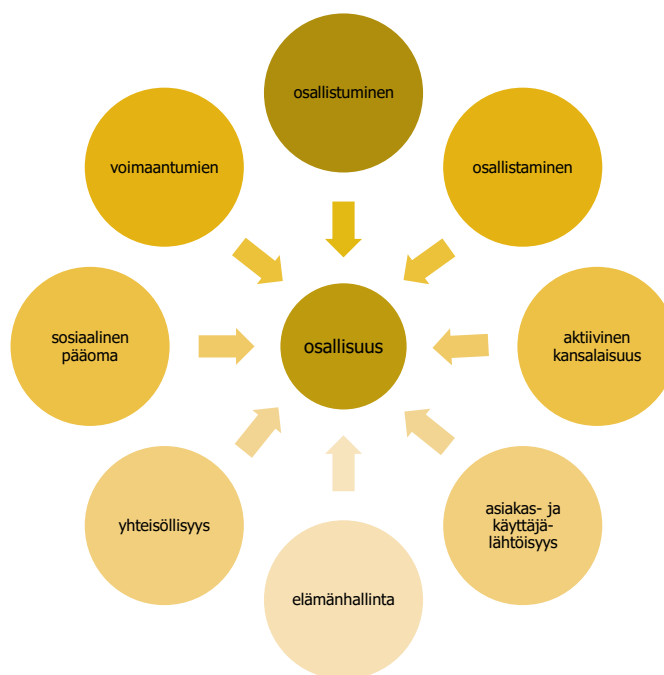
5 NUORTEN OSALLISUUS RYHMÄMUOTOISESSA TOIMINNASSA

Osallisuutta on monenlaista. Osallisuutta on esimerkiksi mahdollisuus vaikuttaa omaan elämään ja omiin tekemiin päätöksiin esimerkiksi osallistumisesta palveluun tai toimintaan. Kun on osallisena ryhmässä, se mahdollistaa kanssakäymisen muiden jäsenten kanssa ja yhteiseen toimintaan osallistumisen. Kun halutaan edistää osallisuutta, tulee huomioida jokaisen vapaaehtoinen osallistuminen, toisen kunnioitus, yhdessä kehittäminen ja tasa-arvoisuus. Osallisuus on sitä, että tulee kuulluksi ja saa olla osana yhteisöä tai joukkoa. Osallisuus on myös sitä, että voi vaikuttaa omiin valintoihin ja oman elämän kulkuun. (Isola ym. 2017, 25; Terveystieteiden tutkimuskeskus THL 2021a.) Jo pelkästään osallisena olemisen esimerkiksi talousneuvonnan ryhmätoiminnassa on osallisuutta. Vaikka ei haluaisi osallistua keskusteluun, toisten keskustelun kuunteleminen on jo osallisuutta ja sen kautta voi tehdä jatkossa omiin valintoihin muutoksia tai vaikuttaa oman elämän kulkuun. Kuten Nurmi (2019, 7) tutkielmassaan tuo esille, että osallisuus on kuitenkin kokemus. Osallisuutta voi olla myös kokematta, vaikka olisi osallistunut monenlaiseen toimintaan.

Palveluun pääseminen jo itsessään on osallisuutta. Kun palveluun pääsee helposti eikä palveluun tulo leimaa asiakasta, ollaan osallisuudessa jo pitkällä. Kun palvelu saavuttaa riittävästi kohderyhmää ja palveluun pääseminen helpottuu, voidaan puhua sosiaalisesta osallisuudesta. Matalan kynnyn palvelussa pyritään saavuttamaan niitä ihmisiä, joiden on muutoin vaikea päästä palveluun. Vaikeudet voivat johtua erilaisista asioista. Julkisten palvelujen piiriin voi olla vaikea hakeutua ja ongelmat voivat ehtiä kasvaa suureksi. (Leemann & Hämäläinen 2015.) Jo julkisen palvelun pääsyn kynnyn madaltaminen esimerkiksi tuomalla palvelua tutummaksi voi ehkäistä ongelmien syntymistä ja luoda osallisuutta lisää.

5.1 Osallisuuden merkitys

Osallisuuteen liittyy osallistuminen, joka ei kuitenkaan yksistään ole vielä osallisuutta, koska osallistuminen voi olla passiivista tai ulkoa ohjattua. Osallistaminen on keino mahdollistaa osallistujien äänen kuulumisen ja yhteisöllisyys, mutta se ei ole ihmisten pakottamista. Osallisuutta on myös pääseminen mukaan kehittämistoimintaan ja innovaatiotoimintaan. Myös osallistujien aktivointi on osa osallistamista. Rouvinen-Wilenius (2013) on esittänyt osallisuuden ja siihen liittyvät käsitteet seuraavan kuvan muodossa:

KUVA 2. Osallisuus ja sen mahdollistavia määritteitä (Rouvinen-Wilenius 2013).

Kuvan 2 mukaisesti osallisuuteen vaikuttavat myös elämänhallintataidot, yhteisöllisyys, sosiaalinen pääoma sekä voimaantuminen, joka on myös tulosta osallisuudesta. Yhteisöllisyys ja sosiaalinen pääoma ovat melko lähellä toisiaan olevia käsitteitä. Yhteisöllisydessä usein jaetaan samankaltaiset arvot ja kulttuuri ja se luo myös osallisuutta, koska tunne yhteisöön kuulumisesta on usein vahva. Sosiaalista pääomaa on mm. yhteiskuntaan luottaminen ja osallisuus on mahdollista, kun luottamus on kunnossa. Yhteiskunta tarjoaa monenlaisia mahdollisuuksia osallisuudelle ja osallistamalla mm. yhdistysten ja yhteiskunnan tarjoamiin palveluihin voi päästä vaikuttamaan, saada äänensä kuuluviin ja saada osakseen myös hyväksyntää, jotka ovat edellytyksiä osallisuuden kokemukselle.

Yhteiskunta voi tarjota sosiaalista osallisuutta mm. matalan kynnyksen palveluilla. Usein kolmas sektori on matalan kynnyksen palvelun tarjoaja, mutta olisi tärkeää, että myös julkiset palvelut olisivat matalan kynnyksen palveluja. Kuitenkin jokainen ihminen määrittelee itse kokemuksensa palvelun kynnyksen mataluudesta, vaikka mm. viranomaisen olisi ulkoisen määritelmän mukaan pyrkinyt järjestämään palvelunsa matalan kynnyksen palveluksi. Usein matalan kynnyksen palvelut tarjoavat mahdollisuuden vertaisen kohtaamiselle ja uusien ihmissuhteiden syntymiselle ja tämä on osa sosiaalista osallisuutta (Leemann & Hämäläinen 2016).

5.2 Osallistavien menetelmien käyttäminen ryhmätoiminnassa

Ryhmätoiminnan aluksi ohjaajan rooli on vahva. Ohjaaja tutustuu ryhmänsä jäseniin ja ryhmän jäsenet toisiinsa. Onkin tärkeää ryhmätoiminnan onnistumiselle, että ryhmän jäsenet tuntevat toisensa ja tunnelma on vapautunut. Ryhmätoiminnan edetessä on tärkeää, että ryhmä alkaa toimimaan enemmän itsenäisesti ja aktiivisesti, jotta osallistavilla menetelmillä on mahdollisuus toimia. Ryhmätoiminta vaatii luonnollisesti vuorovaikutustaitoja ja hieman myös rohkeutta osallistua toimintaan. Täysin passiivisena toimiminen ei mahdollista osallistavaa toimintaa ja ketäänhän ei voi pakottaa toimimaan tai osallistumaan edes keskustelemalla. (Kansan sivistystyön Liitto KSL ry 2005, 3–4.)

Osallistavia menetelmiä on useita erilaisia, mutta kaikille yhteistä on vuorovaikutus. Joko parityöskentelyssä tai ryhmätyöskentelyssä vuorovaikutus ja annetusta teemasta tai aiheesta keskusteleminen on läsnä. Myös piirtäminen ja kirjoittaminen ovat menetelmissä mukana, mutta aihetta käsitellään aina siten, että jokainen saa tuottaa oman ajatuksensa haluamallaan tavalla muiden tietoon. Usein osallistavissa menetelmissä on myös leikkimielisyyttä mukana.

Osallistavien menetelmien käytössä on tärkeää se, mitä sillä tavoitellaan. Onko kyse ryhmän tutustumisesta, ryhmäytymisestä tai vaikka oman äänen kuuluviin saamisesta. Osallistavilla menetelmillä voidaan esimerkiksi ryhmässä pohtia omaa tulevaisuutta ja mahdollisuuksia ja esteitä tavoitteiden toteutumiseksi, ryhmässä voidaan ideoida annettua aihetta, opetella toisten kuuntelemista, kertomista ja asenteiden esiin tuottamista. Menetelmät perustuvat ohjaajan asenteeseen, tasavertaisuuteen ja erilaisiin harjoitteisiin. Ohjaajan on annettava ryhmän ajatuksille tilaa. Ryhmän tulisi voida tehdä omia suunnitelmia, jotta toiminta olisi osallistavaa. Tasavertaisuus ryhmässä tulisi näkyä siten, että ohjaajan kertoma ei tulisi olla ainoa oikea totuus, vaan jokaisen oma ajatus ja jaettu tieto on tärkeää uusien asioiden oppimista ja ongelmanratkaisuja varten. Osallistavissa menetelmissä ohjaaja on fasilitaattori, joka kokoaa ryhmän ajatuksia ja pyrkii myös tuomaan esille niiden henkilöiden ajatuksia, jotka tahtovat jäädä taka-alalle. Osallistavista menetelmistä useimmiten käytettyjä ovat ryhmäkeskustelut ja ryhmän jäsenten omien kokemusten ja ajatusten esille tuominen. Osallistavat menetelmät vaativat usein aikaa toteutuakseen, joten on tärkeää huomioida se toimintaa suunniteltaessa. (Jelli 2021, Mannerheimin lastensuojeluliitto MLL 2017, 4–6.)

Osallistavana menetelmänä ryhmätoiminnassa voi käyttää myös mm. luovaa toimintaa. Välineinä voivat olla esimerkiksi musiikki, valokuvat, liikkuminen, luonto tai mitä tahansa välinettä, jolla asiaa voi käsitellä. Luova toiminta auttaa osallistujaa etäännyttämään omasta kokemuksesta ja sanoittamaan niitä sen jälkeen. Luova toiminta soveltuu mm. sosiaalityöhön tai hoiva-alalle. Luovan toiminnan käyttö kuitenkin edellyttää ammattiosaamista menetelmän käytöstä. (Isola ym. 2017, 46–47.)

6 RYHMÄMUOTOINEN TALOUSNEUVONTA OSALLISTAVIA MENETELMIÄ KÄYTTÄEN

Tässä opinnäytetyössä toiminnallisena osuutena oli ennakoivan talousneuvonnan ohjaaminen ryhmätilanteessa. Opinnäytetyön toiminnallinen osuus lähti käyntiin jo elokuussa 2020 yhteistyökumppanin etsimisellä. Kuopion kaupungin nettisivulla on tiedot Aikalisä -nimisestä toiminnasta, jossa annetaan tukea kutsuntaikäisille erilaisissa elämäntilanteissa sekä apuja ratkaisujen löytymiseen. Kuvaus toiminnasta vaikutti opinnäytetyöhön sopivalta ja kohderyhmäkin olisi työhön sopiva. Yhteydenotto sivustolla olevaan yhteyshenkilöön kuitenkin osoitti, että kyseinen henkilö ei enää toimi yhteyshenkilönä ja minut ohjattiin olemaan yhteydessä Kuopion nuorisotoimen päällikköön. Päällikön mukaan etsivä nuorisotyö on mukana Aikalisä -toiminnassa ja ohjasi olemaan yhteydessä suoraan etsiviin nuorisotyöntekijöihin. He vastaavasti ohjasivat minua olemaan yhteydessä Puolustusvoimien aluetoimistoon. Etsivän nuorisotyön kanssa yhteistyössä ei ollut mahdollisuutta järjestää kohderyhmän nuorille ryhmätoimintaa. He ehdottivat Vinkkelä avokahvilaa, jossa olisin voinut vieraila. Avokahvila toimintana ei vastannut tutkimukseni tarkoitusta, joten jatkoin yhteistyökumppanin etsimistä. Puolustusvoimien kanssa yhteistyön tekeminen tuntui haastavalta ajatukselta. Kutsuntojen yhteydessä tehtävän talousneuvonnan ryhmätoiminnan järjestäminen olisi voinut onnistua, jos olisin tehnyt työni esimerkiksi työparin kanssa. Yksin suuren kohderyhmän osallistaminen ei tuntunut järkevältä ajatukselta.

6.1 Yhteistyökumppanina Helsingin Diakonissalaitoksen säätiön Vamos Kuopio

Lähestyin Helsingin Diakonissalaitoksen säätiön Vamos Kuopion yksikönjohtajaa aiheeni tiimoilta ja sain heiltä kiinnostusta toimia opinnäytetyöni yhteistyökumppanina. Helsingin Diakonissalaitoksen säätiön Vamos Kuopio tukee 16–29-vuotiaita nuoria arjen perusasioissa ja tulevaisuuden suunnittelussa. Jos nuorella on huolia esimerkiksi raha-asioissa, hän voi tulla Vamoksen palveluun. Vamoksella nuori saa oman työntekijän, jonka kanssa hän voi keskustella omasta tilanteestaan ja tukea esimerkiksi taloustilanteensa selvittämiseen. Vamoksen kautta nuori voi osallistua ryhmätoimintaan sekä yksilövalmennukseen, tai molempiin. Vamos toteuttaa myös chat -toimintaa, jossa nuori voi keskustella nimettömästi omasta tilanteestaan. Helsingin Diakonissalaitoksen säätiön Vamoksella on erilaisia hankkeita nuorten hyvinvoinnin parantamiseksi ja Vamokselta moni opiskelija saa työharjoittelupaikan tai opinnäytetyön aiheen. Helsingin Diakonissalaitoksen säätiön Vamoksen toiminta on vaikuttavaa, koska vuoden 2020 osalta jopa 86 % palvelussa olleista nuorista on kokenut elämänsä muuttuneen paremmaksi. (Vamos Diakonissalaitos 2021.)

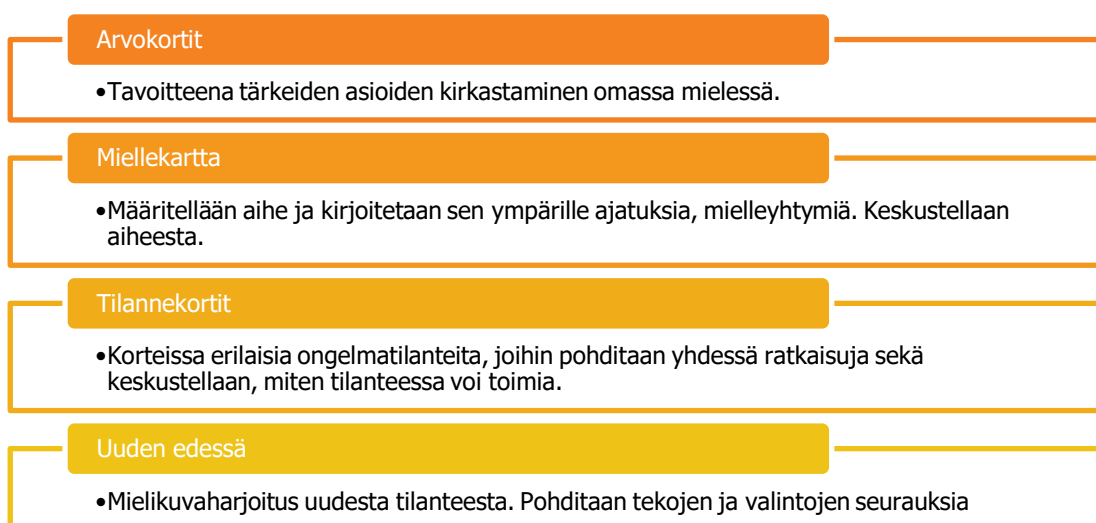
Helsingin Diakonissalaitoksen säätiön Vamos Kuopion yksikönjohtajan mukaan heillä käy paljon opinnäytetyöni kohderyhmään kuuluvaa nuorta ja hyvin paljon myös talousvaikeuksissa olevia nuoria. Syyskuussa 2020 esittelin opinnäytetyöni idean Vamos Kuopiolle ja sovimme, että he ryhtyvät kasaamaan ryhmää opinnäytetyötäni ajatellen. Koronaepidemia hieman jarrutti opinnäytetyöni etenemistä ja työsuunnitelmaa tuli muuttaa epidemian vuoksi. Ensimmäisen suunnitelmani mukaan olisin mennyt paikan päälle ryhmiin, mutta epidemian jatkumisen vuoksi työnantajani linjaus oli, että osa työntekijöistä siirtyy uudestaan etätyöhön kokoaikaisesti ja myös ryhmätoiminnot pidetään etäyhteyksillä. Koska toteutin ryhmätoiminnot osana omaa työtäni talous- ja velkaneuvojana, tuli minun noudattaa työnantajani linjausta ryhmätoiminnan ohjauksessa. Vamos Kuopion yksikönjohtaja kertoi, että heillä ryhmissä on enimmillään 10 henkilöä ja heillä ryhmät toteutuvat paikan päällä. Pystyin

kuitenkin toteuttamaan oman ryhmätoimintani etäyhteyksillä ja tarkemmista toteutustavoista tulisi keskustella ryhmän oman ohjaajan kanssa.

6.2 Ryhmätoiminta osallistavien menetelmin

Helmikuussa 2021 sain Helsingin Diakonissalaitoksen säätiön Vamokselta tutkimusluvan ja ryhdyin selvittämään, mihin ryhmään voisin tulla pitämään talouden hallinnan ohjausryhmää. Maaliskuussa 2021 pidimme ryhmänohjaajan kanssa palaverin, jossa kerroin tutkimukseni tarkoituksesta sekä siitä, miten olin ajatellut toteuttaa ryhmäkerrat. Ryhmänohjaaja kertoi, että ryhmässä on vaihtelevasti nuoria, jotka ovat iältään 17–28-vuotiaita. Nuoret tulevat ryhmätoimintaan vapaaehtoisesti ja tämän vuoksi ryhmän kokoonpano voi jokaisella kerralla muuttua. Kävin esittäytymässä ja kertomassa tutkimuksesta ja siihen osallistumisesta jo ennen varsinaisen ryhmätoiminnan alkamista. Esittelyssä käytin liitteessä 1 olevaa esitettä tutkimuksesta. Varsinainen ryhmätoiminta opinnäytetyöni tiimoilta alkoi huhtikuussa 2021. Ryhmätoiminnassa materiaalina käytin oikeusministeriössä laadittuja ennakoivan talousneuvonnan materiaaleja, joita tietyiltä osin muokkasin soveltumaan paremmin osallistaviin menetelmiini.

Seuraavia osallistavia menetelmiä käytin ryhmätoiminnassa:

KUVA 3. Osallistavia menetelmiä (Kauppinen 2017, 33; MLL 2021).

Ryhmätoiminta toteutuksena oli melko haastava, koska ryhmä itse oli paikan päällä ja minä ohjaajana olin etäyhteydellä. Olin nuorille aivan tuntematon ihminen ja näin osallistaminen on aina haasteellisempaa. Osallistavien menetelmien käyttö etäyhteyksillä voi jossain määrin onnistua, jos kohdejoukko on itsekkin etäyhteyden kautta mukana. Nyt, vain minun ollessa etäyhteydellä, osallistavien menetelmien käyttö oli hyvin rajallista. Pyrin myös laatimaan ryhmän toteutuksen siten, että talous- ja velkaneuvonta pystyy hyödyntämään myös oikeusministeriössä laadittuja materiaaleja sekä toimimaan osallistavasti ilman aikaisempaa kokemusta osallistavien menetelmien käytöstä tai ilman alan koulutusta. Talous- ja velkaneuvonnassa on käytettävä valtakunnallisesti laadittuja materiaaleja, mutta menetelmien käytössä saa olla luova.

Jokaisen ryhmätoiminnan jälkeen työpajassa nuoret jäivät keskustelemaan päivän teemoista ennalta annettujen kysymysten pohjalta. Tässä toiminnassa ei ollut ryhmänohjaaja mukana, vaan nuoret nauhoittivat keskustelunsa ja lähettävät sen minulle. Nuoret pääsivät näin keskustelemaan vielä uudelleen aiemmin käydyistä aiheista ja saada myös vertaisen näkökulmaa aiheeseen.

6.3 Ensimmäinen ryhmäkerta: arvojen merkitys rahan käytön hallinnassa

Ryhmätoiminnan ensimmäisellä kerralla osallistavana menetelmänä oli arvokortit. Ryhmässä oli mukana viisi nuorta. Mukana oli myös toinen talous- ja velkaneuvoja kuuntelemissa. Aluksi kävimme yhdessä läpi, mitä kukakin ymmärtää talouden hallinnalla. Kirjoitin nuorten ajatuksia ylös diasarjalle ja osallistin näin heitä itseään pohtimaan aihetta ja saatiin samalla yhteinen ymmärrys aiheesta. Ryhmätoiminnan osallistava osuus oli hyvin pitkälle keskustelemista erilaisten aiheiden tiimoilta. Aloitimme ryhmätoiminnan hyvin perusasioilla, koska ryhmässä oli laaja ikähaarukka ja heidän elämäntilanteensa oli ennalta annettujen tietojen mukaan hyvinkin toisistaan poikkeava. Tämän vuoksi on tärkeää, että jokaisella ryhmässä olevalla on ymmärrystä aiheesta ja kävimmekin läpi perusasioita; tuloja, menoja, talouden hallinnan hälytysmerkkejä.

Arvoasioihin siirryttäessä luin nuorille tarinan henkilöstä, jonka elämässä on ollut monenlaisia haasteita, mutta josta myös saa aihetta miettiä omien arvojen merkitystä tai mitä arvot ylipäätään voisivat olla. Tarina ei ollut tositarina, mutta voisi aivan hyvin olla totta. Tarinan jälkeen esitin nuorille muutaman erilaisen arvokortin, josta he saivat valita yhden tai kaksi korttia pareittain. Tarkoituksena oli keskustella pareittain omista arvoista tai ylipäätään mitä miettivät arvoista. Arvoilla on kuitenkin merkityksensä mm. talousasioissa omien valintojen tekemisessä.

Kun ryhmää ohjaava henkilö on etäyhteydellä, on tärkeää, että hän pystyy havainnoimaan kuulemalla ja näkemällä paikalla olevat ihmiset. Näin vuorovaikutus ryhmään pystyy säilymään siinä määrin, kuin se ylipäätään tämän kaltaisessa tilanteessa on mahdollista. Jos kaikki osallistujat ovat etäyhteydellä, voi vuorovaikutuksessa hyödyntää videoyhteyttä kaikkien osallistujien taholta ja pariskustelussa jakamista esimerkiksi Teams huoneisiin.

6.4 Toinen ryhmäkerta; talouden suunnittelu ja hyvinvointi

Toisessa ryhmätoiminnassa osallistavana menetelmänä oli miellekarttamenetelmä ja mukana ryhmässä oli viisi nuorta. Aloitimme toiminnan käymällä yhdessä läpi talouden suunnittelua, mitä kaikkia ajatuksia se tuo ryhmäläisille mieleen. Kirjoitin ajatukset dialle ylös. Ajatuksia nousi konkreettisia asioista, kuten laskujen maksamisesta, mutta myös tuntemuksista talouden suunnittelua kohtaan. Näytin nuorille esimerkin, miten ruokaostosten suunnittelua voi tehdä ja miten paljon esimerkiksi viikon ruuat voisivat maksaa. Esimerkissä käytin Foodie-sovellusta. Ohjeistin ryhmää tekemään yhdessä ruokalistauksen suunnittelun viikoksi tai esimerkiksi seuraavaan tapaamiskertaan asti. Koska ryhmä kokoontuu pari kertaa viikossa, voisi tämä olla yksi harjoite ryhmäkerralle. Esitin myös muutamia muita käytännön asioita talouden suunnittelussa, kuten kalenterointia, tiliotteiden tutkimista ja listaamista rahan käytöstä.

Pohdimme lisäksi miellekarttamenetelmällä, mitä hyvinvointi kenellekin tarkoittaa. Täytimme yhdessä hyvinvointiteeman ympärille ajatuksia ja niistä olisi voinut keskustella yhdessä lisää. Ajatuksia

nousi niin liikunnan ja terveellisen ruuan tärkeydestä kuin tasapainoisen mielen ja sosiaalisten suhteidenkin osuudesta. Koska ryhmä ei ollut hyvin keskustelevalta, osallistaminen jäi kovin vähäiseksi. Menetelmän tarkoituksena oli, että nuoret kuulisivat toistensa ajatuksia ja mielipiteitä, joiden perusteella myös omat ajatukset ja mielipiteet asioista alkavat muovautua. Miellekartta voisi näin laajentua ja keskustelu voisi ohjautua erilaisiin suuntiin.

6.5 Kolmas ryhmäkerta; talousosaaminen valintojen näkökulmasta

Kolmannessa ryhmätoiminnassa pidin aluksi hyvin luentomaisen osion, jossa pääasiassa käytin työnantajani esitysmateriaalia. Ryhmässä oli mukana kolme nuorta. Katsoimme myös yhdessä videon Takuusäätiön nettisivustolta. Videolla esitettiin, miten paljon meihin voidaan vaikuttaa median taholta. On tärkeää ymmärtää myös median osuus omien valintojen tekemisessä, jotta omiin valintoihin voisi vaikuttaa. Ryhmätoiminnan lopuksi kävimme läpi tilannekortteja.

Tilannekortteissa jokaisessa kortissa oli erilainen haastava taloustilanne tai valinnan paikka. Nuoret saivat valita kortin, joka käännettiin ja sen jälkeen pohdittiin yhdessä tilanteeseen ratkaisua. Esi-merkkitalanne: *"Olin olosuhteiden vanki 3 vuotta sitten ja otin pikavippejä. Nyt opiskelen, enkä ole voinut maksaa velkojani. Tiedän pääseväni kesätöihin ensi kesäksi. Mitä teen?"* Nuoret voivat ensin itse kertoa, millaisia ajatuksia heille tulee tilanteesta. Jos on vaikea kuvitella omalle kohdalle kyseinen tilanne, voi asiaa pohtia myös, miten auttaisi ystävää tilanteessa. Tässä kohtaa myös talous- ja velkaneuvonnan ohjeet on hyvä esitellä sekä tuoda esille, että myös tämän kaltaisissa tilanteissa talous- ja velkaneuvonnan puoleen voi kääntyä. Kyseessä ei siis tarvitse olla ylivelkatilanne, jotta palvelua tai apua talous- ja velkaneuvonnasta saa. Tämän kaltainen ryhmätoiminta voi siten vähentää myös ennakkoluuloja talous- ja velkaneuvontaa kohtaan.

6.6 Neljäs ryhmäkerta; muutostilanteisiin varautuminen

Neljännellä ryhmäkerralla aiheena oli muutostilanteet ja mukana ryhmässä kolme nuorta. Kävimme läpi pari erilaista mielikuvaharjoitusta muutostilanteesta; itsenäistymisestä ja armeijan aloituksesta. Mielikuvaharjoituksessa kerroin tarinaa henkilöstä, jolla oli kyseiset muutostilanteet edessään. Tämän jälkeen kävimme keskustelua siitä, millaisia ajatuksia tilanteet herättävät.

Henkilö, jolla on hyvät talousosaamisen taidot, omaa myös jotain ominaisuutta, joka mahdollistaa talousosaamisen tai talouden hallinnan. Onko tämä ominaisuus itsehillintä, tarkkuus, nuukuus, sitkeys tai jokin muu? Haastoin nuoria pohtimaan, mikä tämä ominaisuus heillä itse kullakin voisi olla, joka mahdollistaisi talouden hallinnan omassa elämässä. Kerroin myös omasta kokemuksesta ja siitä, mikä minulle itselleni on supervoima. On tärkeää ymmärtää omaa toimintaa ja myös huomata ja arvostaa sitä ominaisuutta itsessään, joka tuo elämänhallintaa. Kutsuin tätä ominaisuutta supervoimaksi. Vaikka ryhmätoiminta onkin kohdennettu nuorille aikuisille, ei leikkimielisyys ole koskaan pahasta. Siksi päätin ottaa asian esille supervoimana.

Ihmisen taloudellisen päätöksen taustalla on monenlaisia seikkoja ja inhimillisistä ominaisuuksista tunne on yksi vahvimista vaikuttimista. Ei siis riitä, että on tietoa talouden hallinnan keinoista, vaan tulee myös olla ymmärrystä ja havainnointia omasta käytöksestä ja omiin valintoihin perustuvista vaikuttimista. (Pantzar 2018, 8–9.) Sendhil & Shafir ovat tehneet tutkimuksen, jossa on huo-

matu ihmisen päätöksentekokyvyn heikkenevän taloudellisesti niukassa tilanteessa ja lisäksi ihminen tekee huonompia valintoja kuin tilanteessa, jossa talous ei ole niin tiukalla. Huolet, jotka liittyvät taloudelliseen pärjäämiseen, kuormittavat aivokapasiteettia, jolloin ihmisen itsehillintä ja keskittymiskyky heikkenevät. (Piha 2018, 10.) Näiden seikkojen vuoksi on tärkeää, että pysähdytään miettimään omien valintojen taustatekijöitä, kuten arvoja ja supervoimia.

6.7 Kokemukset osallistavien menetelmien käytöstä

Tässä kehittämistutkimuksessa tavoitteena oli luoda sellaiset osallistavan menetelmän keinot, jotka voisivat soveltua talous- ja velkaneuvonnan käyttöön ja olemassa olevaan toimintaan. On huomiotava, että talous- ja velkaneuvojat vierailevat erilaisissa ryhmissä yhdestä kerrasta pariin kertaan. Henkilö on siten aina tuntematon kohderyhmälle ja antaa omat haasteensa osallistavien menetelmien onnistumiselle. Myös rajatut käyntikerrat luovat omat haasteensa. Selkeys osallistavien menetelmien käytöstä ja toimintatavoista antaa parhaat mahdollisuudet toimintatavan muutokselle. Toimintaa on pohdittava myös työntekijälähtöisesti, jotta se ei tunnu liian vieraalta ottaa käyttöön. Täysin sosiaalitoimessa tai kolmannen sektorin työssä käytössä olevista toiminnallisista tai osallistavista menetelmistä ei voida heti ottaa käyttöön talous- ja velkaneuvonnassa, vaan on lähdettävä liikkeelle pienin askelin, jotta henkilökunta omaksuu uudet menetelmät käyttöön mahdollisimman hyvin.

On hyvä ymmärtää myös, miten osallistavat menetelmät eroavat toiminnallisista menetelmistä. Tässä kehittämistyössä käytettiin osallistavia menetelmiä ja osin ne voivat olla myös toiminnallisia. Osallistaminen on kuitenkin hyvin pitkälti mm. keskustelua erilaisten aiheiden tiimoilta ja sitä, että henkilö alkaa pohtimaan aihetta ja käsittelee asiaa mielessään. Osallisuus voi olla esimerkiksi sitä, että suunnittelee yhdessä ohjaajan kanssa ryhmätoiminnat. Tässä kehittämistutkimuksessa osallisuutta on myös jokaisen ryhmätoiminnan jälkeen toteutettu työpajatyypinen toiminta, jossa nuoret jatkoivat asioiden työstämistä vertaisen kanssa sekä samalla saivat mahdollisuuden vaikuttaa talous- ja velkaneuvonnan työtapojen kehittämiseen.

Alasoini (2010) tuo esille, että osallisuus antaa mahdollisuuden olla subjektina kohteena olemisen sijaan. Kun on osallinen, saa paremman ymmärryksen asiasta, löytää loogisia yhteyksiä asioiden ja ilmiöiden välillä sekä se auttaa myös hallinnan tunteen vahvistumisessa. Osallistavilla menetelmillä voidaan ohjata esimerkiksi keskustelutilannetta, mutta on tärkeää pohtia myös sitä, mitä sillä tavoitellaan (KSL ry 2005). Tässä kehittämistutkimuksessa on tavoitteena, että nuoret itse oivaltavat, mitkä tekijät juuri heidän elämässään mahdollistavat talouden hallintaa ja tämä oivallus voisi syntyä keskustelun ja vertaistuen avulla. Tämän vuoksi osallistavina menetelminä keskustelu on pääasiallinen keino. Ryhmytyksessä ja tutustumisessa on mahdollisuus käyttää enemmän osallistavien menetelmien toiminnallisia osuuksia ja toisaalta myös ryhmänohjaajan paikan päällä olemisen mahdollistaa myös talousasioissa erilaisten osallistavien menetelmien käytön.

Jotta osallistavat menetelmät saadaan onnistumaan siten, että talous- ja velkaneuvoja on etäyhteydellä, se vaatii tarkkaa suunnittelua ryhmänohjaajan kanssa. Suunnittelua vaaditaan myös tilanteessa, jossa talous- ja velkaneuvoja on paikan päällä. Olisi tärkeää, että ryhmän tunteva ohjaaja rohkaisee ryhmää osallistumaan toimintaan tai keskusteluun ja mikäli näin ei tapahdu, on hyvä sopia ohjaajan kanssa, että keskustelua käytäisi ryhmänohjaajien kesken esimerkinomaisesti. Talous- ja

velkaneuvoja on aina vierailija eikä tee aktiivisesti töitä ryhmän kanssa, joten ryhmän oma ohjaaja on avainasemassa siinä, saadaanko osallistavat menetelmät onnistumaan kyseisen ryhmän kanssa. Talous- ja velkaneuvonnalla on valmiudet tulla kertomaan asioista luennon omaisesti ilman ryhmän-ohjaajan panostusta, jolloin tiedon tarjoaminen on valitettavan yksisuuntaista. Kehittämistyötä ei siis voi tehdä talous- ja velkaneuvonta yksin, vaan siihen vaaditaan yhteistyötä sidosryhmäkumppaneiden kanssa.

7 TOIMINNALLINEN KEHITTÄMISTUTKIMUS

Opinnäytetyö on toiminnallinen kehittämistutkimus, joka pohjautuu ennakoivaan talousneuvonta - hankkeeseen. Hankemuotoisessa kehittämistoiminnassa on tavoitteita ja toimintatapoja, jotka on ennalta määritelty ja näiden toteutumista seurataan (Toikko & Rantanen 2009, 15). Tässä opinnäytetyössä on tavoitteena kehittää toimintamalli Kuopion talous- ja velkaneuvonnalle tulevaa ennakoivaa talousneuvontatyötä varten, jossa käytetään osallistavia menetelmiä. Tarkoituksena on selvittää nuorten kokemuksia hyvinvoinnista ja talousosaamisen roolista siihen. Tämä auttaa ymmärtämään ennakoivan talousneuvonnan merkitystä. Opinnäytetyöllä on tutkimuksellinen ote ja tutkimusosio muutoksen tavoittelemiseen ja tiedon tuottamiseen ja tämän vuoksi se eroaa käynnissä olevasta hankemuotoisesta kehittämistoiminnasta. (Kananen 2017, 18; Toikko & Rantanen 2009, 22.)

Toiminnallisessa kehittämistutkimuksessa on tärkeää tarkka dokumentointi työskentelyvaiheista (Toikko & Rantanen 2009, 81–82). Dokumentointia on mm. toteutuneiden ryhmäkertojen kuvaus, osallistujamäärät, päiväkirja omista havainnoista ja reflektoinnista sekä toiminnan arviointi, jonka toteuttavat ryhmätoiminnan nuoret, mutta myös tutkija itse. Kohderyhmän osallistaminen arviointiin sekä ryhmätoiminnan aikana tapahtuva dialogisuus luovat yhteistä ymmärrystä, joka taas mahdollista muutoksen. (Toikko & Rantanen 2009, 11, 61.)

Tässä opinnäytetyössä toiminnallisena osuutena oli ryhmätoiminnan toteuttaminen ennakoivan talousneuvonnan parissa käyttäen osallistavia menetelmiä. Aineistonkeruu tapahtui ryhmätoiminnan jälkeen työpajatyypisenä toimintana vertaishaastattelun muodossa ja tavoitteena oli tutkia nuorten ajatuksia ja kokemuksia hyvinvoinnista ja talouden hallinnan osallisuudesta siihen. Opinnäytetyö antoi mahdollisuuden nuorille osallistua talous- ja velkaneuvontatyön kehittämiseen. Ymmärtääksemme, millainen rooli talouden hallinnalla voi olla hyvinvointiin ja millaiset tekijät talouden hallinnan taustalla voi olla, voimme kehittää omaa toimintaamme ja näin vahvistaa toiminnan vaikuttavuutta. Toinen kysely oli lomakemuotoinen asiakaspalautekysely, jonka pohjalta kehittämistyötä voi niin ikään tehdä. Tämän opinnäytetyön keskeisimmät tutkimuskysymykset ovat:

- Miten nuoret kokevat talousosaamisen osana subjektiivista hyvinvointia?
- Millaisia kokemuksia nuorilla on talousneuvonnasta, joka on toteutettu ryhmämuotoisesti osallistavia menetelmiä käyttäen?

7.1 Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona

Toimintatutkimuksella tarkoitetaan sosiaalista toimintaa, eli toimintaa ihmisten parissa ja tutkimuskohdistuukin lähinnä ihmisten toimintaan. Toimintatutkimuksen tarkoituksena on kehittää toimintatapoja suunnitellen ja kokeillen. Toimintatutkimus voi siten olla esimerkiksi oman työn kehittämistä, jossa omaa toimintatapaa tarkastellaan ja kehitetään, tai yhteistyössä koko työyhteisön kanssa tehty suunniteltu toiminnan kehittäminen. Toimintaa siis kehitetään tutkimuksen avulla ja tietoa hankitaan toiminnan kehittämisen avulla. (Heikkinen 2006, 16–18; Heikkinen & Huttunen 2006, 200; Heikkinen 2018, 182.) Tässä opinnäytetyössä tavoitteena oli kokeilla uuden työmenetelmän toimivuutta ja kehittää näin toimintatapaa. Tutkijana olin mukana tutkimuksessa toiminnan toteuttajana. Kuitenkin tavoitteena oli nimenomaan tutkia toiminnan kehittämistä ja siihen liittyvää prosessia, eikä tutkimuk-

nessa tutkittu niinkään toiminnan vaikutusta kohderyhmään. Tämän vuoksi tutkimus on kehittämistutkimus, mutta se on toteutettu hyvin pitkälti toimintatutkimuksen keinoin. Toimintatutkimuksessa tutkija on mukana muutoksessa, kehittämistutkimuksessa vastaavasti ei. Kehittämistutkimuksessa voidaan tutkia toimintoja ja prosesseja, joten kyseessä ei välttämättä ole ihmisten toiminnan tutkiminen. (Kananen 2017, 13.)

Toimintatutkimuksen yksi tärkeä asia on reflektiivinen ajattelu ja tutkijan oma kokemus onkin yksi osa tutkimusmateriaalia. Tavoitteena on nähdä vakiintuneet käytännöt ja luoda kehittämissuunnitelma niihin, selvittäen samalla, miten toiminnot toteuttavat tavoitetta. (Heikkinen 2006, 20; Heikkinen 2018, 189.) Toimintatutkija on kiinnostunut tarkastelemaan vanhoja toimintatapoja ja muuttamaan niitä tarvittaessa (Suojanen 2004). Koska toiminta usein rutinoituu, ei omaa toimintaa osata tarkastella työn lomassa kriittisesti vaan toimitaan kuten on ennenkin toimittu. Uusi tai kehitetty toimintatapa vaatii siten hieman sulattelua ja vasta sitten muutosta. Muutoksen jälkeen uusi toimintatapa voidaan jäädyttää käytännöksi, jos se on todettu toimivaksi. (Heikkinen 2006, 28.) Toimintatutkimuksessa on siten tavallista, että kehittäminen tapahtuu spiraalina; ensin suunnitellaan, sitten toimitaan ja havainnoidaan ja lopulta reflektoidaan toteutunutta käytäntöä ja toimintaympäristön muuttuessa spiraali aloitetaan alusta ja näin toimintatutkimus jatkaa kulkuaan (Heikkinen 2006, 29; Suojanen 2004).

Toimintatutkimuksen sykli voi alkaa ongelmallisen tai toimimattoman toiminnan kehittämisestä kokeillen, ilman täsmällisiä tutkimussuunnitelmien tekemisiä tai laajoja kirjallisuuskatsauksien tutkimisiä. Toimintatutkimusta ei siten välttämättä aloiteta tutkimuskysymyksen muotoilusta ja tutkimusongelmakin saa lopullisen muotonsa vasta raportointivaiheessa. Tutkimusta johdattaa hypoteesit ja alustavat näkökulmat kehittämistyöhön ja usein tehty suunnitelma muuttuukin tutkimuksen edetessä. Vaikka toimintatutkimus on mahdollista ja toivottavaakin toteuttaa edellä mainitulla tavalla spontaanisti, tarvitsee se kuitenkin yleensä toimiakseen toimintasuunnitelman, jossa on pohdittu ennakoon kohderyhmää, lähestymistapaa, tutkimuslupaa, aineiston hankkimista ja aineiston käsitteilyä. Toimintatutkimukselle on kuitenkin ominaista, että syklejä käydään läpi useammin kuin kerran ja toimintaa kehitetään koko ajan, joten hyvin tarkkoja suunnitelmia tulee välttää tekemästä. Tutkimuksissa, joissa spiraali käydään läpi vain kerran, on tärkeässä roolissa tutkijan tutkiva ote työhönsä. (Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2006, 78–82, 85–86; Heikkinen 2018, 186; Huovinen & Rovio 2006, 96.)

Tässä opinnäytetyössä toimintatutkimus on alkanut alustavan tutkimuskysymyksen asettelusta ja vastausten etsimisestä siihen. Tutkimusta on ohjannut alusta saakka nuorten kokemusten selvittäminen ja toimintaa ohjaavana teoriana on subjektiivinen hyvinvointi. Talous- ja velkaneuvonnan työ on ollut pitkään saman kaltaista ja työn vaikuttavuutta ei ole juurikaan tutkittu. Nyt työtä on ryhdytty kehittämään ennakoivan talousneuvontahankkeen tiimoilta ja vaikuttavuus on yksi toiminnan kehittämisen mittareista. Tietoa talousasioista ja materiaaleja talouden hallintaan on ollut käytössä jo kauan ja ohjausta ja neuvontaa on tehty ryhmämuotoisesti parinkymmenen vuoden ajan. Olettama on, että annetusta ohjauksesta ja neuvosta on ollut hyötyä, mutta sitä ei kuitenkaan ole selvitetty tutkimuksin, onko asia todella näin. Toimintatutkimus tarjoaa mahdollisuuden kokeilla uutta ja saada kohderyhmän mielipiteet kuuluviin ja toisaalta teoreettisen tiedon avulla voi selvittää, mihin asioihin

kannattaisi panostaa. On siis selvää, että vanhoja toimintatapoja on syytä muuttaa. Jo hanketointa on merkki siitä. Kokeilemalla erilaisia menetelmiä nähdään, mikä toimii ja mikä ei toimi. Ryhmätoiminnan jälkeen pyydettävät palautteet voivat antaa viitteitä siitä, mihin suuntaan olemme menossa; tuleeko toimintaa kehittää edelleen vai onko kehitetty toiminta toimiva. Tarkoituksena on, että tässä opinnäytetyössä laaditut osallistavan menetelmän ohjeet muovautuvat ja mahdollisesti saavat rinnalleen toiminnallisten menetelmien ohjeet. Kehittämistyön ei siten ole tarkoitus päätyä tähän opinnäytetyöhön, vaan jatkaa toimintatutkimuksen spiraalina.

7.2 Aineistonkeruu työpajojen vertaishaastatteluna

Laadullisessa tutkimuksessa on tavoitteena ymmärtää toimintaa tai ajatuksia ja kuvata ilmiötä, jolloin on tärkeää saada tutkimukseen sellainen vastaajajoukko, joka voi antaa vastauksia tutkimuksen kannalta olennaisiin asioihin. Ei siis ole tärkeintä vastaajajoukon suuruus, vaan sopivuus tämän tutkimuksen kannalta ja tämä on laadullisessa tutkimuksessa keskeisintä. Tutkimus ei pyri yleistämään asioita. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 98.) Tässä tutkimuksessa vastaajajoukko koostui ryhmätoimintaan osallistuvista nuorista. Kuka tahansa tutkimukseen iältään soveltuva nuori ei olisi voinut antaa vastauksia haastattelussa, koska haastattelu pohjautui aiemmin käytyyn ryhmätoimintaan. Kysymyksessä on siten eliittiotanta (Tuomi & Sarajärvi 2002, 99). Vertaishaastattelu toteutettiin jokaisen ryhmätoiminnan jälkeen ja nuoret jäivät keskenään toteuttamaan sen. Vertaishaastattelua varten nuorille oli jaettu keskustelun teema ja siihen liittyvät kysymykset. Teemana oli aina sinä päivänä ryhmässä käyty teema, joten asian työstäminen jatkui vertaisen kanssa. Nuoret keskustelivat 2–3 hengen ryhmissä ja nauhoittivat keskustelut ja lähettivät nauhoitukset tutkijalle.

Aineistonkeruussa, jossa käytetään teemahaastattelua, teemat ja kysymykset on ennalta mietitty. Vaikka teemat on mietitty etukäteen ja kysymyksetkin tietyssä järjestyksessä, haastattelu voi edetä haastateltavien keskustelun aikana mihin suuntaan hyvänsä. Tärkeintä olisi, että keskustelu lähtisi tietyistä teemasta. Kysymykset palauttavat keskustelun takaisin teeman pariin, jos keskustelu on lähtenyt eri suuntaan. Kun haastattelurunko on pohdittu etukäteen, se varmistaa, että tutkija saa tarkoituksenmukaista tietoa tutkimustaan ja tutkimusongelmaansa ajatellen ja keskustelu pysyy tutkimuksen kannalta keskeisissä asioissa (Puusa & Juuti 2020, 113). Vertaishaastattelussa haastattelijalla ei voi ohjata keskustelun suuntaa, jonka vuoksi onkin tärkeää, että keskustelun runkona on tietyssä järjestyksessä oleva kysymysrunko. Tässä opinnäytetyössä käytetty teemahaastattelun runko löytyy liitteestä 2. Myös useiden vertaishaastatteluryhmien tai pariin tulisi käydä läpi samat asiat ja sen vuoksi tarkka kysymyspatteri on tärkeä olla.

Vertaishaastattelussa vertaiset käyvät keskustelua tutkijan antaman teeman ja kysymysten pohjalta sillä tavoin kuin he kokevat sen mielekkääksi. Keskustelu viipyy yhden kysymyksen kohdalla niin pitkään, kunnes vastaajat päättävät siirtyä seuraavaan. Keskustelu voi ohjautua teeman ulkopuolellekin, mutta teemarunko saattaa keskustelun takaisin aiheen pariin. Vertaishaastattelua voi verrata osin ryhmähaastatteluun ja se onkin yksi ryhmähaastattelun muodoista. Vertaishaastattelussa vertaiset voivat saada tukea toisiltaan vastausten antamisessa ja uskallus kertoa oma mielipide tutkijalle voi vertaisen kanssa tuntua helpommalta ja toisaalta eriävä mielipide on helpompi esittää kuin isommassa ryhmässä. Vertaishaastattelu on ryhmähaastattelua pienempi, koska osallistujamäärä on

yleensä 2–4 henkilöä. Haastateltavat nauhoittavat keskustelun ja lähettävät sen tutkijalle analysoitavaksi. (Välimäki & Järvi 2005, 17–18.)

Vertaishaastattelun riskinä on, ettei varsinaista ajatustenvaihtoa synny ja aineistoa tulee niukasti. Tässä voisi auttaa haastattelijan läsnäolo. (Pietilä 2017, 92.) Lisäksi vertaishaastattelun riskeinä on, että tutkittavia voi olla vaikea saada mukaan haastattelutilanteeseen, joku haastateltavista dominoi keskustelua tai puhuu toisen päälle ja aineiston purkuvaiheessa varsinkin se aiheuttaa vaikeuksia hahmottaa puhetta tarkasti (Hirsjärvi & Hurme 2011, 63). Vertaishaastattelu on tutkimusmetodeista lähimpänä ryhmäkeskustelua, jossa haastattelijan tavoitteena on saada ryhmäläiset keskustelemaan keskenään. Erona toki on se, että ryhmäkeskustelussa haastattelija pystyy erilaisia tekniikoita käyttäen saamaan keskustelua aikaan, kun vertaishaastattelussa sitä mahdollisuutta ei ole haastattelijan puuttuessa keskustelutilanteesta kokonaan. Ryhmäkeskustelu eroaa ryhmähaastattelusta juuri siinä, että haastattelija pyrkii saamaan ryhmän keskustelemaan keskenään, kun taas ryhmähaastattelussa on selkeämmin esillä haastattelu ja jokaiselle pyritään esittämään kysymykset vuorotellen. (Puusa & Juuti 2020, 118.)

Sosiaalialalla on tärkeää, että asiakkaat saavat laadukasta palvelua ja heidän tarpeisiinsa vastataan. Tämä on tärkeää myös talous- ja velkaneuvonnassa. Kun palvelun laatua arvioidaan, tulisi asiakkaan näkemys olla lähtökohtana ja sen vuoksi on tärkeää saada kohderyhmä arviointiin osalliseksi. Ennaltaehkäisevää työtä on usein vaikea todistaa vaikuttavaksi, koska tulokset näkyvät viiveellä. Vertaishaastattelu soveltuu hyvin keinoksi hankkia tietoa toiminnan vaikutuksista ja ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnista. Se tuo esille toiminnan merkityksen tavalliselle ihmiselle ja antaa heille tunteen osallisuudesta ja vaikuttamismahdollisuudesta. Tutkimuksen mukaan kokemukset vertaishaastattelusta ovat pääosin positiivisia, jossa saa vertaisen kokemuksen ja näkemyksen asiaan. (Välimäki & Järvi 2005, 24–29.)

7.3 Aineiston analysointi aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin

Sisällönanalyysi on yksi käytetyimmistä metodeista laadullisessa tutkimuksessa. Aineiston monipuolinen tarkastelu mahdollistaa sekä aineistolähtöisen että teorialähtöisen tarkastelun. Aineisto on ensin jäsennettävä ja tarkasteltava sen tuottamaa tietoa. Kun aineisto alkaa tuottaa tietoa, sitä ryhdytään pelkistämään. Tutkimustehtävä ohjaa pelkistämistä. Aineiston teemoittelussa pyritään yhdistämään samankaltaisuudet saman teeman alle. Teemat voivat olla joko ennalta määritellyt tai ne voivat syntyä aineistosta. Useista teemoista yhdistellään lopulta yläkategorioita, jotka auttavat vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Tämän jälkeen tulokset täytyy tulkita teoriaan pohjautuen. (Puusa & Juuti 2020, 148–149, 152–154.)

Vertaishaastattelusta saatu aineisto litteroidaan ja käsitellään aineistolähtöisen analyysin avulla. Teoria tarkentuu ja kehittyy aineiston ja analyysin vuorovaikutuksessa. Aineistosta voi löytyä uusia teemoja, joita teoretiedolla täydennetään. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 164–166.) Tässä opinnäytetyössä aineisto on ensin luokiteltu ja yhdistetty samaan luokkaan kuuluvat. Tämä osio on tehty post it-lappuilla. Samaa luokkaa kuuluvat asiat ovat tuottaneet uuden teorian, joka on lisätty ongelmapuu-

hun. Ongelmapuu on muodostettu alkuperäisestä viitekehuksesta, johon on lisätty aineistosta syntynyt uusi teoria. Ongelmapuun avulla on voinut jäsentää vertaishaastattelussa esitetyt tutkimuskysymykset teoreettisen viitekehysten alle. Ongelmapuu löytyy tämän opinnäytetyön liitteestä 4.

Aineisto luokitellaan siten, että samaan asiaan liittyvät sanat tai lauseet laitetaan samaan luokkaan esimerkiksi värikoodein tai tutkijan omin merkinnöin ja tutkitaan, löytyykö kyseiseen luokkaan teoria omasta tutkimuksesta, vai tuottaako aineisto uutta teoriaa. Tämä tutkimuksen vaihe tulee tehdä huolella, koska ymmärrys aineistosta tarkentuu joka kuuntelukerralla. Päiväkirjan pitäminen on myös yksi tärkeä asia aineiston analysoinnin aikana, koska tutkimuksen kirjoittamisen vaiheessa on päiväkirjamerkinnöistä suuri apu. (Colorafi & Evans 2016; Ruusuvuori & Nikander 2017, 374.) Tässä opinnäytetyössä teoreettinen viitekehys oli tutkimuksen alussa subjektiivinen hyvinvointi. Teoreettinen viitekehys on hyvin laaja ja tarkoituksella jätetty sellaiseksi. Tavoitteena oli selvittää aineistolähtöisesti, mitä näkökulmia subjektiivisesta hyvinvoinnista aineisto tuottaa. Jäsensin tutkimuskysymykset koskemaan sekä hyvinvointia, että talousosaamista. Aineiston luokittelua on kuvattu liitteessä 5. Aineisto alkoi tuottaa tietoa talousasioiden merkityksestä psyykkiseen hyvinvointiin ja sosiaaliseen pääomaan, mutta toisaalta sosiaalinen pääoma antoi oman merkityksensä talousosaamiseen ja elämänhallintaan. Aineisto alkoi tuottaa uutta näkökulmaa, joista lähdin teoretietoa ja tutkittua tietoa etsimään.

Vertaishaastattelussa aineisto on pelkästään haastateltavien keskustelua. Eli siinä haastattelijan esittämät kysymykset, kommentit tai keskustelut eivät ole mukana. (Välimäki & Järvi 2005, 23.) Vaikka tutkimusaineisto olisi niukkaa sivumäärältään, on muistettava, ettei siinä ole mukana haastattelijan puhetta lainkaan vaan pelkästään aineiston kannalta oleellista keskustelua. Tässä opinnäytetyössä haastatteluista saatu aineisto on melko niukka sivumäärältään. Aineistoa vertaishaastattelusta tuli yhteensä viisi sivua. En antanut aineiston niukkuuden kuitenkaan häiritä, koska vastausprosentti oli tutkielmassa riittävä. Ottaen huomioon, ettei nuoret yleensä ole kovin innokkaita tutkimukseen osallistumaan, tämä opinnäytetyö oli kuitenkin onnistunut saamaan lähes jokaisen osallistujan mukaan vertaishaastatteluun.

7.4 Palautteen kerääminen lomakekyselynä

Tässä opinnäytetyössä osa tutkimusaineistosta kerättiin lomakemuotoisesti, joka toteutettiin Webropol-kyselynä (liite 3). Kyselyssä oli avoimia kysymyksiä, jotka kuuluvat laadullisen tutkimuksen menetelmiin. Yksi kysymys oli monivalintakysymys, jossa kysyttiin kiinnostavuutta talousneuvonta-aiheisiin. Kysely muodoltaan asiakaspalautekysely, joka kohdistui tässä tutkimuksessa toteutettuun ryhmätoimintaan. Lomakehaastattelussa kuten teemahaastattelussakin on tärkeää kysyä tutkimuksen kannalta merkittäviä kysymyksiä, jotka perustuvat tutkimuksen viitekehukseen (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87). Tässä opinnäytetyössä tavoitteena oli kehittää talous- ja velkaneuvonnan toimintaa nuorten kokemuksiin pohjautuen, joten oli tärkeää kysyä heiltä suoraa palautetta menneistä ryhmäkerroista ja osallistavien menetelmien onnistumisesta. Myös etäyhteydellä toteutettuun toimintaan oli tärkeää saada osallistujien mielipiteet, koska jatkossa etäyhteys saattaa olla hyvinkin luonnollinen osa talous- ja velkaneuvonnan osallistumistapaa.

Kyselylomakkeen tulokset on esitetty toiminnan käytännön kehittämisen näkökulmasta, kun vastavasti vertaishaastattelussa saadut vastaukset pohjautuivat subjektiivisen hyvinvointikokemuksen kautta talousneuvonnan tarjoamisen merkitykseen sekä toiminnan kehittämiseen. Lomakemuotoinen kysely on hyödynnettävissä jatkossakin asiakaspalautemuotoisena, koska aineistoa ei ole välttämättä analysoida tieteellisen tutkimuksen keinoin, vaan se antaa suoraa palautetta onnistumisesta tai kehittämiskohteesta. Koska tavoitteena on jatkaa talous- ja velkaneuvonnan kehittämistyötä myös tämän opinnäytetyön jälkeen, voi kyselylomaketta mahdollisesti hyödyntää jopa sellaisenaan tulevissa ryhmissä asiakaspalautekyselyinä.

7.5 Luotettavuusnäkökulmat ja eettisyys tutkimuksessa

Tutkielmassa on käytetty aineistonkeruumenetelmänä vertaishaastattelua, lomakekyselyä, toiminnan havainnointia sekä aiempia tutkimuksia vahvistamaan saatuja tuloksia. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta osoittaa tutkimuksen triangulaatio, eli erilaiset tutkimuksen lähestymistavat. Tutkimuksessa voi olla tutkimusmenetelmänä mm. havainnointi, haastattelu ja aiemmat tutkimukset, jotka luovat sille luotettavuutta tukien saatuja tutkimustuloksia. Myös useampi tutkija, jotka tutkivat samaa kohdetta, antaa laadulliselle tutkimukselle luotettavuutta. (Colorafi & Evans 2016; Hirsjärvi & Hurme 2011, 39; Kananen 2015, 60–61.)

Tutkimuksen luotettavuutta osoittaa myös tarkka kuvaus tutkimuksesta, sekä teorian tiedon etsimisessä käytetyt termit, jotta tutkimuksen toistettavuus voidaan osoittaa. Tutkija tekee aineiston analysoinnin kuitenkin aina oman ymmärryksensä pohjalta ja toinen tutkija saattaisikin tulla erilaiseen lopputulokseen samasta aineistosta. Aineistosta esiin nostettujen lainausten avulla tutkija tuo esiin päättelyketjua ja mahdollistaa lukijalle ymmärryksen tutkijan tulkinnasta. Näiden asioiden vuoksi tarkka kuvaus läpi raportoinnin on paikallaan. (Colorafi & Evans 2016; Hirsjärvi & Hurme 2011, 145–146; Puusa & Juuti 2020, 154.) Tämän opinnäytetyön liitteeksi on tallennettu sekä ongelmapuu että aineiston teemoittelu, josta voi seurata tekijän ajatuksen kulkua aineiston analysoinnista. Ensimmäinen teemoittelu on tehty post it-lapuilla, jonka vuoksi sitä ei ole tallennettu liitteeksi. Teorian tiedon etsimisessä käytettyjä hakusanoja on kuvattu raportissa, jotta lukija tai toinen tutkija voi seurata opinnäytetyön kulkua.

Tutkimuksen eettisyyttä osoittaa hyvä tieteellinen käytäntö. Tämä tarkoittaa, että tutkimuksessa on käytetty eettisiä tutkimusmenetelmiä perustellusti, tulosten arviointi tehdään rehellisesti ja huolellisesti, teorian tieto on johdettu tieteellisistä lähteistä ja muiden tutkijoiden tekemistä tutkimuksista. Lähteitä käytetään asiamukaisin viitetiedoin. Tutkittavia henkilöitä täytyy informoida tutkimuksesta riittävästi ja heidän tulee antaa tutkimuksen osallistumiseen kirjallinen suostumus. Havainnointiin ei pääsääntöisesti tarvita suostumusta, ellei havainnoinnissa käytetä henkilötietoja tai havainnointia tehdä nauhoitteen pohjalta. (Kananen 2017, 90–95.) Opinnäytetyöhön osallistuville kerrottiin jokaisen ryhmäkerran aluksi tutkimuksen kulusta siinä tapauksessa, jos ryhmätoimintaan olisi tullut uusia osallistujia. Jos uusia osallistujia ei tullut, tutkimusta ei käyty enää läpi. Lisäksi kaikilta osallistujilta kerättiin kirjalliset luvat osallistumisesta ja heille kerrottiin, että tutkimuksesta voi kieltäytyä koska tahansa. Tutkimukseen osallistuvat olivat kaikki täysi-ikäisiä, joten he saattoivat itse päättää omasta osallistumisestaan. Opinnäytetyön tekijänä yhteystietoni oli esillä koko tutkimuksen ajan ja ver-

vertaishaastattelun aikana tutkimukseen osallistuvilla oli mahdollisuus ottaa yhteyttä lisätietojen tai ohjeiden saamiseksi. Ohjeet vertaishaastattelua varten käytiin jokaisen haastattelun aluksi läpi ja ohjeet olivat osallistujilla käytössään myös haastattelun aikana. Kävin kertomassa opinnäytetyöstä ja vertaishaastattelusta jo ennen ryhmätoiminnan aloittamista ja lupien pyytämistä, joten jokainen osallistujia sai pohtia asiaa rauhassa ja olla varma omasta osallistumisestaan. Tutkittaville kerrottiin useasti, ettei heidän henkilökohtaisia tietojaan kysytä eikä tallenneta, joten he olivat tutkimuksessa mukana täysin nimettömänä.

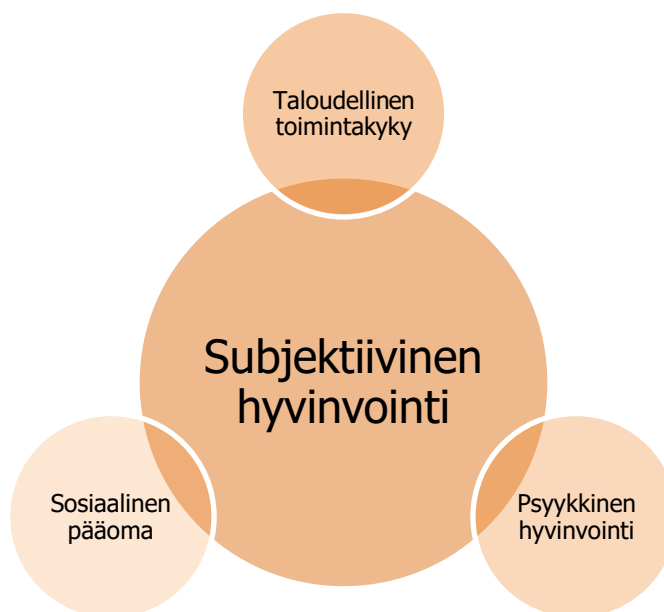
Tutkimuksen eettistä pohdintaa kävin läpi jatkuvasti. Pohdin opinnäytetyön otsikointia, kuvaako se tällaisenaan riittävästi työn sisältöä, vai tulisiko kohderyhmän kuvaus olla tarkempi. Koskeehan tutkimus pitkälti neet-nuoria ja jäin miettimään, miten saisin otsikosta tarpeeksi informoivan ilman kenkään leimaamista. Päädyin kuitenkin jättämään otsikkoon kohderyhmän kuvaukseksi varusmiesikäiset nuoret, koska myös Vamos Kuopion yksikönjohtajan mielestä se kuvasi juuri sitä kohderyhmää, jonka kanssa tutkimus on tehty. Lisäksi pohdin, millaisia tutkimuskysymyksiä teen vertaishaastatteluun, jotta nuoret voivat keskustella ilman, että heidän tulee kertoa omasta taloudestaan toiselle. Toki halutessaan he voivat näin tehdä, mutta tutkimuksen tarkoitus se ei olisi. Halusin tehdä vertaishaastattelusta myös mahdollisimman helpon, jotta nuoret myös jatkossa tulisivat mukaan vertaishaastatteluun. Jos kysymyspatteristo olisi ollut liian pitkä ja kysymykset kovin vaikeita, olisi osallistujissa saattanut käydä kato. Esitin myös vertaishaastattelun kysymykset ennakkoon jo ennen haastattelun aloittamista, jotta nuoret tiesivät, mitä heiltä odotetaan. Annoin mahdollisuuden kirjallisesti vastata kysymyksiin, jos jollekin nuorelle vertaishaastatteluun osallistuminen jännitti liikaa tai tuntui epämiellyttävältä. Kirjallisia vastauksia sainkin muutaman ja sovimme, että nuoret palauttavat nämä vastauksensa ryhmän ohjaajalle, joka välitti vastaukset minulle.

8 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimuksessa on kaksi erilaista aineistokeruuta. Ensimmäisessä osiossa aineisto on nauhoitettua nuorten keskinäistä keskustelua annetuista aihealueista. Tarkoitus oli selvittää, miten nuoret ovat kokeneet talouden omassa arjessa ja millainen merkitys talousosaamisella voisi olla heidän elämänsä ja hyvinvointiinsa. Toisessa osiossa kyselyn tarkoituksena oli saada palautetta toteutuneista ryhmäkerroista ja niiden pohjalta tehdä kehittämissuunnitelma.

Vertaishaastatteluja oli yhteensä neljä kertaa. Ryhmäkerroilla oli vaihtelevasti osallistujia ja vertaishaastatteluun osallistuvia. Kuitenkin vertaishaastattelujen vastausprosentti kokonaisuudessaan oli 56 %. Viimeisessä kyselyssä vastausprosentti oli 80 %. Linkki kyselyyn oli jaettu viidelle ryhmän jäsenelle ja heistä neljä vastasi kyselyyn.

Kuvassa 4 kuvaan vertaishaastattelun vastauksissa esille nousseet asiat, jotka vaikuttavat subjektiiviseen hyvinvointiin. Vastauksissa nousee esille, että talousosaamisella on merkitystä psyykkiseen hyvinvointiin, mutta myös omalla psyykkisellä voinnilla on merkitys talouden hallintaan. Oman taloustilanteen pohtiminen vie voimavaroja, joita tarvittaisi talouden hallinnassa ja taloustaitojen käytäntöön siirtämisessä. Raha-asioista pohtiminen ja tulojen pirstaleisuus vähentää oman elämän joustavuutta. Itsehillinnän puute heijastuu huonoina kulutuspäätöksiä taloustilanteeseen. Sosiaalisella pääomalla on merkitystä siihen, miten hyvin talous pysyy hallinnassa. Lähipiiri tukee itsenäistymisessä ja raha-asioiden hoitamisessa ja keskustelu omasta tilanteesta jonkun kanssa helpottaa. Nuorten mielestä talouden hallinnassa auttaa myös se, kun on konkreettisia työkaluja siihen, kuten budjetointi. Vaikeinta on kuitenkin osaamisen ja uuden oppimisen käytäntöön vieminen. Ryhmätoiminnan aikana nuoret kokivat, ettei heille tullut uusia asioita talouden hallinnasta.

KUVA 4. Subjektiiiviseen hyvinvointiin vaikuttavat seikat nuorten ajatuksia mukailien.

8.1 Arvojen merkitys ja psyykinen hyvinvointi subjektiivisen hyvinvoinnin osa-alueena nuorten kokemana

Ryhmätoiminnassa perehdyimme talousosaamisen kautta myös hyvinvointiasioihin, koska talouden hallinta on yksi hyvinvointia lisäävä tekijä. Kysyttäessä nuorilta, mitä asioita sisältyy hyvinvointiin, nuoret kokevat hyvinvoinnin olevan ihmisen kokonaisuus. Selkeästi ei käy esille, että taloudella olisi kovinkaan suurta roolia hyvinvoinnissa. Raha ei siis ensimmäisenä tule mieleen, kun pohditaan omaa hyvinvointia, vaan siellä nousee ennemminkin esille terveys ja psyykinen hyvinvointi, riittävä uni ja terveellinen ruoka.

H1: "...niin no semmonen kokonaisuus niinku muodostuu niistä osa-alueista..."

H2: "...fyysiseen hyvinvointiin liittyy ja psyykkiseen myös... mun mielestä on niinku sosiaaliset... sit tämmöstä mielen hyvinvointiin liittyy."

Nuoret tiedostavat sen, että omat valinnat voivat vaikuttaa hyvinvointiin myös negatiivisesti. Kuitenkin usein tehdään myös sellaisia valintoja, jotka eivät ole hyvinvoinnin kannalta järkeviä. Mikä voisi auttaa tekemään hyvinvointia lisääviä valintoja? Sosiaalinen tuki olisi yksi asia, joka voisi auttaa valintojen tekemisessä sekä riittävät tiedot talouden hallinnasta. Tietoa kuitenkin tuntuisi nuorilla olevan, koska moni nuori koki aiheiden olleen tuttuja.

H1: "Valinnat vaikuttavat omasta mielestäni paljon taloudenhallintaan ja hyvinvointiin. Riippuen valinnoista, ne voivat vaikuttaa positiivisesti tai negatiivisesti."

H1: "Ehkä valintojen keskustelemisesta jonkun kanssa voisi auttaa oikein valintojen valintaan."

Arvoista kysyttäessä nuoret eivät osaa nimetä omia arvojaan, niitä ei ole tullut ajateltua eikä niiden merkitystä tai vaikutusta omaan elämään tunnisteta. Arvojen pohtiminen on kuitenkin tärkeää, vaikka se aluksi tuntuukin vaikealta. Arvoista ensin ajatellaan, että ne ovat sääntöjä, joiden mukaan tulisi omaa elämäänsä elää.

H2: "Minä en oikein tiä omia arvojani...en kyllä osais nimetä jos pitäis nimetä...onhan niitä kuitenkin olemassa. Eli en varmaan elä tällä hetkellä niiden mukaisesti mutta toivoisin, että osaisin elää niiden mukaan."

H1: "...ei mulla oikeestaan noilla arvoilla hirvee merkitys oo...tai sitten en vaan huomaa niitä. Enkä mä nää et se ois jotenkin silleen pakollista, että ois omia arvoja ja niitten mukkaan eläis."

Koska arvot taustalla aina vaikuttavat ihmisen valintoihin ja elämänkulkuun, olisi nuorten kanssa hyvä keskustella omista arvoista. On hyvä hetkeksi pysähtyä miettimään, mitä arvostan ja miten voin elää elämäni niin, että kuuntelen omia arvojani ja pyrin ohjaamaan elämäni siihen suuntaan, että eläisin arvojeni mukaisesti. Ryhmätoiminnassa kävimme läpi, miten arvot liittyvät talousosaamiseen. Nuoret jäivät tätä vielä keskenään pohtimaan vertaishaastattelussa kysyttäessä, kuuluvatko arvot mielestäsi talousosaamiseen ja päättyivät lopulta siihen lopputulokseen, että arvot kuuluvat talousosaamiseen. Ohessa ote nuorten keskustelusta.

H1: "ei mun mielestä välttämättä ehkä"

H2: "kyllä siinä mielessä, että kyllähän arvot vaikuttaa vaikka kulutus päätöksiin"

H1: "no niin, totta. Nii että voipi päättää, että mikä on tärkeää ja mihin käyttää rahaa ja mihin säästää rahaa... tai missä määrin säästää."

H3: "Omat arvot vaikuttavat valintojen tekemiseen mielestäni. Arvojen perusteella eri ihmiset tekevät eri valintoja."

Kysyttäessä onko talouden suunnittelulla vaikutusta hyvinvointiin, nuoret tunnistavat heti vaikutuksen. Nuoret kokevat, että talouden suunnittelu toisi hallinnan tunteen omiin raha-asioihin ja se toisi joustavuutta omaan elämään. Hallinnan tunne raha-asioissa on myös yksi elämänhallintaa ylläpitävä asia. Tässä kohden nousee myös esille, että rahalla on vaikutusta myös hyvinvointiin.

H3: "on sillä kyllä vaikutusta, koska raha on joskus ollu aika isokin hyvinvointiin vaikuttava tekijä omassa elämässä."

H2: "nii, et varmaan, jos suunnittelee hyvin ni tulee varmaan semmonen hyvä fiilis"

H1: "sellanen hallinnan tunne, että on homma hanskassa"

Talouden suunnittelu toisi nuorten mielestä tarvittavaa joustoa elämään ja saisi jatkuvan stressin ja raha-asoiden miettimisen taka-alalle, jolloin energiaa ja voimavaroja jäisi muuhun elämään. Nuoret myös ymmärtävät miten tärkeää talouden suunnittelu on, kun talous on tiukalla ja yhdistävät talouden suunnittelun myös omaan psyykkiseen hyvinvointiin liittyvänä asiana.

H1: "sit se antaa sitä joustoa niinku muuhun elämään, että ei tarvii koko ajan miettiä vaan sitä rahaa ja jotenkin sitä, että sitä ei ole."

H2: "jos sais raha-asiat pois mielestä ni ois aika paljon helpompi."

8.2 Nuorten kokemuksia taloudellisesta toimintakyvystä ja sosiaalisesta pääomasta

Taloulosaamisen käsite on kovin laaja ja monesti se ymmärretään hyvinkin eri tavoin. Joskus taloulosaaminen on käsitetty esimerkiksi talouden hoidolla, kuten siivoamisella ja ruoan laittamisella. Kyse lienee enemmänkin tällöin elämänhallintataidoista. Nuorilta kysyttäessä, miten he ymmärtävät taloulosaamisen, he käsittävät siihen kuuluvan laskujen maksamista ja talouden hallintaa, mutta myös vero-osaamista ja budjetointia.

H1: "taloulosaaminen on minun ymmärtääkseni et mitenkä hyvin osaat niinku hoitaa talousjuttuja. Et laskujen maksaminen ja verojen...ja tulojen laskeminen."

H2: "nii se miten raha-asiat hoidetaan ja kuinka hyvin on hallinnassa niinku talouteen liittyvät asiat."

Talouden hallinnan perusteet opitaan jo varhain lapsuuden kodissa ja opetusta saadaan myös koulussa. Lisäksi erilaiset järjestöt kuten Takuusäätiö järjestävät talouden hallintaan liittyviä koulutuksia ja kursseja. Toisinaan taas nuoret ovat oppineet talousasioita kokemuksen kautta ja hyviä kokemuksia olisikin hyödyllistä jakaa toisille nuorille. Nuoret kokivat, että heille ryhmätoiminnassa kerrotut talousneuvonnan asiat olivat hyvinkin tuttuja.

H1: "periaatteessa aika niinku sellasta perussettiä mutta ihan hyvä palautella mieleen aika ajojin."

H2: "peruspalikoita talouden hallinnasta."

H3: "ihan hyödyllinen aihe ja kyllä tuossa tuli vähän omaa toimintaakin mietittyä."

H4: "no aika paljo oli niinku tuttua minun mielestä."

Kysyttäessä, mistä nuoret olivat saaneet tiedot ja taidot haltuunsa, on oman kokemuksen kautta taidot kuitenkin opittu tai oppimassa. Ohessa ote nuorten keskustelusta.

H2: "budjetoitsä paljo?"

H1: "joo, ainaki silleen tykkään niinku justiisa laskee paljonko mennee ruokaan ja tälleen...ne on vähän jääny siitä ku...no just tästä opiskelijaelämästä...vähän on pakolla sit ruvennu budjetoimaan."

H2: "mulla ei oikein oo mitään semmosta niin mä oon niin uus kaikessa tämmösessä yksin asumisessa ja omien juttujen tekemisessä...kyl siin tuli että miten laaja se on se käsitys laskuista että mitä kaikkee niitä on...sit ku laittaa paperille niin tulee yhtäkkiä silleen paljo."

Keskustelussa korostuu myös vertaistuen merkitys, kun vastikään itsenäistynyt nuori tiedustelee toiselta jo pitempään yksin asuneelta kokemuksia budjetoinnista. Keskustelussa myös tulee esille, että vaikka tietoa eräällä tavalla onkin talousasioista, yllättää kuitenkin sen laajuus ja talouden hallinnan vaikeus.

Kysyttäessä seikoista, jotka auttaisivat talouden hallinnassa, nuoret nimeävät itsehillinnän. Lisäksi se, että olisi säännöllinen tulo, toisi varmuutta talouden hallintaan. Jos omaa tuloaan joutuu hakemaan Kelalta tai sosiaalitoimesta, se koetaan oman talouden hallinnan kannalta haastavaksi. Tulojen pirstaleisuus aiheuttaa hyvin paljon talouden hallintaan haasteita. Laskuja ei ehkä saada maksettua ajallaan ja taloutta joutuu koko ajan suunnittelemaan. Lisäksi täytyy osata hakea sosiaalietuuksia, joihin on oikeutettu. Sosiaalietuuksien hakeminen ei ole aina yksinkertaista eikä välttämättä ymmärrettä, mihin voisi olla oikeutettu. Kuten nuoren vastauksessakin korostuu, että kaikki tuet tulee käydä läpi. Nuori, joka haluaa olla tietoinen oikeuksistaan, on melkein pä pakotettu selvittämään kaikki sosiaalietuudet, jotta niitä osaisi hakea. Kelalla ei välttämättä tunnisteta asiakasta, jolta puuttuu etuus, johon hän olisi oikeutettu. Jos näin olisi, Kela voisi ohjata asiakasta hakemaan sitä etuutta, mihin oikeus olisi.

H1: "no ehkä itsehillintä on semmonen"

H2: "mulla on sama, että aina välillä kun käypi ruokakaupassa ni tekkee mieli ostaa jotain niinku ylimäärästä."

H1: "...ja sitte on kans se, että mistä sitä rahaa saa...esim. jos ei oo työkykyinen ni sit pitää kaikki tuet käyä läpi..."

Ryhmätoiminnan aikana kävimme läpi erilaisia keinoja talouden hallintaan, muutostilanteisiin varautumiseen ja ihan konkreettisiakin asioita, mm. budjetointia. Nuoret kokivat ohjeet ja neuvot hyödyllisiksi. Käytässä läpi viikon ruokaostosten suunnittelua ja siihen tarvittavien materiaalien hintoja, yllätystä herätti, miten edullisesti voi hankkia ruokaostokset, kun niitä suunnittelee. Tinkimisessä myös yllätti, miten paljon voi säästää, jos ei ostakaan energiajuomaa joka päivä, vaan joka toinen päivä.

H1: "no aika semmosta järkevää niinku informaatiota tuli. Mitenkä niinku säästää ja tälleen."

H2: "ja just niitä ideoita. Tiesti onhan paljon kaikkee äppejäkin vaikka puhelimessa mitä voi käyttää tohon oman rahan käytön seurantaan."

H2: "ja oli niitä kaikkia materiaaleja mitä voi ottaa käyttöön, jos haluaa"

H3: "joo tässä oli näitä käytännön asioita ihan kohtalaisen hyvin"

Nuoret kuitenkin jäivät vielä pohtimaan, miten suuri konkreettinen hyöty saaduista neuvoista, ohjeista ja materiaaleista sitten loppujen lopuksi heille on.

H2: "mut ehkä itelle se monesti tietää niitä juttuja mut sit se käytäntöön laittaminen on aina se"

H3: "osais mut ei"

H2: "et niinku se, että tuleeko niitä käyttämään ikinä ni en tiä."

Tietoa talouden hallintaa helpottavista asioista löytyy varmasti sitä etsivälle paljonkin. Harvemmin talous- ja velkaneuvonnan kertomat asiat ovat täysin uusia nuorelle tai minkä ikäiselle hyvänsä. Toki peruskoulussa asioiden kertominen voisi tuodakin uutta tietoa kuulijoille, mutta pohdittavaksi jää, kuinka paljon he siinä vaiheessa hyötyisivät talousneuvonnasta. Pyysin ryhmätoiminnassa nuoria pohtimaan, mitkä ovat heidän supervoimansa, joka auttaisi talouden hallinnan toteuttamisessa. Tiesin, että asiat ovat varmasti heille tuttuja, mutta joku asiahan se on, joka estää nuoria viemästä oppeja käytäntöön ja ottamaan mm. pikavippejä. Onkin hyvä välillä pysähtyä miettimään, mikä ominaisuus tai voima minussa itsessäni on, jonka turvin voin toteuttaa talouden hallintaa. Nuorilta tuli vastauksia niin sosiaalisen tuen merkityksestä kuin omista taidoista, kuten budjetoinnista.

H2: "no mulla on se lähipiiri"

H1: "mulla on varmaan justiiinsa se budjetointi"

8.3 Kokemukset ryhmämuotoisesta talousneuvonnasta

Keräsin palautetta nuorilta toteutuneista ryhmäkerroista. Vastaajia kyselyssä oli kaiken kaikkiaan neljä. Koska ryhmässä oli mukana yhteensä kahdeksan nuorta, vastausprosentti siitä laskettuna on 50 %. Kysely on mennyt viidelle ryhmätoiminnassa olleelle, joten sen mukaan vastausprosentti oli 80 %. Kyselyn välittäminen tapahtui ryhmän ohjaajan toimesta, koska minulla tutkijana ei ollut ryhmän jäsenten nimiä eikä yhteystietoja, jotta olisin voinut kyselyä heille välittää. Paikan päällä käyneille nuorille kyselyyn vastaaminen mahdollistettiin tabletin avulla.

Kysyttäessä, miten nuoret ovat kokeneet menneet ryhmäkerrat, kolme neljästä tykkäsi tunneista, vaikka jokaiselle heistä asiat olivatkin tuttuja. Yhdelle vastaajista tuli myös uuttakin tietoa sekä vahvasti jo ennestään tuttua tietoa. Yksi vastaajista koki, ettei aihe kosketanut häntä itseään.

"Hyvää tietoa, vahvasti jo aiempaa tietämystä mutta opin myös uutta asiaa."

Odotuksista kysyttäessä nuoret olivat lähteneet mukaan toimintaan avoimin mielin. Osa halusi saada uusia näkökulmia talousasioihin, osa uusia vinkkejä rahankäyttöön. Varsinaisia odotuksia he eivät osanneet erotella.

"Hyvät odotukset, tärkeätä asiasta on hyvä oppia uutta tai saada uusia näkökulmia asiaan."

Koska tavoitteena ja tarkoituksena on saada jatkossa ryhmäkerrat toimimaan ja sellaiseksi, mistä nuoret eniten hyötyisivät, kysyin heiltä millä tavoin talousasioita kannattaisi käydä läpi. Nuorilta tuli vaihtelevasti mielipiteitä. Kolme vastaajaa koki, että erilaisten tehtävien kautta sekä keskustelemalla voisi oppia parhaiten. Yksi vastaaja ei osannut sanoa, mikä olisi paras keino, mutta hänen mielestään se ei ainakaan ole luento.

”Mielestäni paras keino käydä läpi talousasioita ryhmässä olisi keskustellen ryhmän kesken, sekä erilaisten tehtävien tekemisien kautta.”

”Ei ainakaan puuduttavaa luennointia.”

Ryhmäkerrat toteutettiin etäyhteydellä koronaepidemian vuoksi. Etäyhteys tulee olemaan jatkossakin yksi keino toteuttaa ryhmätoimintaa. Tämän vuoksi kysyin nuorilta, miten he kokivat sen, että luennoitsija oli etäyhteydellä mukana. Kolme vastaajaa koki, ettei heitä haitannut asia millään tavoin. Yksi vastaaja oli eri mieltä.

”Luennoitsija etäyhteydellä toimi mielestäni aivan hyvin. Se ei haitannut osallistumistani mielestäni mitenkään.”

”Olisi toiminut paremmin, jos henkilö olisi ollut paikan päällä.”

Lopuksi kysyin nuorilta, mikä oli ryhmätoiminnassa parasta ja mitä kehitettävää jäi. Yksi koki yhteisen keskustelun parhaaksi anniksi, toinen uusien asioiden oppimisen. Yksi vastaajista ei osannut sanoa ja toinen löysi kehityskohteeksi sen, ettei toiminta olisi luennointimainen.

”Yhteinen keskustelu asioista taloudenhallintaan.”

”Parasta neuvonnassa oli tiettyjen asioiden käyminen, joita en tiennyt ennestään. Niiden oppiminen oli minulle mukavaa ja uutta.”

”Luennointimaisuus pois.”

Viimeinen kysymys oli monivalintakysymys, jossa sai valita kolme mieluisinta vaihtoehtoa, mitä haluaisi kuulla talousasioista tunnin mittaisessa tilaisuudessa.

KUVA 5. Talusneuvonta-tilaisuuden aiheet ja suosio (n=4).

Kuvasta 5 nähdään, että talouden hallinta on kuitenkin suosituin aihe, vaikka aiemmissa palautteissa ja vertaiskeskusteluissa on käynyt ilmi, että aihe on kaikille entuudestaan tuttu ja uutta asiaa ei ole juurikaan tullut. Velkaantumiseen ja perintään liittyvät aihealueet ovat saaneet tasaisesti vastauksia, joten niitäkin aiheita tulee muistaa käsitellä tulevissa talousneuvonnan tilaisuuksissa. Myös lainat ja luotot kiinnostavat ja uskoisin, että erityisesti siksi, että osaisi tehdä järkevän valinnan lainan ottamisessa. Lainoja ja luottoja on runsaasti tarjolla ja niitä on helppo saada. On ajoittain haasteellista selvittää, mitkä ovat lainan kulut ja muut lainaehdot. Varsinkin nuorempien henkilöiden voi olla vaikea ymmärtää, mitä asioita lainoista kannattaa selvittää ennen lainapäätöstä.

9 YHTEENVETO JA KEHITTÄMISSUUNNITELMA

Opinnäytetyön tutkimustuloksista selviää, että nuoret mieltävät talousasioiden vaikuttavan hyvinvointiin sekä omien valintojen merkitystä talouden hallintaan. Nuorille arvot eivät nouse tärkeiksi elämää ja valintoja ohjaavaksi asiaksi, vaikkakin sen vaikutus niihin tunnustetaan. Nuorten mielestä raha-asioiden miettiminen ja siitä stressaaminen vie energiaa ja joustavuutta muuhun elämiseen. Keskusteleminen jonkun kanssa auttaisi tekemään hyviä valintoja ja sitä myöten vaikuttamaan talouden hallintaan. Talouden hallinnassa nuorten mielestä auttaisi itsehillintä, mutta myös harjaantuminen talousasioiden hoitamisessa, koska talouden hallinnan laajuus on kuitenkin yllättänyt. Talousneuvonta oli nuorille tuttua. Aihealueet ja läpikäydyt asiat oli entuudestaan tuttua, mutta nuoret kokivat kuitenkin hyödylliseksi kerrata asioita. Toiselle esimerkiksi budjetointi on tullut tutuksi oman kokemuksen kautta, toiselle itsenäinen taloudesta huolehtiminen on vielä uutta ja läpikäydyt asiat talouden hoidosta tulee uutena, kun asiaa on käsitelty uudesta näkökulmasta. Nuoret kuitenkin pohtivat, miten paljon he pystyvät nyt saaduista asioista ottamaan käytäntönsä. He myös toteavat, että apukeinoja materiaalin ja erilaisten sovellusten muodossa on olemassa, joita voi halutessaan ottaa käyttöön. Nuoret kokivatkin hyvänä, että erilaisia materiaaleja ja keinoja käytiin läpi ryhmätoiminnassa. Vamos Kuopion johtajan kanssa keskustelussa kävi ilmi, että heidän ryhmätoiminnossaan käydään myös talouteen liittyviä materiaaleja läpi ja ryhmänohjaaja myös kertoi käyneensä aiemmin läpi eri ryhmien kanssa talousasioita käyttäen erilaisia materiaaleja.

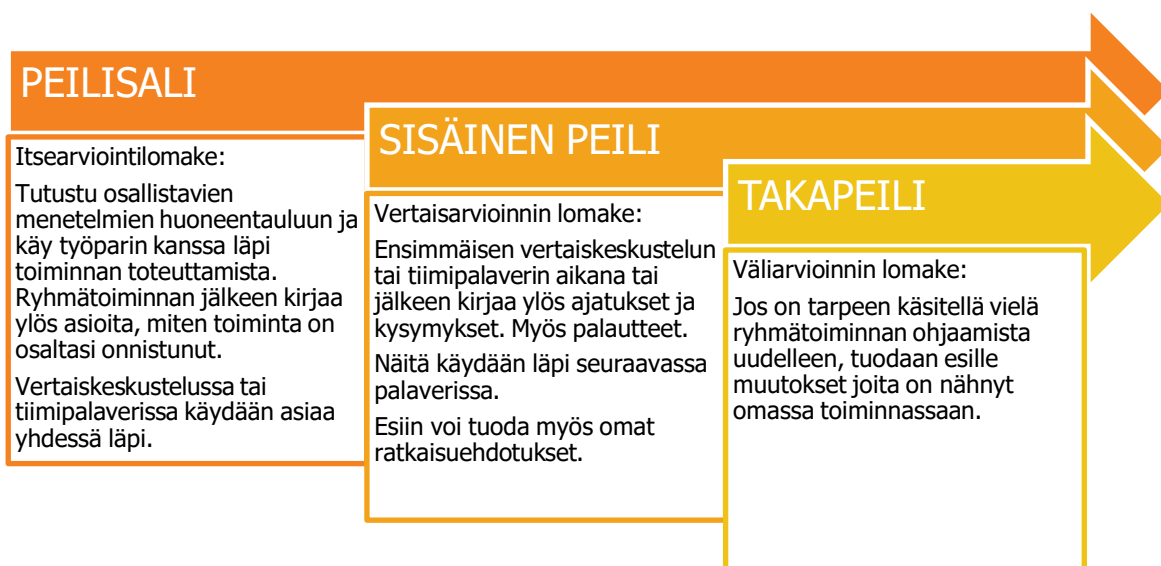
Menneistä ryhmäkerroista ja siinä käytetyistä menetelmistä nuoret tykkäsivät. Heidän mielestään ryhmäkerrat toivat uutta asiaa, vahvistivat aiempaa tietämystä ja antoivat uusia näkökulmia asiaan. Myös materiaalit olivat mieluisia. Ryhmäkeskustelu ja erilaiset tehtävät ovat paras keino käydä läpi talousasioita, ei luentomaista läpikäyntiä. Myöskään etäyhteyden kautta toimiminen ei nuorten mielestä ollut haitaksi. Ryhmänohjaajalta saadun tiedon mukaan ryhmässä heillä on käytössään erilaisia menetelmiä, kuten kuvakortteja ja janatehtäviä, erilaisia sovelluksia ja case-työskentelyä ja näiden menetelmien soveltuvuutta myös talous- ja velkaneuvontaan voi kokeilla.

Talous- ja velkaneuvonta yleensä vieraillee ryhmissä yhdestä kerrasta pariin kertaan. Näin ollen käynneillä emme ehdi tulla tutuksi nuorille. Aikaisemmin talous- ja velkaneuvoja on kertonut paljon velkaantumiseen liittyvistä asioista ja erilaisista järjestelykeinoista. Käynnit ovat olleet hyvin pitkälle velkaantumispainotteisia. Jos kysymyksiä on herännyt, niistä on voitu käydä keskustelua. Nyt ryhmäkäynneillä on tarkoitus entistä enemmän keskittyä ennaltaehkäisevään toimintaan. Velkaantumisen ennaltaehkäisyssä on toki erittäin tärkeää, että tiedostaa asioita, mitä voi aiheutua ylivelkaantumistilanteessa. Monelle, jolla ei vielä velkaa ole, on asiat kuitenkin niin uusia, ettei niistä ehkä jää paljon mieleen. Kun asiat eivät kosketa itseään, ne unohtaa herkästi. Varoittavana esimerkkinä kuitenkin velka-asioiden läpikäynti on opettavaista. Kuitenkin nuorilta kysyttäessä, mitä he haluaisivat kuulla, kannatusta sai eniten oman talouden hallitseminen. Tutkimustulostenkin mukaan nuorilla on jo ennestään paljon tietoa talousasioista, mutta niiden käyttöön ottaminen on haasteellista. Tämän vuoksi oman toiminnan pohtiminen ja siihen johtavien asioiden pohtiminen kannattaa. On myös tärkeää ymmärtää, mikä estää tekemästä järkeviä valintoja. Kun asioista keskustellaan nuorten kanssa ja haastetaan heitä pohtimaan asioita itse, moni voi löytää oivalluksen.

Vamos Kuopion ryhmätoiminnassa nuoret näkevät ohjaajaansa muutaman kerran viikossa ja heillä on mahdollisuus tehdä toiminnallisin menetelmin esimerkiksi talousasioiden läpikäyntiä. Toive olikin, että järjestämässäni ryhmätoiminnassa olisi ryhmä jatkanut asioiden työstämistä, kuten ruokaostosten suunnittelua. Talous- ja velkaneuvonnan on mahdotonta olla mukana ryhmätoiminnassa viikosta toiseen. Tämän vuoksi ryhmäohjaaja on avainasemassa, miten hän jatkossa hyödyntää talous- ja velkaneuvonnan kanssa käytyjä asioita. Tärkeää on, että talous- ja velkaneuvonta pääsee esittäytymään ryhmässä, osallistamaan ryhmää sen verran kuin se on mahdollista ja tulee tällä tavoin tutummaksi. Tämän kautta palveluun hakeutumisen kynnyks madaltuu, kun esiintyvä viranomainen ei puhukaan niin vaikeaa kapulakieltä, mitä esimerkiksi velkajärjestelyasioista kertominen voi olla. Sen sijaan ryhmässä käydäänkin läpi osittain itselle jo entuudestaan tuttuja asioita saaden niihin uusia näkökulmia.

Kun talous- ja velkaneuvonta jatkossa käy erilaisissa ryhmissä kertomassa, on luennon elävöittäminen erilaisin keinoin suotavaa ja pyrittävä saamaan keskustelua aikaan osallistamalla ryhmää. On tärkeää keskustella ennen ryhmään menoa ryhmäohjaajan kanssa, millaisesta ryhmästä on kyse ja sopia menettelytavat. Ryhmäohjaaja tuntee oman ryhmänsä, esimerkiksi onko ryhmä keskusteleva vai hiljainen. Ryhmäohjaajan kanssa tulee käydä läpi toiminta myös sellaisessa tapauksessa, että ryhmä ei lähde talous- ja velkaneuvojan kanssa keskustelemaan tai toimimaan. On huomioitava, että talous- ja velkaneuvonnan henkilökunnassa ei välttämättä ole osallistavia menetelmiä tai toiminnallisia menetelmiä kokeneita, joten toiminta on monellekin työntekijälle aivan uutta. Tärkeää kuitenkin olisi, että kuka tahansa talous- ja velkaneuvonnasta tuleva työntekijä pystyy hyödyntämään osallistavia menetelmiä aikaisemman luennoinnin sijaan. Jos ryhmä on hiljainen tai arka, keskustelua voi käydä esimerkiksi ohjaajat keskenään. Tämän vuoksi voisi olla hyvä, että talous- ja velkaneuvonnasta tulee kaksi henkilöä pitämään ryhmätoimintaa. Tärkeintä on, että ryhmän oma ohjaaja antaa vinkkejä ja neuvoja, miten kenenkin ryhmän kanssa on järkevintä toimia. Täytyy muistaa, että talous- ja velkaneuvonta auttaa suurimmaksi osaksi ylivelkatilanteessa olevia ihmisiä, joten ammattitaito ryhmäohjaukseen tai ennakoivaan työhön syntyy pikkuhiljaa ja tähän tarvitaan vahvaa yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Osallistavien menetelmien huoneentauluun on koottu ne asiat, joita kannattaa huomioida, kun lähtee ohjaamaan ryhmää osallistavien menetelmin. Huoneentaulu on tämän työn liitteenä 6.

Talous- ja velkaneuvonnan toimintaa voisi kehittää kuvastin -menetelmän avulla. Kuvastin on yksi itsearviointin menetelmistä. Itsearviointinissa selvitetään omaa toimintaa ja sen vastaavuutta työpaikan tavoitteisiin. Itsearviointin avulla voidaan tehdä toimintasuunnitelma uuden työmenetelmän käyttöönotosta. (Outinen, Lempinen, Holma & Haverinen 1999, 41–47.) Koska talous- ja velkaneuvonnassa on tavoitteena ennakoivan työn jalkauttaminen koko työyhteisöön, on itsearviointi paikallaan. On tärkeää, että jokainen tarkastelee omaa toimintaansa sekä oman toiminnan merkitystä uuden työmenetelmän käyttöönotossa. Itsearviointinissa tulee huomatuksi oma asenne ja ehkä myös asenteen muutos. Kuvastin -menetelmä antaa tähän työkaluja, koska siinä jokainen työntekijä arvioi omaa toimintaansa sekä tuen tarpeen. Kuvassa kuusi on Ylirukan (2009, 45–52) laatimia lomakkeita mukailten kuvattu Kuvastin -menetelmän käyttö talous- ja velkaneuvonnassa ryhmämuotoisen osallistavan menetelmän käyttöönotossa.

KUVA 6. Kuvastin -menetelmän käyttöönotto Ylirukan (2009) lomakkeisiin pohjautuen.

Kuvastin -menetelmässä itsearviointilomaketta voidaan käyttää erilaisten teemojen kautta oman toiminnan tarkasteluun. Teemana voisi olla esimerkiksi oma ammatillinen osaaminen, toimintatavat tai suunnitelmallisuus. Voi tarkastella omaa toimintaa ulkopuolisen silmin tai tuoda esille itselle haastavia asioita, joihin kaipaa tukea tai apua. On kuitenkin tärkeää käyttää menetelmää myös tilanteessa, jossa ryhmätoiminta ei ole tuntunut vaikealta. Usein kuitenkin keskustelu työparin tai tiimin kanssa johtaa siihen, että kerrotaan itselle ryhmätoiminnassa haasteelliseksi tuntuvat asiat. Vertaisarvioinnin lomakkeeseen työpari tai tiimin jäsenet kirjaavat ylös muistiinpanoja itsearvioijan esille tuomista asioista, siihen liittyviä kysymyksiä tai ratkaisuehdotuksia. On tärkeää, että tässä kohtaa myös mieleen tulevat palautteet kirjataan ylös. Seuraavassa tiimipalaverissa tai työparin kanssa keskustelussa käydään läpi nämä vertaisarvioinnin muistiinpanot. Takapeilissä on tarkoitus tarkastella omaa aiempaa toimintaa, eli toimintaa ryhmätoiminnan aloittaessa ja huomata muutokset omassa toiminnassa. Takapeilin voisi ottaa käyttöön esimerkiksi muutamien toteutettujen ryhmäkertojen jälkeen, tai tarvittaessa jokaisen ryhmäkerran jälkeen. Kuvastin -menetelmä tuo uusia näkökulmia, varmuutta ryhmänohjaukseen, mahdollisuuden saada tukea ja ymmärrystä sekä mahdollisuuden kehittää omaa työskentelyä. Kuvastin -menetelmänä soveltuu myös tilanteisiin, vaikka ryhmätoiminnan ohjaus olisi tuttua ja luontaista. On kuitenkin ymmärrettävä, että jokainen ihminen voi kehittyä aina. Se, että jokin asia ei ole haastava, ei tarkoita sitä, etteikö kyseinen henkilö voisi kehittyä työssään. Tämän vuoksi Kuvastin -menetelmä luo mahdollisuuden tarkastella omaa toimintaa ja saada työparilta tai tiimiltä ajatuksia ja ehdotuksia oman toiminnan kehittämiseen. Tämä on myös hyvä mahdollisuus kollegalle antaa palautetta, jos se muutoin koetaan vaikeaksi.

10 POHDINTA

Kiinnostukseni opinnäytetyön tekemiseen heräsi heti, kun kuulin oikeusministeriön asettamasta hankkeesta ennakoivaan talousneuvontaan. Tuossa vaiheessa en vielä ollut aloittanut opintoja, tai edes hakenut vielä opiskelemaan. Aloin pohtimaan, josko pääsisin kehittämistyöhön mukaan opinnäytetyön tekemisen kautta. Esitin kiinnostukseni esimiehelleni, joka kannusti minua hakemaan opintoihin. Kehittämistyössä kiinnostaa erityisesti nuorten elinolojen parantaminen. Olen saanut olla mukana nuoren elämässä, jolla on haasteita elämänhallinnan ja toiminnan ohjauksen kanssa. Olen huomannut, kuinka paljon nuoren tulisi oppia ja tietää asioita, jotta hänen elämänhallintansa ja talouden hallintansa olisi kunnossa. Tulee tietää esimerkiksi sosiaaliturvasta ja sen hakemisesta hyvin paljon, koska nuoret joutuvat yleensäkin turvautumaan sosiaaliturvaan. On opiskelua, työttömyyttä, varusmiespalvelusaikaa ja monta eri etuutta täytyy osata hakea. Täytyy osata pitää huolta siitä, että tuet haetaan ajallaan, tulee osata tarkistaa päätökset, tulee osata elää Kelan asettamien rajojen sisäpuolella. Monelle tämä voi olla erittäin haastavaa, koska tämä on haasteellista monelle aikuisellekin. Aina ei ole vanhempia opastamassa ja rinnalla kulkemassa itsenäistymisen aikaan. On hyvä, että tutkimustietoa nuorten haasteista on tehty, kuten Hämäläisen (2019) tekemässä selvityksessä. Tämä antaa arvokasta tietoa varsinkin, jos nuorten olosuhteita pyritään kehittämistyöllä parantamaan. Varsinkin juuri nivelvaiheet nuoren elämässä ovat sitä aikaa, että hyvin monet nuoret tarvitsevat tukea. Puolesta tekeminen ei luonnollisesti anna valmiuksia omaan elämänhallintaan, joten osallistava sosiaaliturva on mielestä erinomainen kokeilu. Osallistavan sosiaaliturvan kokeilusta on mielenkiintoista huomata, että yli puolella kokeiluun osallistuvalla oli tavoitteena velkatilanteen selvittely ja kolmanneksi yleisenä tavoitteena tulevaisuuden näkemys eli mahdollisuus vaikuttaa oman elämän kulkuun (Koponen 2020, 103).

Osallistavan sosiaaliturvan kokeilun tulokset antavat ymmärtää, että työllistyminen ei ole tärkein tavoite elämässä, vaan ennemminkin omaan elämään vaikuttaminen. Talouden hallinta on yksi vaikuttavimmista asioista, mitä omassa elämässä voi tehdä. Jos hallitset taloutesi hyvin, ote moneen muuhunkin elämäntilanteeseen on kunnossa. Jos taas oman talouden hallinta on hyvin haasteellista, voiko elämänhallinta muilla alueilla olla kunnossa? On hienoa huomata, että esimerkiksi sosiaaliturvan uudistamistarpeeseen on herätty ja todella sen eteen pyritään tekemään töitä. Tehtävä ei ole helppo, mutta onnistuttuaan se varmasti helpottaa monen nuoren elämää. Lisäksi hallitusohjelmaan laaditut talousosaamisen parantamista koskevat tavoitteet ja taloussosiaalityön lisäämisen tavoitteet ovat mielestäni parasta hallitusohjelmassa. Toivottavasti kaikissa palveluissa pyritään hallitusohjelmaa toteuttamaan. Talousosaamiseen liittyvät tavoitteet ja talous- ja velkaneuvonnassa asioiden asiakkaiden palveluun tulon syy eivät ole tähän mennessä kohdanneet, koska kuten Majamaan ym. (2019) tutkimuksesta selviää, vain 1 % asiakkaista on pelkästään talousneuvonnan asiakkaita. Toki talousneuvontaa annetaan aina velkaneuvonnan yhteydessä, mutta pelkästään talousneuvontaa varten asiakkaita tulee todella vähän. Mistä tämä sitten johtunee, voi vain arvailla.

Aloitin työt talous- ja velkaneuvonnassa toukokuussa 2019. Työssä keskityimme ylivelkaantuneiden auttamiseen, mutta nyt työnkuva hiljalleen muuttuu myös talousneuvontapainotteiseksi. Voiko pelkän talousneuvonnan asiakaskunnan kato johtua siitä, että heille ei ole osattu tarjota apua vai ehkä

siitä, että resursseja heidän ohjaamiseensa ei ole ollut riittävästi. Ennakoivan talousneuvontahankkeen myötä olen ainakin omassa työskentelyssäni huomannut, että yhä enemmän voi antaa neuvoja ja apuja myös heille, joilla ei vielä ole ylivelkatilannetta. Ennakoiva talousneuvonta on toki pitkälti ryhmämuotoista talousneuvontaa sekä sidosryhmäyhteistyötä, mutta kyllä se on omaan asenteeseen ainakin vaikuttanut. Myös tämä opinnäytetyön työstäminen on saanut pohtimaan, miksi asiakkaanamme ei ole nuoria talousneuvonnan asiakkaita ja miksi talousneuvontaa kehittää pääasiassa Takuusäätiö, ja talous- ja velkaneuvonta on vasta nyt herännyt siihen.

Ryhmävierailuja on talous- ja velkaneuvonta tehnyt monia vuosia. Pääasiassa on käyty esittäytymässä sekä kertomassa palvelusta. Palvelummehan on ollut ensisijaisesti ylivelkaantuneiden auttamista, joten ryhmässä on käyty kertomassa niihin liittyviä asioita. Talousneuvonta kaikessa yksinkertaisuudessaan on jäänyt vähemmälle. Kun toteutin tämän opinnäytetyön toiminnallisen osuuden, otin aivan yksinkertaisia talousasioita esille, kuten oikeusministeriön laatimissa materiaaleissa oli tarkoituskin. Vertasin tietojen ja taitojen hallintaa siihen nuoreen, jonka kanssa yhdessä on käyty läpi itsenäistymistä ja sosiaalietuuksien hakemista. Kohderyhmässä oli niitä nuoria, jotka eivät ole opiskelussa tai työssä ja siten pohdin, olisiko heillä myös tarvetta samankaltaisten tietojen ja taitojen kertaukseen. Yllätyin aivan tutkimukseni tuloksista, koska nämä nuoret olivat sitä mieltä, että asiat olivat heille tuttuja. Tämänkin vuoksi on nyt entistä tärkeämpää, että talous- ja velkaneuvonnasta talousneuvontaa antava ohjaaja pohtii nuorten kanssa niitä syitä, mitkä tekijät ovat talouden hallinnan mahdollistavia, mitkä heikentäviä ja haastaa nuoret pohtimaan omaa tilannettaan. On melko ristiriitaista, että tutkimuksessa mukana olevilla nuorilla on tietoa taloudenhallinnasta, mutta silti nuorilla on hyvin paljon velkaa. Mikä mahtaa olla syynä velan ottamiseen? Toki tutkimukseni tuloksia ei voi yleistää koskemaan kaikkia nuoria, ei edes muita Helsingin Diakonissalaitoksen säätiön Vamoksen palveluksessa käyviä nuoria, mutta kyllä se haastaa pohtimaan miksi asiat ovat niin kuin ne ovat.

Nuori, jonka kanssa olemme yhdessä kulkeneet matkaa, ei ole velkaantunut eikä millään tavalla yhteiskunnasta syrjäytynyt. Hänellä on opiskelupaikka ja hän on ollut myös työelämässä. Hän asuu itsenäisesti ja hoitaa raha-asiansa itsenäisesti. Hänellä on talouden hallinta kunnossa, mutta hän on tarvinnut hyvinkin paljon opastusta ja rinnalla kulkemista ja reilun vuoden aikana hänen taitonsa ovat kasvaneet. Olemme yhdessä miettineet, mitkä asiat ovat hänen vahvuuksiaan talouden hallinnassa ja toki tuen antajana ymmärrän, että sosiaalinen tuki on iso osa hänen menestystarinaansa. Tämä innosti minua ottamaan opinnäytetyöni aiheeksi osallistavat menetelmät ja taustateoriaksi hyvinvoinnin. Ne nuoret, jotka ovat jääneet ilman opiskelupaikkaa tai työpaikkaa, voidaan katsoa olevan syrjäytymisvaarassa. Nyt oppivelvollisuuslain uudistuttua jokainen nuori on toki jonkun oppilaitoksen kirjoilla, mutta nähtäväksi jää miten paljon se todella poistaa syrjäytymistä. On mielestäni melko yksinkertaistettua ajatella, että kouluttamattomuus ja työttömyys ovat yhteydessä heikkoon elämänlaatuun, vaikka tästä tutkimustietoa onkin. Kyllä kouluttamaton voi olla työssä ja elämänhallinnan ollessa kunnossa, elämänlaatu voi olla parempi kuin hyväpalkkaisessa työssä käyvällä, joka on ylivelkaantunut talouden hallinnan taitojen pettäessä. Työttömyys yksistään ei voi tehdä elämänlaatua huonommaksi ja on mielestäni kyseenalaista vedota siihen, että tutkitusti materiaalista rikkautta arvostavat henkilöt ovat onnellisempia silloin, kun heillä on rahaa. Tottahan tuo varmasti on, mutta se ei poista sitä tosiasiaa, että työtönkin voi olla onnellinen, jos vain elämänhallinta on kunnossa.

Työttömyys ei välttämättä ole itsestä kiinni ja tilanne voi olla väliaikainen, mutta jos talouden hallinta on kunnossa eikä arjen menojen kattaminen ole haasteellista, ei pienillä tuloilla eläminen heikennä välttämättä elämänlaatua lainkaan. On hyvä, että hyvinvoinnin ymmärretään koostuvan hyvin monesta eri tekijästä, kuten Stiglitzin komitean mukaisissa määrittelyissä käy ilmi. Aineellinen elintaso on tuossa kokonaisuudessa pieni osa, vain 1/8 osa. Mielestäni on melko ikävääkin, että huono-osaisuus luokitellaan tiettyjen objektiivisten mittareiden mukaan. Kuka sen todella määrittelee, kuka on huono-osainen? Oppivelvollisuuslain uudistus tuo mielestäni sen erinomaisen asian, että siinä pyritään takaamaan jokaiselle lapselle myös harrastusmahdollisuus. Sosiaalisen pääoman kasvaminen alkaa jo hyvin varhaisessa vaiheessa ja siksi on tärkeää luoda mahdollisuuksia sen kasvamiseen kaikissa yhteiskuntaluokissa, eikä ainoastaan varakkaiden osalta. Tämä antaa hyvät lähtökohdat jopa talouden hallinnan taidoille!

Tässä tutkimuksessa ei korostunut millään tavalla se, että jos olisi rahaa enemmän, asiat olisivat kunnossa. Yksikään nuori ei tuonut esille, että jos olisi rahaa, se toisi hyvinvointia. Rahan osuus hyvinvointiin kuitenkin tunnustetaan. Nuoret mielsivät hyvinvoinnin olevan kaikkea muuta kuin rahaa. Tämä antaakin mielenkiintoisen pohdinnan siitä, mitä se elämänhallinta on, miten sitä voi vahvistaa ja kehittää, tai korjata jos lapsuudesta asti on elämänhallinta ollut hukassa. Useita tutkimuksia siitä, millainen merkitys lapsuuden kodilla on myöhempään elämään, on varmasti niin monelta elämänalueelta, myös talouden hallinnasta. Onneksi myös tutkimuksia siitä, että talouden hallinta lisää subjektiivista hyvinvointia, on tehty. Emme siis tarvitse olla täysin niiden tutkimusten varassa, että raha tuo onnea. Vaikka rahan puute voi toki vaikuttaa myös psyykkiseen hyvinvointiin. Jatkuva pohtiminen rahan riittävydestä vaikuttaa psyykkiseen vointiin, ja tämän myös nuoret tuovat esille rahan miettimisen muodossa. Olen kuitenkin sitä mieltä, että rahaa ei tarvitse miettiä, jos sitä osaa käyttää viisaasti. Näinhän sitä sanotaan, että mitä suuremmat tulot, sitä suuremmat menot. Eli joustoa tuo se, että osaa hoitaa raha-asioitaan ja se vapauttaa myös voimavaroja muuhun elämänalueeseen. On esitetty myös väite, että nuoret miehet keskeyttävät armeijan talousvaikeuksien vuoksi. Tutkittua tietoa tästä ei löydy, mutta tutkimus keskeyttämisen yleisimmästä syystä, mielenterveysystistä, löytyy kyllä. Mielenterveyteen vaikuttavat hyvin monet tekijät, eikä talousvaikeuksien osuutta siihen voida sivuttaa. Kuitenkin elämänhallinnalla väitän olevan vaikutusta myös mielenterveyteen.

Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden onnistumisen pohdinta

Toimintatutkimusta voidaan arvioida toimivuuseriaatteen kautta. Tutkimus voi osoittaa, ettei kehitetty käytäntö toimi ja epäonnistunutkin toiminta tuottaa paljon sellaista tietoa, josta on hyötyä jatkokokehtämistä varten. Kun tutkimuksen epäonnistuminen raportoidaan rehellisesti, se auttaa sekä tutkijaa itseään että lukijaa toimimaan jatkossa paremmin. Tärkeää on kuvata kokeilun vahvuudet ja heikkoudet rehellisesti, kaunistelematta. (Heikkinen & Syrjälä 2006, 155–157.)

Ryhmätoiminnan onnistumiseen vaikuttaa se, miten pitkällä ryhmäytyminen on. Tutkimuksen ryhmä oli vasta aloittanut toimintansa ja sen jäsenet eivät olleet vielä kovin tuttuja toisilleen. Tällä on varmasti ollut vaikutuksensa ryhmätoiminnan ja osallistamisen onnistumiseen. Ryhmän oma ohjaaja ei vielä ollut ehtinyt tutustua kunnolla ryhmäänsä ja ryhmän dynamiikkaan. Keskustelimme ryhmän ohjaajan kanssa ryhmätoiminnasta ennen aloitusta, mutta en osannut huomioida, että olisi ollut hyvä esitellä hänelle tarkasti suunnitelma ryhmän ohjaamiseksi. Ryhmän ohjaaja kertoi minulle, että

ryhmä ole kovin keskustelevala, mutta kertoi myös sen, että keskustelevuus vaihtelee kovasti siitä, ketä ryhmässä minäkin päivänä on. Tällaisessa tilanteessa tulisi aina olla varasuunnitelma sen varalle, jos ryhmä ei keskustele. Itse en osannut sitä huomioida, mutta en toisaalta pelännyt sitä, että ryhmässä ei tule keskustelua. Toki osallisuuden onnistuminen silloin kärsii. Tämä on toisaalta arvokasta tietoa tulevaisuutta ajatellen. Jospa seuraavan kerran kun talous- ja velkaneuvonta vierailee ryhmissä, osataan tällainen asia ajatella ja itse ehdottaa yhteistyötä ryhmän oman ohjaajan kanssa.

Etäyhteydellä, jossa esiintyjä ei näe ryhmää, on mahdotonta pyrkiä kannustamaan heitä, jotka eivät uskalla tuottaa omia ajatuksia ääneen. Myös tämä asia on jatkossa huomioitava, jos talous- ja velkaneuvonta esiintyy etäyhteydellä. Tai vaihtoehtoisesti ryhmän oman ohjaajan on otettava haltuunsa se seikka. Tärkeintä on kuitenkin varmistaa, että asia huomioidaan tavalla tai toisella.

Opinnäytetyöprosessin onnistuminen ja ammatillisuuden kasvu

Opinnäytetyön tekeminen on oman työn hoitamisen ohessa sujunut hyvin. Opinnäytetyön tekemiselle on riittänyt hyvin aikaa. Päätin, etten kiirehdi suotta opinnäytetyön tekemisessä. On ollut avartavaa selvittää talousasioiden vaikutusta hyvinvointiin ja erilaisia tutkimuksia subjektiivisesta hyvinvoinnista ja taloudesta löytyykin paljon. Ympäri maailmaa aihe herättää siis kiinnostusta.

Toiminnallisen osuuden onnistumisessa tein joitain virheitä. Luotin ehkä liikaa siihen, että saan tukea ryhmän ohjaukseen. Kollegalta sain kyllä rohkaisevia kannanottoja ja hän pyrki olemaan mukana ryhmäkerroilla. Omista työkiireistään johtuen hän ehti olla mukana vain kerran. Toisaalta osallistavien menetelmien käyttö on hänellekin aivan uutta, joten vahvempi tuki olisi ollut ehkä paikallaan ryhmän omalta ohjaajalta, jolle osallistavien menetelmien käyttö on työnsä puolesta tuttua. Etäyhteyksillä toimiminen myös hieman haastoi omaa toimintaani, koska en ollut ohjannut ryhmää etäyhteyksillä vielä koskaan. Muutoinkaan ryhmän ohjaaminen ei juurikaan ole minulle tuttua. Mutta omasta kokemuksesta oppii kaikista parhaiten ja seuraavalla kerralla teen joitain asioita toisin.

Ammatillisuuteni toiminnan kehittämässä kasvoi kuitenkin kaikista eniten. Kehittämistyö on muutoinkin lähellä sydäntäni ja näen herkästi kehittämiskohteita missä tahansa olenkin. Asiakkaiden näkökulman huomioiminen on yksi merkittävimmistä asioista, joita haluan kehittämässä huomioida. Talous- ja velkaneuvontaa teemme asiakkaidemme vuoksi. Tällöin täytyy ymmärtää, miten asiakkaat asian näkevät ja miten he voivat työstämme hyötyä ja sen tiedon pohjalta tulisi muuttaa omaa toimintaa vastaamaan paremmin asiakkaiden tarpeisiin.

LÄHTEET

- Aaltonen, Sanna, Kivijärvi, Antti & Myllylä, Martta 2018. Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten koettu hyvinvointi. Pdf-tiedosto. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137076/YP1903_Aaltonenym.pdf?sequ. Viitattu 5.7.2021.
- Alasoini, Tuomo 2010. Uusi tapa oppia ja tuottaa innovaatioita: osallistava innovaatiotoiminta. Työpoliittinen aikakauskirja 3/2010. Verkkojulkaisu. <http://docplayer.fi/330108-Uusi-tapa-oppia-ja-tuottaa-innovaatioita-osallistava-innovaatiotoiminta.html>. Viitattu 7.7.2021.
- Allardt, Erik 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiön laakapaino.
- Ammerman, David Allen & Stueve, Cherie 2019. Childhood Financial Socialization and Debt-Related Financial Well-Being Indicators in Adulthood. *Journal of Financial Counselling and Planning* 30 (2), 213–230. Pdf-tiedosto. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1241029.pdf>. Viitattu 18.7.2021.
- Blomgren, Jenni, Maunula, Nico & Hiilamo, Heikki 2014. Sairastuttaako velka? 15 vuoden seuranta-tutkimus pitkäaikaisesti ylivelkaantuneista. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (3). Pdf-tiedosto. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116221/blomgren.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. Viitattu 23.7.2021.
- Colorafi, Karen Jiggins & Evans, Bronwynne 2016. Qualitative Descriptive Methods in Health Science Research. *HERD. Author Manuscript* 9(4) /2016. 16–25.
- D'Ambrosio, Conchita, Jäntti, Markus & Lepinteur, Anthony 2019. Money and Happiness: Income, Wealth and Subjective Well-Being. *Social Indicators Research* 148, 47–66. <http://web.a.ebsco-host.com.ezproxy.savonia.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=300d0b78-899a-483f-9f52-be9748690211%40sdc-v-sessmgr03>. Viitattu 17.8.2021.
- Diener, Ed & Biswas-Diener, Robert 2002. Will Money Increase Subjective Well-Being? *Social Indicators Research* 57, 119–169. <https://doi.org/10.1023/A:1014411319119>. Viitattu 13.7.2021.
- Economic and Social Research Council ESRC 2021. The Easterlin Paradox. Verkkojulkaisu. <https://esrc.ukri.org/about-us/50-years-of-esrc/50-achievements/the-easterlin-paradox/>. Viitattu 13.7.2021.
- Hanifi, Riitta 2013. Sosiaalinen pääoma jakautuu epätasaisesti. Verkkojulkaisu. Päivitetty 11.3.2013. https://www.stat.fi/artikkelit/2012/art_2012-12-10_003.html?s=0. Viitattu 31.7.2021.
- Heikkinen, Hannu L.T. 2006. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa Hannu L.T. Heikkinen, Esa Rovio & Leena Syrjälä (toim.) *Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat*. Helsinki: Kansanvalistusseura, 16–38.
- Heikkinen, Hannu L.T. & Huttunen, Rauno 2006. Toimintatutkimus tieteenä. Teoksessa Hannu L.T. Heikkinen, Esa Rovio & Leena Syrjälä (toim.) *Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat*. Helsinki: Kansanvalistusseura, 184–202.
- Heikkinen, Hannu L.T., Rovio, Esa & Kiilakoski, Tomi 2006. Toimintatutkimus prosessina. Teoksessa Hannu L.T. Heikkinen, Esa Rovio & Leena Syrjälä (toim.) *Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat*. Helsinki: Kansanvalistusseura, 78–93.
- Heikkinen, Hannu L.T. & Syrjälä, Leena 2006. Tutkimuksen arviointi. Teoksessa Hannu L.T. Heikkinen, Esa Rovio & Leena Syrjälä (toim.) *Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat*. Helsinki: Kansanvalistusseura, 144–162.
- Heikkinen, Hannu L.T. 2018. Toimintatutkimus: Kun käytäntö ja tutkimus kohtaavat. Teoksessa Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 182–194.

- Hirsjärvi, Sinikka & Hurme, Helena 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistokusta
- Honkakoski, Arja, Kinnunen, Petri & Vuorijärvi, Petri 2016. Nuorten aikuisten sosiaalisen tuen tarpeet ja niihin vastaaminen. Verkkojulkaisu. http://www.sosiaalikollega.fi/poske/julkaisut/julkaisusarja/julkaisu_41_nuortenaikuistensosiaalisentuentarpeet. Viitattu 1.8.2021.
- Honkkila, Juha 2015. Riittävä toimeentulo takaa hyvinvointia. Verkkojulkaisu. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2015/riittava-toimeentulo-takaa-hyvinvointia/#start>. Viitattu 18.7.2021.
- Huovinen, Terhi & Rovio, Esa 2006. Toimintatutkija kentällä. Teoksessa Hannu L.T. Heikkinen, Esa Rovio & Leena Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura, 94–113.
- Huusko, Maija 2017. Onnellisuuden taloustiede – tuoko raha onnea pohjoissuomalaisille? Pro Gradututkielma. Taloustiede. Oulun yliopiston kauppakorkeakoulu. <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201706062549.pdf>. Viitattu 18.7.2021-
- Hämäläinen, Timo 2019. Juurisyyanalyysi: Taloudenhallinta ja ylivelkaantuminen. Verkkojulkaisu. <https://www.sitra.fi/julkaisut/taloudenhallinnan-ja-ylivelkaantumisen-juurisyyt/#analyttinen-viitekehys>. Viitattu 28.6.2021.
- Ilmakunnas, Ilari 2019. Nuorten aikuisten taloudelliset vaikeudet elämänselämä- ja pitkittäisnäkökulmasta tarkasteltuna. Pdf-tiedosto. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138872/YP1905-6_Ilmakunnas.pdf?sequence=2&isAllowed=y. Viitattu 5.7.2021.
- Isola, Anna-Maria, Kaartinen, Heidi, Leemann, Lars, Lääperi, Raija, Schneider, Taina, Valtari, Salla & Keto-Tokoi Anna. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen työpaperi 33/2017. Pdf-tiedosto. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 7.7.2021.
- Jelli 2021. Tiedonhankinta ja toiminnansuunnittelu. Verkkojulkaisu. https://www.jelli.fi/yhdistykset_yhteistyossa/osallisuus/osallisuusmenetelmia/tiedonhankinta-ja-toiminnansuunnittelu/. Viitattu 1.8.2021.
- Kainulainen, Sakari & Saari, Juho 2013. Koettu huono-osaisuus Suomessa. Teoksessa Mikko Niemelä & Juho Saari (toim.) Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa, Tampere: Juvenes Print, 22–43. <http://hdl.handle.net/10138/40230>. Viitattu 23.7.2021.
- Kananen, Jorma 2015. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Miten kirjoitan kehittämistutkimuksen vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu
- Kananen, Jorma 2017. Kehittämistutkimus interventiotutkimuksen muotona. Jyväskylä: Juvenes Print
- Kansan Sivistystyön Liitto KSL ry 2005. Osallistavat menetelmät. Tuki- ja virikeaineisto. Pdf-tiedosto. <https://www.ksl.fi/images/osallistavatmenetelmat.pdf>. Viitattu 7.7.2021.
- Karhula, Aleksis & Sirniö, Outi 2019. Ylisukupolvinen eriarvoisuus Suomessa. Poikkitieteellinen katsaus yhteiskuntatieteellisiin tutkimuksiin. Pdf-tiedosto. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138880/YP1905-6_Karhula%26Sirni%C3%B6.pdf?sequence=2&isAllowed=y. Viitattu 5.7.2021.
- Karjalainen, Sirpa 2019. Taloussosiaalityötä kehittämässä. Teoksessa Minna Zechner, Sirpa Karjalainen & Katri Viitasalo (toim.) Avauksia taloussosiaalityöstä. Kokkola: Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, 42–52. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/64919/978-951-39-7780-1.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. Viitattu 28.6.2021.

- Kauppinen Birgitta 2007. Osallisuuden menetelmien työkalupakki Kajaanin kaupungin nuorisotyöhön ja perusopetukseen. Pdf-tiedosto. https://www.jelli.fi/assets/files/sites/6/2017/07/Osallisuuden_menetelmien_tyokalupakki1.pdf. Viitattu 7.7.2021.
- Kela 2021. Asevelvolliset. Verkkojulkaisu. <https://www.kela.fi/asevelvolliset>. Viitattu 1.7.2021.
- Kiyamaz, Halil & Öztürkkal, Belma 2019. Perceived Financial Needs, Income Sources, and Subjective Financial Well-Being in an Emerging Market. *Journal of Financial Counselling and Planning* 30 (2), 191–201. <http://dx.doi.org/10.1891/1052-3073.30.2.191>. Viitattu 23.7.2021.
- Kuntaliitto 2000. Talous- ja velkaneuvonnan järjestäminen. Verkkojulkaisu. <https://www.kuntaliitto.fi/yleiskirjeet/2000/talous-ja-velkaneuvonnan-jarjestaminen>. Viitattu 28.6.2021.
- Kuluttajavirasto 2011. Kysely talous- ja velkaneuvojille velkaantumisen taustatekijöistä 2011. Pdf-tiedosto. Julkaisu 14.6.2011. <https://www.kkv.fi/globalassets/kkv-suomi/ajankohtaista/tiedotteet/kuluttajavirasto/talous--ja-velkaneuvojille-tehdyn-kyselyn-tulokset.pdf>. Viitattu 28.6.2021.
- Kunnari, Marika 2017. Aikuisväestön hyvinvointiin liittyvät huolet ja hyvinvoinnin heikentäjät. Väitöskirja. Lääketieteellinen tiedekunta. Oulun yliopisto. Pdf-tiedosto. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526215723.pdf>. Viitattu 23.7.2021.
- Laki talous- ja velkaneuvonnasta 2017/813. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170813>. Viitattu 28.6.2021.
- Leemann, Lars & Hämäläinen, Riitta-Maija 2015. Matalan kynnyksen palvelut. Pdf-tiedosto. https://thl.fi/documents/966696/3775621/Tietopaketti_Matalan_Kynnyksen_Palvelut.pdf/97b1aef8-b8ca-4ec3-ac4c-b80d3e754cec. Viitattu 7.7.2021.
- Leemann, Lars & Hämäläinen, Riitta-Maija 2016. Asiakasosallisuus, sosiaalinen osallisuus ja matalan kynnyksen palvelut. *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (5). Pdf-tiedosto. <https://core.ac.uk/download/pdf/78469739.pdf>. Viitattu 1.8.2021.
- Lehtonen, Olli & Kallunki, Valdemar 2013. Nuorten aikuisten syrjäytymiskierre. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 21 (2), 128–143. <https://journal.fi/janus/article/view/50693>. Viitattu 5.7.2021.
- Majamaa, Karoliina, Nieminen, Kati, Lepola, Outi, Rantala, Kati, Jauhola, Laura, Karinen, Risto, Luukkonen, Tuomas & Kortelainen, Jeremias 2019. Kohti laadukkaita oikeusapupalveluita. Verkkojulkaisu. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161859/VNTEAS_2019_60.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 28.6.2021.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto MML 2021. Tehtäväkortit. <https://www.mml.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/tukioppilastoiminta/tehtavakortit/>. Viitattu 7.7.2021.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto MML 2017. Toimitaan yhdessä! Nuorten osallistava koulutus. Pdf-tiedosto. https://www.jelli.fi/assets/files/sites/6/2017/07/Nuorten_osallistava_koulutus.pdf. Viitattu 1.8.2021.
- Martin, Minna & Saariranta, Petra 2020. Mielelläni kehossani. Kohti hyväksyvää suhdetta itseen. Helsinki: Kirjapaja.
- Neff, Kristin 2004. Self-Compassion and Psychological Well-Being. *Constructivism in the Human Sciences* 9 (2), 27–37. Pdf-tiedosto. <https://self-compassion.org/wp-content/uploads/publications/Self-compassion%20and%20Well-being.pdf>. Viitattu 23.7.2021.
- Nieminen, Tarja 2015. Healthier together? Social capital, Health behaviour and Health. Väitöskirja. Lääketieteellinen tiedekunta. Helsingin yliopisto. Pdf-tiedosto. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/153890/healthie.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 31.7.2021.

- Nissinen, Heli 2015. Millainen oli lapsuudenkotisi sosiaalinen pääoma? Verkkojulkaisu. Julkaistu 30.9.2015. <https://www.sitra.fi/artikkelit/millainen-oli-lapsuudenkotisi-sosiaalinen-paaoma/>. Viitattu 31.7.2021.
- Nurmi, Päivi 2019. Tapaustutkimus nuorten aikuisten osallisuuden muutoksista. Pro Gradu -tutkielma. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Tampereen yliopisto. Pdf-tiedosto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/105684/1557917471.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 1.8.2021.
- OECD 2001. The Well-being of Nations. The Role of Human and Social Capital. Pdf-tiedosto. <https://www.oecd.org/site/worldforum/33703702.pdf>. Viitattu 31.7.2021.
- Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2004. Velkaneuvonta 2000-luvun alussa. Verkkojulkaisu. Julkaistu 15.3.2004. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152477/208_media.pdf?sequence=1. Viitattu 28.6.2021.
- Oikeusministeriö 2018. Talous- ja velkaneuvonnan palveluita saa jatkossa oikeusaputoimistoista. Pdf-tiedosto. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75026/TEM-jul_28_2015_web_09042015.pdf?sequence=1. Viitattu 28.6.2021.
- Oikeusministeriö 2019. Asettamis päätös. Pdf-tiedosto. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/a4f53e32-ae87-49df-aded-51337f60a0a8/7d065143-b907-4873-b9d8-3bf77a567679/ASETTA-MISPAATOS_20200210141043.pdf. Viitattu 24.7.2021.
- Oikeusministeriö 2021. Ennakoivan talousneuvonnan hanke. Verkkojulkaisu. <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM020:00/2020>. Viitattu 29.6.2021.
- Outinen, Maarit, Lempinen, Kristiina, Holma, Tupu & Haverinen, Riitta 1999. Seitsemän laatupolkua. Vaihtoehtoja laadunhallintaan sosiaali- ja terveydenhuollossa. Pdf-tiedosto. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/76128/p070116095759T.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Helsinki: Suomen kuntaliitto. Viitattu 14.8.2021.
- Pantzar, Juha A. 2018. Miksi talouslukutaitoja pitäisi edistää? Pdf-tiedosto. Julkaisussa: Suomen pankki. Talouslukutaito 2020-luvulla. https://www.suomenpankki.fi/globalassets/fi/raha-ja-maksaminen/maksujarjestelmat/suomen-pankki-katalystina-maksuneuvosto/maksuneuvoston_e-kirjanen_2018_talouslukutaito_2020-luvulla.pdf. 5–9. Viitattu 7.7.2021.
- Pietilä, Ilkka 2017. Ryhmäkeskustelu. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvoori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 88–10
- Piha, Eeva 2018. Talousvaikeuksien riskiryhmiin voi panostaa pienillä teoilla. Julkaisussa: Suomen pankki. Talouslukutaito 2020-luvulla. https://www.suomenpankki.fi/globalassets/fi/raha-ja-maksaminen/maksujarjestelmat/suomen-pankki-katalystina-maksuneuvosto/maksuneuvoston_e-kirjanen_2018_talouslukutaito_2020-luvulla.pdf. 10–13. Viitattu 7.7.2021.
- Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Pdf-tiedosto. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161931/VN_2019_31.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 28.6.2021.
- Puolustusvoimat 2020. Palveluksen aloittamisajan tai -paikan muutos. Verkkojulkaisu. Päivitetty 27.3.2020. <https://www.suomi.fi/palvelut/palveluksen-aloittamisajan-tai-paikan-muutos-puolustusvoimat/ee36924c-164e-4710-b313-647b47e0b3f9>. Viitattu 1.7.2021.
- Puolustusvoimat 2021a. Asevelvollisuus – suomalainen valinta. Verkkojulkaisu. <https://puolustusvoimat.fi/suomalainen-asevelvollisuusjarjestelma>. Viitattu 29.6.2021.

- Puolustusvoimat 2021b. Päiväraha ja varusraha. Verkkojulkaisu. <https://intti.fi/paivaraha-ja-varusraha>. Viitattu 1.7.2021.
- Puusa Anu & Juuti, Pauli 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Tallinna: Gaudemus.
- Raijas, Anu 2020. Kartoitus talousosaamisen edistämistoiminnasta Suomessa vuonna 2020. Pdf-julkaisu. <https://helda-helsinki-fi.ezproxy.savonia.fi/bof/bitstream/handle/123456789/17556/A121-Anu-Raijas.pdf?sequence=1>. Viitattu 28.6.2021.
- Rouvinen-Wilenius, Päivi 2013. Voidaanko yhdenvertaista osallisuutta ja yhteisöllisyyttä mitata? Suomen sosiaali ja terveys ry. Powerpoint-esitys. <https://slideplayer.fi/slide/11153758/>. Viitattu 1.8.2021.
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo 2017. Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvuori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 367
- Simpura, Jussi 2009. Stiglitzin komissio paaluttaa yhteiskuntien edistyksen ja hyvinvoinnin mittaamisen tämän päivän maailmaan. Pdf-tiedosto. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101646/simpura.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 13.7.2021.
- Stevenson, Betsey & Wolfers, Justin 2008. Economic Growth and Subjective Well-Being: Reassessing the Easterlin Paradox. Pdf-tiedosto. https://www.nber.org/system/files/working_papers/w14282/w14282.pdf. Viitattu 13.7.2021.
- Suojanen Ulla 2004. Toimintatutkimus ammatillisen kehittymisen välineenä. Verkkojulkaisu. <https://metodix.fi/2014/05/19/suojanen-toimintatutkimus/>. Viitattu 22.5.2021.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL 2021a. Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet. Verkkojulkaisu. Päivitetty 9.3.2021. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-osa-alueet-ja-osallisuuden-edistamisen-periaatteet>. Viitattu 7.7.2021.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL 2021b. Kansallinen terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimus FinSote. Verkkojulkaisu. <http://terveytemme.fi/finsote/2020/hyvinvointi.html>. Viitattu 23.7.2021.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL 2021c. Positiivinen mielenterveys. Verkkojulkaisu. Päivitetty 1.3.2021. <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyden-edistaminen/positiivinen-mielenterveys>. Viitattu 23.7.2021.
- Tilastokeskus 2021a. Henkilöiden velat muuttujina sukupuoli, ikäluokka, tiedot, vuosi ja suuralue. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__tul__velk/stat-fin_velk_pxt_114k.px/table/tableViewLayout1/. Viitattu 1.7.2021.
- Tilastokeskus 2021b. Ulosottovelalliset muuttujina vuosi, velallisen pääasiallinen toiminta, vireilläolo, velallisen ikä, velallisen sukupuoli ja tiedot. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__oik__uloa/statfin_uloa_pxt_11q7.px/table/tableViewLayout1/. Viitattu 1.7.2021.
- Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2015. Selvitys talous- ja velkaneuvonnan nykytilasta ja järjestämisvaihtoehdoista. Pdf-julkaisu. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75026/TEM-jul_28_2015_web_09042015.pdf?sequence=1. Viitattu 28.6.2021.

Ullah, Saif & Yusheng, Kong 2020. Financial Socialization, Childhood Experiences and Financial Well-Being: The Mediating Role of Locus of Control. Verkkojulkaisu. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.02162/full>. Viitattu 18.7.2021.

Vamos Diakonissalaitos 2021. Verkkosivusto. <https://www.hdl.fi/vamos/>. Viitattu 17.8.2021.

Vastamäki, Jaana 2010. Koherenssin tunne ja työttömyys. Pdf-tiedosto. https://archive.uef.fi/documents/677351/715039/Koonti_FI_Vastam%C3%A4ki_Jaana_Dissertation.pdf. Viitattu 31.7.2021.

Välimäki, Anna-Leena & Järvi, Seija 2005. Vertaishaastattelu ja dialoginen vertaisprosessi. Julkaisussa: Riitta Seppänen-Järvelä (toim.) Vertaismenetelmät kehittävän arvioinnin välineinä. Stakes. Pdf-tiedosto. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77163/vertaismenetelmat.pdf?sequence=1>. 17–34. Viitattu 8.8.2021.

Yliruka, Laura 2006. Kuvastin. Reflektiivinen itse- ja vertaisarviointimenetelmä sosiaalityössä. Pdf-tiedosto. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75124/T15-2006-VERKKO.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Helsinki: Stakes. Viitattu 14.8.2021.

Zechner, Minna 2019. Olosuhteet vaikuttavat taloudelliseen toimintakykyyn. Julkaisussa: Minna Zechner, Sirpa Karjalainen & Katri Viitasalo (toim.) Avauksia taloussosiaalityöstä. Verkkojulkaisu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7780-1>. 16–23. Viitattu 18.7.2021.

LIITE 1: ESITE TUTKIMUKSESTA

OSALLISTU TUTKIMUKSEEN JA VAIKUTA!

TUTKIMUS ON OSA OPINNÄYTETYÖTÄ SOSIAALI- JA TERVEYSALAN
YAMK-TUTKINNON KEHITTÄMISEN JA JOHTAMISEN OHJELMASSA.

TUTKIMUKSESSA EI KERÄTÄ HENKILÖTIETOA, VAAN AINOASTAAN
AJATUKSIANNE JA NÄKEMYKSIÄNNE.

TUTKIMUKSESSA OSALLISTUTTE RYHMÄTOIMINTAAN JA VERTAISHAASTATTELUUN.
TEILLÄ ON OIKEUS KIELTÄYTYÄ TUTKIMUKSESTA MISSÄ VAIHEESSA TAHANSA.
TEITÄ EI TULLA TUNNISTAMAAN TUTKIMUKSEN TULOKSISTA.

TUTKIMUKSEN TAVOITTEENA ON KEHITTÄÄ TOIMIVIA MENETELMIÄ
TALOUS- JA VELKANEUVONNALLE NUORTEN PARISSA TEHTÄVÄÄN
ENNAKOIVAAN TALOUSNEUVONTATYÖHÖN.

KIITOS JO ETUKÄTEEN OSALLISTUMISESTA!
JOHANNA JUDIN

LIITE 2: TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

Vertaishaastattelun teemahaastattelun runko

Teemana arvot ja talousosaaminen

- Kerro aluksi omin sanoin, miten ymmärrät talousosaamisen.
- Olemme käyneet läpi asiaa arvoista. Onko sinulle nyt kirkastunut omassa mielessä arvot, jotka ohjaavat elämääsi? Muuttuivatko arvot ryhmätoiminnan jälkeen? Millainen merkitys arvoilla on elämääsi; elätkö omien arvojesi mukaan vai toivoisitko osaavasi elää niiden mukaan? Vai jäitkö vielä pohtimaan, mitkä ovat arvojesi?
- Kuuluvatko arvot mielestäsi talousosaamiseen? Miksi kuuluvat/miksi ei kuulu?

Teemana hyvinvointi ja talouden suunnittelu

- Olemme tänään käyneet läpi talouden suunnittelua. Mitä mietteitä sinulle nousee päivän teemasta? Toiko päivä jotain uutta tietoa tai saitko uusia ideoita? Mitä ne kenties olivat? Onko talouden suunnittelulla mielestäsi merkitystä ihmisen hyvinvointiin, tai sinun omaan hyvinvointiisi? Jos on, osaatko kertoa, miksi?
- Mitä mielestäsi sisältyy hyvinvointiin? Miten ymmärrät hyvinvoinnin? Mitkä ovat mielestäsi kolme tärkeintä asiaa, jotka tuottavat hyvinvointia?
- Olisitko kaivannut tämän päivän aiheeseen jotain lisätietoa tai ehkä opastusta vielä enemmän?

Teemana hyvinvointi ja valintojen tekeminen

- Olemme tänään käyneet läpi valintojen tekemistä ja valintapäätösten vaikutusta talouteen. Huomaatko ajatuksesi muuttuneen koskien valintoja ja niiden vaikutusta taloudenhallintaan? Miten ajatuksesi ovat muuttuneet?
- Miten elämässä tehtävät valinnat mielestäsi liittyvät taloudenhallintaan ja hyvinvointiin? Mitä olet nyt mieltä siitä, onko omilla arvoilla mitään tekemistä valintojen kanssa? Miksi on/miksi ei?
- Mikä voisi auttaa sinua tekemään elämässäsi sellaisia valintoja, jotka tuovat sinulle hyvinvointia?
- Olisitko kaivannut tämän päivän aiheeseen lisää tietoa/ohjausta/opastusta?

Teemana muutostilanteiden hallinta

- Muutostilanteisiin varautuminen on kannattavaa. Saitko ryhmätoiminnasta itsellesi uusia ajatuksia, miten varautua jatkossa omassa elämässä vastaan tuleviin muutostilanteisiin? Millaisia nämä ajatukset ovat? Vai olivatko asiat sinulle jo tuttuja ja mitä kautta olet saanut ne taidot haltuusi?
- Mikä raha-asioissa on mielestäsi vaikeinta? Mikä voisi auttaa sinua sen hallinnassa? Mikä on sinun supervoimasi?
- Olisitko kaivannut tämän päivän aiheeseen lisää tietoa/ohjausta/opastusta?

LIITE 3: WEBROPOL-KYSELY

Talouden hallinta

Pakolliset kentät merkitään asteriskilla (*) ja ne tulee täyttää lomakkeen viimeistelemiseksi.

1. Kerro omin sanoin, millaisena olet kokenut menneet talousneuvonnan ryhmätoiminnot? *

2. Millaisia odotuksia sinulla oli, kun kuulit että aiheena on talousneuvonta? *

3. Mikä olisi mielestäsi paras keino käydä läpi talousasioita ryhmässä? Olisiko se ehkä asiantuntijan luento, keskustellen annetuista aiheista, erilaisten taloustehtävien kautta vai joku muu keino? Ehdotuksesi ja ideasi ovat arvokkaita! *

4. Kerro omin sanoin, miltä tuntui olla osallisena toiminnassa, jossa luennoitsija oli mukana etäyhteydellä? Haittasiko se osallistumistasi toimintaan? Millä tavoin? *

5. Mikä oli talousneuvonnan ryhmätoiminnassa mielestäsi parasta, mitä vielä kehittäisit? *

6. Kuvittele tilanne, että olet osallistumassa tilaisuuteen, jossa käydään läpi talousasioita ja aikaa on vain yksi tunti.

Mitä seuraavista haluaisit kuulla? Valitse enintään 3 seuraavista vaihtoehdoista.

Oman talouden hallitseminen (budjetointi, säästäminen, suunnittelu)

Perintä ja perinnän eteneminen

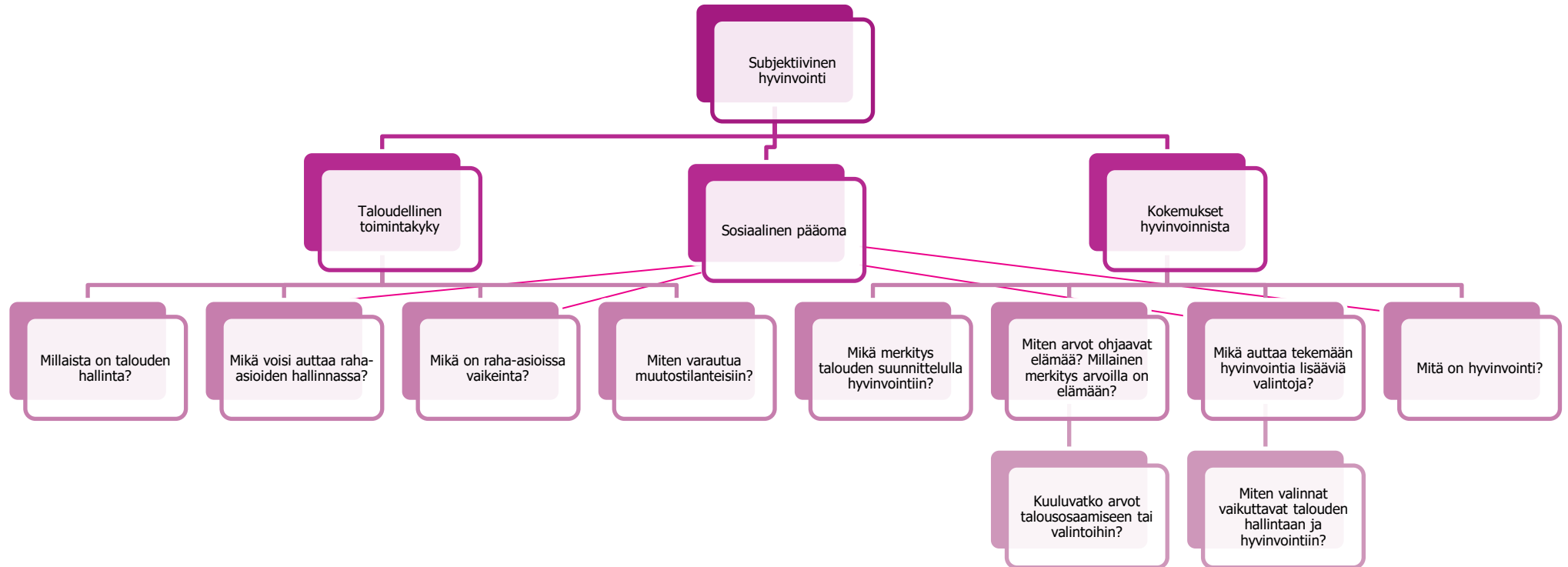
Ulosottoasiat

Velkojen järjestelykeinot

Asiaa lainoista ja luotoista

muuta, mitä?

LIITE 4: ONGELMAPUU

LIITE 5: AINEISTON LUOKITTELU

Hyvinvointi

Mitä on hyvinvointi?

- Miten ihminen voi
- Kokonaisuus
- Tärkeimpiä on uni, ruoka
- Fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen vointi
- Psyykkis-fyysinen kokonaisuus ja sosiaalinen
- Ei tarvitse stressata raha-asioista, kun on edunvalvonta

Miten valinnat vaikuttavat talouden hallintaan ja hyvinvointiin?

- Voivat vaikuttaa positiivisesti tai negatiivisesti

Mikä auttaa tekemään hyvinvointia lisääviä valintoja?

- Jonkun kanssa keskusteleminen

Arvot

Miten arvot ohjaavat elämää? Millainen merkitys arvoilla on elämään?

- Ei osata nimetä omia arvoja, ei ole ajateltu niitä koskaan
- Ei suurta merkitystä, ei tunnisteta arvojen vaikutusta omaan elämään

Kuuluvatko arvot talousosaamiseen tai valintoihin?

- Ei kuulu
- Kuuluu, vaikuttaa kulutuspäätöksiin
- Mikä on tärkeätä, mihin käyttää rahaa ja mihin säästää ja miten paljon
- Ihmiset tekevät eri valintoja niiden perusteella

Psyykinen hyvinvointi

Mikä merkitys talouden suunnittelulla hyvinvointiin?

- Kun suunnittelee hyvin, tulee hyvä fiilis
- Hallinnan tunne, homma hanskassa
- Jos saisi raha-asiat pois mielestä

- Antaa joustoa muuhun elämään
- Ei tarvii koko ajan miettiä rahaa ja sen puutetta

Mitä on hyvinvointi?

- Ei tarvitse stressata raha-asioista, kun on edunvalvonta

Taloudellinen toimintakyky

Millaista on talouden hallinta?

- Miten osaa hoitaa talousjuttuja, laskujen maksamista ja tulojen ym. laskemista
- Miten hoitaa raha-asiat
- Miten on hallinnassa talouteen liittyvät asiat
- Talouden suunnittelu on hankalaa, mutta hyödyllistä
- Vastuun ottamista
- Varautumista yllättäviin tilanteisiin
- Säästämistä, budjetointia
- Laskujen hoitamista ajallaan

Mikä on raha-asioissa vaikeinta?

- Itsehillintä
- Tekee mieli ostaa ylimääräistä
- Rahan saanti, mistä sitä saa, tuet ym.

Miten varautua muutostilanteisiin?

- Tietoa on, mutta ei käytäntöön viedä

Sosiaalinen pääoma

Mikä voisi auttaa raha-asioiden hallinnassa?

- Lähipiiri
- Budjetointi
- Suunnittelu, että yrittää käyttää tietyn verran vain rahaa viikossa

Mikä on raha-asioissa vaikeinta?

- Rahan saanti, mistä sitä saa, tuet ym.

Mitä on hyvinvointi?

- Ei tarvitse stressata raha-asioista, kun on edunvalvonta

Mikä auttaa tekemään hyvinvointia lisääviä valintoja?

- Jonkun kanssa keskusteleminen

LIITE 6: HUONEENTAULU OSALLISTAVIEN MENETELMIEN KÄYTÖSTÄ

Osallistavien menetelmien huoneentaulu

❖ Kokeile rohkeasti osallistavia menetelmiä!

- ❖ Voit osallistaa toiminnallisesti, pelien avulla, testien avulla, keskustelemalla ja kyselemällä. Voit elävöittää luentoa erilaisin kuvin ja esimerkein.
- ❖ Tutustu takuusäätiön sivulla oleviin materiaaleihin, joista löytyy opas ryhmänohjaukseen, erilaisia pelejä ja testejä, budjetointimateriaalia ja muuta ryhmänohjauksessa tarvittavaa materiaalia.
- ❖ Luento-osuuksissa käytä oikeusministeriön omaa materiaalia.
- ❖ Ole yhteydessä ryhmänohjaajaan ja sovi toimintatavat:
  - ❖ kerro miten ajattelit toteuttaa ryhmätoiminnan
  - ❖ kysele, onko ryhmäläisillä käytössään tietokonetta/tablettia mahdollisten testien tekemistä varten
  - ❖ sovi ohjaajan kanssa, kenen vastuulla on ryhmän kannustaminen ja innostaminen
  - ❖ sopikaa jatkosta, jos ryhmäläisten on tarkoitus harjoitella yhdessä (esimerkiksi ruokalistan ja budjetin laatiminen viikoksi)
- ❖ Jos olet etäyhteydellä, sovi pelisäännöistä ohjaajan kanssa.
  - ❖ Jos osallistajat ovat paikan päällä, pidetään mikki auki kaikissa tilanteissa, parantaa vuorovaikutusta
  - ❖ Jos osallistajat ovat paikan päällä, kamera voisi kuvata osallistujia, kuten sinunkin kamerasi kuvaa sinua, parantaa vuorovaikutusta
  - ❖ Sovi ohjaajan kanssa esimerkiksi materiaalin jakamisesta, jos käytössäsi on sellaisia. Ohjaaja on vuorovaikutuksessa paikan päällä oleviin henkilöihin, joten hänen tukeaan tarvitaan ryhmätoiminnan onnistumisessa!